

T.C. MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**ARKTİKA BÖLGESİ'NİN ULUSLARARASI GÜVENLİK ÇERÇEVESİNDE
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

ASLIHAN GENÇ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ SERDAR YILMAZ

TEMMUZ, 2020

MUĞLA

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Arktika Bölgesi’nin Uluslararası Güvenlik Çerçevesinde İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11/08/2020

ADI SOYADI

Aslıhan GENÇ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : GENÇ

Adı : Ashıhan Referans No:10317092

TEZİN ADI

Türkçe : Arktika Bölgesi'nin Uluslararası Güvenlik Çerçevesinde İncelenmesi
Y. Dil : An Investigation Of The Arctic Region In The Framework Of International
Security

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü :Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı :YILMAZ, Serdar

Ünvanı : Dr. Öğrt. Üyesi

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:112

TEZİN KONUSU (KONULARI) : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

- 1.Arktik
- 2.Arktika Bölgesi
- 3.Uluslararası Güvenlik
- 4.Kuzey Kutbu
5. Güvenlik Kuramları

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Arctic
- 2.Arctic Region
3. International Security
4. North Pole
5. Security Theories

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 11/08/2020

ARKTİKA BÖLGESİ'NİN ULUSLARARASI GÜVENLİK ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

ÖZET

İklim krizi günümüzün en önemli sorunlardan biri haline gelerek, insanlık için büyük riskler oluşturmaktadır. Arktika Bölgesi de iklim krizinden etkilenecek olan bölgelerin başında gelmektedir. Bu çalışmanın amacı Arktika Bölgesi'nin uluslararası güvenlik çerçevesinde kuramsal tartışmalarla çevre, enerji, ekonomik, siyasi ve askeri konularda incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak "Uluslararası Güvenlik Kuramları" başlığı altında, güvenlik kavramının gelişimi incelenmekte, bölgedeki çeşitli faaliyetler üzerinde durulmaktadır. Ardından uluslararası güvenlik kuramları incelenmektedir. İkinci olarak "Arktika Bölgesi" başlığı ile bölgenin coğrafi tanımı yapılmakta, bölgenin stratejik önemine değinilmekte ve bölge devletlerinin anlaşmazlıkları incelenmektedir. Son olarak "Uluslararası Güvenlik Çerçevesinde Arktika Bölgesi" başlığı ile bölge devletleri, bölge dışı devletler ve uluslararası kuruluşların bölgedeki güvenlik politikalarına değinilmektedir. Ardından Neorealizm, Neoliberalizm, Kopanlag ve Aberystwyth Ekolü gibi uluslararası güvenlik kuramları aracılığı ile bölge güvenliği incelenmektedir. Bu çerçevede bu çalışma, Arktika Bölgesi sahip olduğu potansiyel kaynak zenginliği ile bir yandan ilgili devletler için rekabet unsuru oluştururken, diğer yandan bölgesel ve küresel açıdan uluslararası sistemde güvensizlik ortamı yaratmaktadır hipotezine dayanmaktadır. Hipotezi doğrulamak için şu sorulara yer verilmiştir: Bölge hangi kaynaklara sahip ve ne tür bir güvensizlik ortamı yaratıyor? Bölgesel ve küresel risk ve tehditler nelerdir? Bu risk ve tehditlerden etkilenen aktörler kimlerdir? Arktika Bölgesi'nde uluslararası güvenlik kuramlarından yola çıkılarak ne tür bir barış ortamı sağlanabilir?

Anahtar Kelimeler: Arktik, Arktika Bölgesi, Uluslararası Güvenlik, Kuzey Kutbu, Güvenlik Kuramları

AN INVESTIGATION OF THE ARCTIC REGION IN THE FRAMEWORK OF INTERNATIONAL SECURITY

ABSTRACT

The climate crisis has become one of the most significant problems nowadays, creating huge risks for humanity. The Arctic Region is one of the regions that will be affected by climate crisis. The aim of this study is to examine the Arctic Region within the context of international security, with environmental, energy, economy, political and military issues through theoretical discussions. For this purpose, first of all, the development of the concept of security is examined under the title of "International Security Theories" and then various activities in the region are emphasized. Secondly, the geographical definition of the region is made under the title of "Arctic Region", the strategic importance of the region is discussed and the disputes of the regional states are examined. Finally, under the heading of "Arctic Region in the Framework of International Security", the security policies of the regional states, non-regional states and international organizations in the region are addressed. Then, regional security is examined through international security theories such as Neorealism, Neoliberalism, Copenhagen and Aberystwyth School. In this context, this study is based on the hypothesis that while the Arctic Region constitutes an element of competition for the relevant states on the one hand, with its potential immense resources, it also creates an environment of insecurity in the international system, both regionally and globally. The following questions are included to confirm the hypothesis: What resources does the region have and what kind of insecurity does it create? What are regional and global risks and threats? Who are the actors affected by these risks and threats? What kind of an environment of peace can be achieved in the Arctic Region based on international security theories?

Key Words: Arctic, Arctic Region, International Security, North Pole, Security Theories

ÖNSÖZ

Bu çalışmada iklim krizinin etkilerinin giderek artması sonucu meydana gelen değişimlerden en çok etkilenen bölgelerden biri olan Arktika bölgesi, oluşabilecek riskler ve fırsatlar ile uluslararası güvenlik çerçevesinde incelenmiştir. Bölgenin stratejik konumu sonucu hem bölge hem de bölge dışı devletlerin bu bölgede gerçekleştirdikleri faaliyetler artmaktadır. Bölgede kaynakların paylaşımı, sınır ihtilafları, yeni açılacak deniz yollarının güvenliğinin sağlanması gibi çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bunun gibi pek çok noktada anlaşmazlıkların yaşanması, bölgenin mevcut durumda ve gelecekte olası mücadelelere sahne olabileceği ihtimalini taşımaktadır. Bu çalışma bölgenin uluslararası güvenlik kuramları ile incelenmesi açısından literatüre naçizane katkı yapması amaçlanmıştır. Türkiye’de Arktika ile ilgili sınırlı sayıda tez çalışmaları yapılmakla birlikte, uluslararası güvenlik kapsamında bölgenin incelenmesi açısından bu çalışma bölgenin güvenliğinin, bölge devletler için öneminin yanı sıra, bölge dışı unsurları da içinde barındırarak uluslararası kamuoyu açısından önemine değinmektedir ve gelecekteki çalışmalara yardımcı olması beklenmektedir.

Tez yazım sürecinde tüm eğitim hayatım boyunca beni destekleyen biricik aileme, bu süreçte manevi olarak beni destekleyen ve her bölümde incelemeleriyle yardımcı olan canım arkadaşım Gizem Kebapçı’ya ve fikir ve önerileriyle tez çalışmamın daha iyi hale getirilmesi için yardımlarını eksik etmeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Serdar Yılmaz Hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmanın Türk yazın hayatındaki eksikleri doldurması ve yeni yazılacak eserlere katkı sağlaması dileğiyle...

Aslıhan GENÇ

23 Haziran 2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
EKLER.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI GÜVENLİK KURAMLARI	5
1.1. Güvenlik Kavramının Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimi	5
1.2. Güvenlik Kavramının Uluslararası İlişkiler Disiplinindeki Yeri	8
1.3. Uluslararası Güvenlik Kuramları	11
1.3.1. Neorealizm.....	11
1.3.2. Neoliberalizm.....	13
1.3.3. Kopenhag Ekolü	15
1.3.4. Aberystwyth Ekolü	18

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARKTİKA BÖLGESİ.....	22
2.1. Arktika Bölgesi Tanımı	22
2.2. Bölgenin Stratejik Önemi	27
2.3. Bölge Devletleri Arasındaki Anlaşmazlıkların Sebepleri	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ULUSLARARASI GÜVENLİK ÇERÇEVESİNDE ARKTİKA BÖLGESİ.....	52
3.1. Arktika Bölgesi Devletlerinin Arktika'daki Güvenlik Politikaları	52
3.1.1. Rusya Federasyonu	54
3.1.2. Amerika Birleşik Devletleri.....	56
3.1.3. Kanada	58
3.1.4. Danimarka Krallığı	60
3.1.5. Norveç Krallığı	62
3.1.6. İsveç Krallığı, Finlandiya Cumhuriyeti, İzlanda	63
3.2. Bölge Dışı Aktörlerin Arktika Politikaları	65

3.2.1. Avrupa Birliği	67
3.2.2. Fransa Cumhuriyeti.....	70
3.2.3. Almanya Federal Cumhuriyeti.....	71
3.2.4. Birleşik Krallık	72
3.2.5. Çin Halk Cumhuriyeti.....	73
3.2.6. Japonya	74
3.2.7. Güney Kore.....	75
3.2.8. Hindistan Cumhuriyeti.....	76
3.2.9. NATO	77
3.2.10. Türkiye Cumhuriyeti.....	78
3.3. Arktika Bölgesi'nin Uluslararası Güvenlik Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi.....	80
3.3.1. Arktika Bölgesi'nin Neorealizm Kapsamında İncelenmesi.....	80
3.3.2. Arktika Bölgesi'nin Neoliberalizm Kapsamında İncelenmesi	82
3.3.3. Arktika Bölgesi'nin Kopenhag Ekolü Kapsamında İncelenmesi	84
3.3.4. Arktika Bölgesi'nin Aberystwyth Ekolü Kapsamında İncelenmesi	86
3.3.5. Arktika Bölge'sinin Kopenhag Ekolü ve Aberystwyth Ekolleri Kapsamında Karşılaştırması	88
Sonuç ve Değerlendirme.....	91
KAYNAKÇA.....	99

EKLER

Ek-1 Arktika Bölge Haritası.....	24
Ek-2 Arktika deniz yolları ve 2012-2030 yılları okyanus buzu.....	32
Ek-3 Kuzeybatı ve Kuzeydoğu Geçidi.....	33
Ek-4 Kuzeybatı Geçidi.....	34
Ek-5 Arktika Denizcilik Rotaları.....	35
Ek-6 Amerika Birleşik Devletleri ile Kanada Arasındaki Beaufort Denizi Sınırı.....	42
Ek-7 Rusya Federasyonu ve Norveç Krallığı Arasındaki Barents Denizi Sınırı.....	43
Ek-8 Lomonosov Sırtı.....	45
Ek-9 Arktika Bölgesi Deniz Sırtları.....	46
Ek-10 Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Bering Boğazı.....	49
Ek-11 Hans Adası Sınırı.....	50
Ek-12 Hans Adası.....	51

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
CAST	Gelişmiş Güvenlik Kuramı Merkezi
AIA	Aleut Uluslararası Derneği)
AAC	Arctic Athabaskan Konseyi
GIC	Gwich'in Uluslararası Konseyi
ICC	Inuit Dolaykutupsal Konseyi
RAIPON	Kuzey Yerli Halklarının Rusya Derneği
SC	Saami Konseyi
NASA	Ulusal Havacılık ve Uzay Ajansı
NOAA	Ulusal Okyanus ve Atmosfer Dairesi
WMO	Dünya Meteoroloji Örgütü
IEA	Uluslararası Enerji Ajansı
NSR	Kuzey Deniz Rotası
NWP	Kuzeybatı Geçidi
ABR	Arktika Köprüsü Rotası
TSR	Transpolar Deniz Rotası
A5	Arktika Beş

A8

Arktika Sekiz

BMDHS

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuk Sözleşmesi

IMO

Uluslararası Denizcilik Örgütü

OBOR / BRI

Bir Kuşak Bir Yol Projesi

GİRİŞ

Güvenlik ihtiyacı insanlığın varoluşundan bu yana temel yaşam ihtiyaçlarından biri olmuştur. Güvenlik yani güven içinde hissetme duygusu, hayati öneme sahip bir kavramdır. Güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler disiplininin incelediği temel kavramlardan biridir. Uluslararası ilişkiler disiplinin ortaya çıkış amaçlarından biri sistemdeki güvenliği inceleyerek, uluslararası sistemdeki anarşik düzenin oluşturduğu güvensizlik ortamında barışı ve huzuru sağlamaktır. Disiplinin oluştuğu 20. yüzyıldan itibaren yapılan çeşitli çalışmalar arasında, uluslararası güvenlik çalışmaları da yer almaktadır.

Güvenlik kavramı ele alınırken önemli olan tehdit ve risk kavramlarıdır. Bu kavramlar tarih boyunca dönemsel olarak farklılıklar göstermiş ve güvenlik kavramını etkilemiştir. Güvenliğin ilgi alanına dâhil olan konular arasında iklim krizi de vardır. İklim krizi küresel ısınmanın¹ etkileri sonucu ortaya çıkmaktadır. Küresel ısınmanın bir sonucu olarak, dünya coğrafyasının belirli alanlarında küresel ve bölgesel çeşitli sorunlar meydana gelmektedir. Bu bölgeler arasında Arktika Bölgesi de bulunmaktadır. Bölgenin kar ve buzla kaplı beyaz coğrafyası yok olma tehdidi altındadır. Bölgedeki ekolojinin bozulması ve hayvanların nesillerinin tükenme riski vardır. Bölgedeki toplumlarda iklim değişikliğinden etkileyecektir.

İklim değişikliği sonucu bazı ekonomik faaliyetler daha karlı hale gelirken bazıları daha az karlı, kimisi ise sürdürülemez hale gelebilme ihtimaline sahiptir. Daha karlı bir ekonomik kazanç sağlamasına örnek olarak okyanus sıcaklıklarının artması bazı balık türlerinin büyümesini artırabilir ve bu durumda hasat edilebilen miktar artırabilir, hasat maliyeti azalabilir ve balık arzı artar bir duruma gelebilir. Bu durum ise Arktika'da refah artışına sebep olabilecektir. Yine su seviyesindeki artış adalarda yaşayan halkların göç etmelerine kendi yaşam alanlarını terk etmelerine neden olabilecektir. Buzulların erimesi sonucu diğer bir risk ise buzulların arasında bulunan bilinmeyen bakteri ve virüs türlerinin oluşturabileceği risklerdir.

---

¹ Bu çalışmada “küresel ısınma” yerine “küresel ısıtma” ifadesi kullanılacaktır. İngiliz profesör Richard Betts 2019 Aralık ayı Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Zirvesi'nde yaptığı konuşmada “küresel ısınma (globalwarming) yerine, küresel ısıtma (global heating) kelimesinin kullanılmasının teknik açıdan daha doğru olduğu açıklamasını yapmıştır. “Isınma” ifadesinde kendiliğinden “ısındığı” iması taşıdığını ve söz konusu durumda insanların eylemlerinin etkilerinin sonucu göz ardı edildiği ifadesinde bulunmuştur. Bkz:<https://journo.com.tr/guardian-artik-iklim-degisikligi-demeyecek> (Erişim tarihi: 25.02.2020)

Küresel ısıtma, bölgedeki bu tür riskleri barındırmakla birlikte devletler açısından çeşitli fırsatları da beraberinde getirmektedir. Bölgedeki iklim şartlarının olanak verdiği takdirde yapılan araştırmalar sonucu elde edilen veriler ve tahminlerle bölgenin doğal kaynaklar ve değerli mineraller açısından zengin olduğu bilinmektedir. Bölgedeki eriyen buzullar okyanustaki denizcilik faaliyetlerinin ve lojistik imkânların kolaylaşmasına neden olacaktır. Bölgenin öneminin artmasının sebepleri arasında bölgedeki kaynaklara ulaşımın kolaylaşması, yeni ticaret yollarının oluşması, balıkçılıkla ilgili faaliyetlerin yoğunlaşması, ulaşımın ve ticaretin gelişmesi ile turistik faaliyetlerin artması beklentisi yer almaktadır. Bölge devletlerinin geçmişten günümüze süregelen süreçte kıta sahanlıkları ile münhasır ekonomik bölge çatışmaları, balıkçılıkla ilgili sorunlar, yeni açılacak olan deniz ticaret yollarında hâkimiyetin sağlanması gibi çeşitli anlaşmazlıkları bulunmaktadır. Bölge devletleri için küresel ısınmanın getirdiği felaketleri önlemektense, bölgedeki çeşitli ekonomik ve stratejik avantajları elde etmek öncelikli bir hale gelmiştir. Bahsedildiği üzere Arktika Bölgesi günümüz ve gelecek yıllarda değişen çevresel, ekonomik ve ticari etkilerinden ötürü dünyanın güvenliği açısından çeşitli riskler doğurmaktadır.

Bu çalışmanın analiz kısmı Arktika Bölgesi'ndeki temel sorunlara dayanacaktır. Bu sorunlar kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlarının belirsizliği ve bunun bir sonucu olarak doğal kaynakların çıkarılması, iklim krizinin etkilerinden olan buzulların erimesi ile yeni açılacak olan ticaret yolları ve geçişlerdeki güvenliğin sağlanması konularıdır.

Tüm bu çerçevede bu tez çalışmasının temel hipotezi, Arktika Bölgesi, potansiyel kaynak zenginliği ile bir yandan ilgili devletler için rekabet unsuru oluştururken, diğer yandan bölgesel ve küresel açıdan uluslararası sistemde güvensizlik ortamı yaratmaktadır.

Hipotezi doğrulamak için şu sorulara yer verilmiştir: Bölge hangi kaynaklara sahip ve ne tür bir güvensizlik ortamı yaratıyor? Bölgesel ve küresel risk ve tehditler nelerdir? Bu risk ve tehditlerden etkilenen aktörler kimlerdir? Arktika Bölgesi'nde uluslararası güvenlik kuramlarından yola çıkılarak ne tür bir barış ve huzur ortamı sağlanabilir?

Bu çalışmanın amacı Arktika Bölgesi'nin uluslararası güvenlik çerçevesinde teorik ve kuramsal tartışmalarla çevre, enerji, ekonomik, siyasi ve askeri konularda incelenmesidir. Bu bağlamda geçmişten yola çıkarak günümüze kadar gelen süreç içerisinde bölgenin stratejik önemi ve bölge ülkelerinin bölgedeki çeşitli faaliyetleri üzerinde durulacaktır. Bölgenin güvenliğinin devletler için önemine değinilecektir.

Bu çalışmanın önemi daha önce yüksek lisans ve doktora programları kapsamında Arktika Bölgesi'nin uluslararası güvenlik çerçevesinde incelenmesi açısından bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Bu açıdan Türkçe literatüre katkı yapması beklenmektedir.

Çalışma, nitel araştırma yöntemi ile incelenecek ve istatistiksel verilere değinecektir. Konuyla ilgili olarak metin analizi ile literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada konu ile ilgili olarak kitaplar, makaleler, dergi ve gazete yazıları ile internet kaynakları araştırılmıştır. Konu ile alakalı olarak Türkçe kaynakların yeterli sayıda olmaması nedeni ile İngilizce kaynaklardan da yararlanılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın Türkçe literatüre katkı sağlaması umulmaktadır. Uluslararası güvenlik teorilerinden olan Neorealizm, Neoliberalizm, Kopenhag Ekolü ve Aberystwyth Ekolü'nden yola çıkılarak, Arktika Bölgesi'nin stratejik önemi ve uluslararası kamuoyunun güvenliği açısından ne ifade ettiği incelenerek, çalışmanın literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Çalışma üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde güvenlik kavramının tarihsel süreç içerisinde gelişimi incelenecektir, sonrasında güvenlik kavramının uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki yerine değinilecektir. Son olarak uluslararası güvenlik kuramlarından Neorealizm, Neoliberalizm, Kopenhag Ekolü ve Aberystwyth Ekolü incelenecektir.

İkinci bölümde Arktika Bölgesi'nin tanımı yapılacak, bölge ile ilgili önemli bir hükümetler arası form olan Arktika Konseyi'ne değinilecektir. Ardından bölgenin stratejik önemi ve bölge devletlerinin aralarındaki anlaşmazlıkların sebepleri incelenecektir.

Son olarak üçüncü bölümde Arktika Bölgesi devletlerinin bölge ile ilgili güvenlik politikaları, bölge dışı devletlerin ve uluslararası kuruluşların bölge politikaları

incelenecek ve uluslararası güvenlik teorileri çerçevesinde Arktika Bölgesi değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI GÜVENLİK KURAMLARI

1.1.Güvenlik Kavramının Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimi

Güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler disiplininin incelediği ve önem verdiği temel kavramlardan biri olmuştur. Bunun sebebi uluslararası ilişkiler disiplindeki devletler arasındaki çatışmaların temelini sistemin anarşik düzenin oluşturduğu güvensizliktendir. Disiplinin oluştuğu 20. yüzyıldan itibaren çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri uluslararası ilişkiler disiplininin alt çalışma alanı olarak, uluslararası güvenlik çalışmalarıdır. Uluslararası güvenliği anlamak içinse, geçmişe dönük tarihsel bir incelemenin yapılması gerekmektedir. Bu tarihsel süreci incelemeye önce ise, güvenlik kavramının etimolojisine değinilmesi gereklidir.

İlk çağ topluluklarından günümüze kadar gelen süreçte, güvenlik kavramının anlamında çeşitli değişimler ve dönüşümler olmuştur. Güvenlik kelimesinin Türkçede yer alış şeklini inceleyecek olursak eğer; bu kelime Türkçedeki inanmak anlamındaki “güven” kelimesinden türemiştir. Kelimenin etimolojik kökeni ise; sekizinci ve on birinci yüzyıllar arasında, Orta Asya Türkçesinde “küve” ve “küv” olarak kullanılan ün, nam, iktidar anlamlarını taşımaktadır. “Küven” kökünden doğan, “mağrur olmak” anlamındaki kelime ise 19. yüzyıla kadar olumsuz bir anlam taşımıştır. Sonrasında ise; dil devrimi ile güven kelimesine, işlev belirten bir ad türeten “-lik” ekinin eklenmesi ile bugün ki haline gelerek “güvenlik” halini alan türetilmiş bir kelimedir.² Türkçede “güven”, nam ve iktidara sahip olmak anlamını taşıırken; her türlü tehlikeden uzak olma halini ifade ederken, mal ve can gibi konularda kaygı ve endişenin olmaması halini ifade eden Arapça “emniyet” kelimesi, İngilizcedeki “security” kavramına anlamca daha yakın bir anlamı ifade etmektedir.³

---

²Sevan Nişanyan, *Sözlerin Soyağacı*, Everest Yayınları, İstanbul 2009, s.219.

³ Fikret Birdişli, *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik Kavram-Teori-Uygulama*, Seçkin Yayınları, Ankara 2019, s.23.

Günümüzde yürütülen güvenlik çalışmaları incelendiğinde genellikle Batı siyasal düşüncesi ve siyaset felsefesi merkezli bir yapı mevcuttur. Güvenlik kavramının tarihsel gelişimini incelediğinde ise, bunun iki aşamalı olduğunu söylenebilir.⁴

Güvenlik (security) kavramının ilk kullanıldığı dönem, Antik Yunan'a dayanmaktadır. Kavramın ilk kullanım şekli, Antik Yunan'da "asphaleia" yani kaygıyı ve üzüntüyü geçirmek, güvende olmak, anlamında kullanılmaktadır. Bu kavram; Tukidides'in (MÖ 460-400) eserlerinde bahsettiği devrilmeye, yenilmeye karşı güvenlik ya da yenilginin veya düşüşün önlenmesi anlamlarında güreşmek eyleminden gelen bir kavram olduğu görülmektedir.⁵ Bu kullanımın sebebi ise; emperyalist bir tutum sergileyen Atina'ya karşı, ayakta durmaya çalışan Sparta'nın, temel hedef haline gelerek, güvenlik siyasetinde önemli bir yer edinmesindedir. Batı dillerinde hala kullanılan "asphaleia" kavramı "assurance" şeklinde, sözlüklerde "security" kelimesine eş anlamlı olarak sunulmaktadır. Kelime o dönemde; devletin ayakta kalması, devletin devamının sağlanması şeklinde kendine yer edinmiştir.⁶

Günümüzdeki kullanım şekli ile güvenlik (security); ilk olarak Romalılar döneminde, anlamca içinde çelişkileri barındıran ve dini de bir anlam taşıyan "securitas" (daha net bir ifade ile: secur-itas)'dır.⁷

Latince "se" (olmaksızın) ve "cura" (endişe) birleşimi ile "securitas" kelimesi türemiştir. Latince'de "se" eki yerini; "free from" , yani bir şeyden emin olma ya da özgür olma anlamında kazanırken, "cura"; "care" anlamında kaygı, endişe anlamına gelmiştir. Böylece "securitas" bugün ki haline gelerek; "security" yani "kaygı ve endişeden uzak kalma" anlamını kazanmıştır.⁸

"Securitas" kavramını eserlerinde ilk kullananlardan biri; Romalı devlet adamı ve filozof Cicero (MÖ106-143)'dur ve bu kavram onun tarafından Latinceleştirerek literatüre kazandırılmıştır.⁹ İlerleyen yıllarda da felsefi kaynaklarda endişe ve

---

⁴Frederick J. Simon ve Myra Arends, "Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: "Güvenlik" Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları, *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, Cilt:6, Sayı:22, Ankara Yaz 2019, s.4.

⁵ Simon ve Arends, *a.g.m.*, s.7-8.

⁶Birdişli, *a.g.e.*, s.20.

⁷ Simon ve Arends, *a.g.m.*, s.5.

⁸ Peter Geoffrey, William Glare, *Oxford Latin Dictionary*, Clarendon Press, Oxford 2005, 1722.

⁹ Arends, *a.g.e.*,s.13-14.

kaygıdan uzak durmak, aklın dinginliği anlamlarında bu kelimenin kullanıldığını görölmektedir. Hatta kavram yaptığı çağrışımlarla ilahi bir anlama gelecek şekilde de anlaşılmıştır. Bu tür çağrışımlar kavramın siyasallaşma şekline de yansıyor, Roma İmparatoru Neron'un (MS 54-68) bastırđı paraların üzerinde *Securitas Augusti* ve *Securitas Casesaris* şeklini almaktadır. Buna ek olarak kavram, *Roma barışı / Pax Romana* oluşturmada temel olarak kullanılmıştır.¹⁰

“Securitas” kavramının dini bir çağrışım yapması ise, geçmiş yıllarda Hıristiyan teolojisinde yer alış şekliyle alakalıdır. 4.Yüzyılda Batı Roma İmparatorluğu'nda kavramın bazı ayinlerdeki dualarda yer alış şekliyle; *pax et securitas nominis Romani* (Romalı adını taşıyan herkesin barış ve güvenliği) ifadesi ile yer aldığı görölmektedir. 5. Yüzyılın sonunda ise kavram “inancın güvencesi” olarak anlaşılıyor “certitudo” olarak dönüşüm geçirmiştir.¹¹

Güvenlik kavramının tarihsel gelişiminin ikinci aşaması incelendiğinde; kavram 17. yüzyılda Thomas Hobbes'un modern devleti tanımlanma şekliyle ilgili olmaktadır. Hobbes bir devletin meşru olduğunun kanıtlanması için, insanların güvenlik ihtiyaçlarını karşılaması gerektiğine vurgu yapar. Hobbes'a göre artık çekilmez bir alan haline gelen doğal yaşamdan kurtulmak için, akıl sahibi insanlar bir araya gelerek, bir sözleşme ile tüm yetkilerini egemen bir yapıya devrederek devleti oluştururlar. İnsanların haklarını devrettikleri bu dışsal otorite, “Leviathan”dır.¹² Leviathan olarak adlandırılan devletin, nihai amacı ise; bireysel güvenliği sağlamaktır. “İster bir monark olsun ister bir meclis, egemenin görevi, kendisine egemenlik gücünün verilmiş amacıyla, yani halkın güvenliğinin sağlanmasında yatar...”¹³ der, Hobbes. Böylece devletin doğuşu ile güvenlik ilişkilendirilmiş olmakta ve devletin var oluş amacını, insanlara güvenlik sağlamak olarak açıklanmıştır.

Bu noktaya kadar Batı düşüncesinde güvenlik kavramı tarihsel süreçte ele alındığında; bu sürecin üç şekilde gerçekleştiği görölmektedir. İlk olarak Eski Yunanlılarda devletin güvenlik siyasetinde kullandıkları şekliyle devletin bekası ve devamlılığı

¹⁰ Birdişli, *a.g.e.*, s.21.

¹¹ Arends, *a.g.e.*, s. 18-19.

¹²Thomas Hobbes, *Leviathan*, (Çeviren: Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995, s.225.

¹³ Hobbes, *a.g.e.*, s.234.

için kullanılan, “aspheleia” kavramıdır. İkinci olarak Literatüre Cicero ile kazandırılan “securitas” kavramının, Roma İmparatorluğu ile birlikte siyasallaşmaya başlaması ile kavramdaki siyasal ve kutsal anlamıdır. Son olarak Hobbes’un Leviathan’ı ile şekillenen, devletin oluşum amacı ile devlete yüklenen sorumlulukta yer alması şekliyle, kavramın değişim ve dönüşüm sürecidir.

1.2.Güvenlik Kavramının Uluslararası İlişkiler Disiplinindeki Yeri

Uluslararası ilişkiler disiplininin ortaya çıkış amaçlarından biri, uluslararası sistemdeki güvenliği incelemek ve barışı sağlayarak huzur ortamını sağlamak olmuştur. Uluslararası toplumun gündeminde güvenliğin yer edinmesi, 1789 Fransız Devrimi ile temel insan haklarından biri olarak gösterilen, Yurttaş Hakları Bildirgesi ile olmuştur. Bildirge güvenliğin, temel insan haklarından biri olduğunu vurgulamaktadır. Böylece güvenlik kavramının tarihsel dönüşümü Fransız Devrimi ile başlamıştır. Bu dönemde devletlerin güvenlik anlayışı temeli, fiziksel sınırları başka devlet saldırılarından korumak gibi, çıkar odaklı yaklaşımlar olmuştur.¹⁴

Uluslararası ilişkiler disiplini, Birinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsız bir alan olarak şekillenmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası büyük imparatorluklar yıkılmış, imparatorlukların çöküşü ile güvenlik kavramı daha da özümser hale gelmiştir. İmparatorluklar yerine ulus-devlet temelli yapılar kurulmuştur ve bu durum ulusal güvenlik anlayışının oluşmasına yardımcı olmuştur. Bu devletlerin kuruluşu ile devletler için uluslararası güvenlik önem kazanmıştır.¹⁵ Devletler artık uluslararası alandaki politik ilişkilerini şekillendirirken dış güvenliğe de önem vermeye başlamıştır ve devletlerle olan ilişkileri de bu yönde şekillenmeye başlamıştır.¹⁶

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde ilk başlarda uluslararası güvenlik, farklı bir kuram olarak incelenmek yerine, Birinci Dünya Savaşı sonrası dünya barışını sağlamak üzerine araştırmalar ile başlamıştır. Bu dönemde akademisyenlerin temel problemleri ise, devletler arasında barış anlaşmalarının içeriğinin nasıl olacağı ve

---

¹⁴ Tuncay Kardaş, “Güvenlik” *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (Editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı), Küre Yayınları, İstanbul 2014, s.326.

¹⁵ Erol Kurubaş, “Dünya Politikasının Dönüşümü ve Uluslararası İlişkiler Çağı İlk Çağlardan 20.Yüzyıla”, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (Editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı), Küre Yayınları, İstanbul 2014, s.18.

¹⁶ John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:5, Sayı:18, Yaz 2008, s.70.

uluslararası sistemin hangi ilkeler ile yürütüleceği konuları olmuştur.¹⁷ Bu süreç içerisinde uluslararası güvenlik, kolektif güvenlik anlayışı çerçevesinde Milletler Cemiyeti ile sağlanmaya çalışılmıştır.¹⁸

Güvenlik kavramı ile ilgili çalışmalar yoğun olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında olmuştur. Küreselleşme süreci içinde yeryüzünün her köşesine yayılan bu savaşın etkileri oldukça yıkıcı olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanan bu büyük yıkımın tekrar yaşanmaması için, devletler uluslararası güvenliğin nasıl sağlanacağı sorusuna cevaplar aranmaya başlanmıştır.¹⁹ Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ulusal güvenlik kavramı ve anlayışı küresel olarak meşrulaşmıştır.²⁰

2. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünya; Doğu Bloku ve Batı Bloku olarak, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB veya Sovyetler Birliği) liderliğinde, kimi zaman gerginliklerin kimi zaman da kısmi çatışmaların yaşandığı, 1945-1991 yılları arasında süren, Soğuk Savaş dönemi başlamıştır. Bu iki blok haricinde, Bağlantısızlar adı verilen üçüncü bir grup ile, dünya küresel siyasetinde üçlü bir yapı oluşur ve temel güvenlik tehdidini içeren sorunlar başta ideolojik olmak üzere, siyasi, askeri, ekonomi ve teknolojik temelli olmuştur.²¹

Soğuk Savaş sonrası ise uluslararası güvenlik kavramı farklı bir boyut kazanmıştır. Bu yeni dönem uluslararası güvenlik açısından karışık, öngörülemez ve belirsiz bir ortamı beraberinde getirmiştir. Bu dönemde güvenlik tehdidi tek boyutlu olmaktan çıkmış, asimetrik bir hal almış ve tehditlerin kaynağı, zamanı, şekli önceden belirlenemez bir duruma bürünmüştür.²²

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile küresel siyasette tek süper güç olarak ABD ortaya çıkmış ve iki kutuplu sistem son bulmuştur. Bu durum ABD için yeni bir güvenlik

---

¹⁷ Oktay F. Tanrısever 'Güvenlik', *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, (Editör: Atila Eralp), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s.108.

¹⁸Kardaş, *a.g.m*, s.326.

¹⁹ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2013, s.201.

²⁰ Çağrı Erhan, "Soğuk Savaş Sonrası Amerika'nın Güvenlik Algılamaları", *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, (Editörler: Refet Yinanç, Hakan Taşdemir), Seçkin Yayınları, Ankara 2012, s.57.

²¹Kurubaş, *a.g.e.*,s.28-29.

²²Gökhan Koçer, "Soğuk Savaş Sonrasında Uluslararası Güvenlik Ortamı ve Türkiye'nin Ulusal Güvenliği", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2005, Cilt:3, Sayı:5, s.288.

tezi oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur. 11 Eylül 2001 saldırıları sonucunda ise bu güvenlik tezi ihtiyacı net olarak belirlenmiştir. Yeni dönemin güvenlik algılamalarıyla ilgili tartışmalar genel itibariyle “medeniyetler çatışması”²³, radikal İslam²⁴, başarısız devletler²⁵ ve haydut devletler²⁶” şeklinde olmuştur.²⁷

Güvenlik kavramı ele alırken burada önemli olan tehdit ve risk kavramları olmadan, güvenlik kavramından bahsetmenin eksik kalacağıdır. Tarih boyunca değişen dönem ve dönemsel şartlar ele alındığında, tehdit ve risk unsurları algılaması sürekli değişkenlik göstermiş ve güvenlik kavramı da bunlar etrafında sürekli değişen ve dönüşen bir kavram olarak kendini var etmiştir.²⁸

Günümüzde ise, küreselleşme denilen olgunun bir getirisi olarak, devletler arasındaki sınırların teknolojinin gelişmesi ile aşıldığı görülmektedir. Bu durum uluslararası güvenlikte de kendini hissettirmiştir ve güvenlik kavramının içeriğini değiştirerek,

---

²³1993 yılında Amerikalı siyaset bilimci Samuel Huntington, ‘Medeniyetler Çatışması’ isimli Foreign Affairs dergisinde yayınlanan makalesi ile dünya siyasetinin artık devletlerin değil, medeniyetler arasındaki çatışmalarla şekilleneceğini iddia etmiştir. (Emre Erşen, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dünya Siyaseti”, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (Editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı), Küre Yayınları İstanbul 2014, s.64.)

²⁴ Köktendincilik, radikal dincilik, dini fundamentalizm olarak geçen bu kavram siyaset alanının Müslümanlık dini ile iç içe geçmesidir. 20.yy son çeyreğinden itibaren daha çok şiddet, terör ve kültürel çatışmalar çerçevesinde şekillenmiştir. (*Siyaset Bilimi: Bir Giriş*, (Çeviren: Atilla Yayla), Adres Yayınları, Ankara 2012, s.74.)

²⁵ Soğuk Savaş döneminde rakip devletler diğer devletleri kendi yanlarında tutmak adına ya da diğer tarafa katılmalarını engellemek amacı ile devletlere mali ve askeri yardım yapmışlardır. Bu devletlere müşteri devletler (client states) denilmektedir. Soğuk Savaş’ın bitişi ile bu devletlerin yardım olmadan egemenlik tesis edemedikleri görülmüştür. Call’a göre; uluslararası ilişkilerde başarısız devletlerin gündeme gelmesi 1990’ların sonunda Somali’de devlet otoritesinin kaybolması ile ortaya çıkmıştır. Helman ve Ratner’in 1992 yılında Foreign Policy dergisinde yayınladıkları ‘Failed States’ (Başarısız Devletler) adlı makalesi ile Zartman’ın 1995 yılındaki ‘Collapse States’ (Çökmüş Devletler) isimli kitabı bu konudaki öncül akademik çalışmalarıdır. Bununla beraber CIA’nın desteği ile Maryland Üniversitesi’nde ‘State Failure Task Force’ (Devlet Başarısızlığı Çalışma Grubu) kurularak, 1990’lı yıllarda başarısızlıkla ilişkilendirilen devletler arasında Bosna Hersek, Somali, Zaire, Afganistan ve Liberya gibi çatışma bölgeleri incelenmiştir. (Burak Bilgehan Özpek, “Başarısız Devlet”, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (Editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı), Küre Yayınları İstanbul 2014, s.683.-684)

²⁶ Clinton dönemi ABD Ulusal Güvenlik Danışmanlığı görevini yürüten aynı zamanda Foreign Affairs yazarlarından olan Anthony Lake, Küba, Kuzey Kore, İran, Irak ve Libya’yı haydut devlet olarak (Amerikan bakış açısı ile) tanımlamıştır. Bu devletlerin ortak özellikleri uluslararası toplum ile ilişkileri diplomatik olarak zayıf olmaları ya da kendilerini dışlamaları, insan haklarına aykırı olarak, belirli bir ideoloji ile yönetilen, kitle imha silahlarına sahip olmalarıdır. Resmi listelerde terör örgütleri barındırmaları ABD’nin çıkarlarına tehdit olarak görülerek, ‘kanunsuz devlet’ (outlaw state) ya da ‘haydur devlet’ (rogue state) olarak adlandırılmalarına neden olmuştur. (Şaduman Ceren Yılmaz, Tarihsel Devlet Dönüşümü Kapsamında Haydut Devlet, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2019, s.8-9.)

²⁷ Deniz Ülkü Arıboğan, *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna*, Timaş Yayınları, İstanbul 2003, s.113-134.

²⁸ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul 2018, s.28-29.

sınırlarını genişletmiştir. Bunlar arasında; çevre sorunları, insan hakları, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, insan ticareti, mikro milliyetçilik, etnik çatışmalar, kitlesel göçler, köktendincilik, uluslararası terörizm, bulaşıcı hastalıklar, ekonomik sorunlar, küresel ısınma gibi konular, güvenliğin ilgi alanına dâhil olmuştur.²⁹

1.3. Uluslararası Güvenlik Kuramları

1.3.1. Neorealizm

Uluslararası ilişkiler disiplininin varlık sebebini meşrulaştıran en temel sebeplerden biri; uluslararası sistemdeki güvenlik sorunlarına bilimsel bir bakış açısı getirme arzusudur. Güvenlik sorunlarına yaklaşım şekli disiplin içerisinde, ilk olarak kuramsal olmamıştır. Güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler disiplininde ilk kez 1952 yılında Arnold Wolfers tarafından, kuramsal açıdan ele alınmıştır. Wolfers’ a göre güvenlik; “kazanılan değerlere yönelik bir tehdidin olmaması hali ” olarak ifade edilmiştir. Wolfers, siyasal realizm çerçevesinde devletlerin politika amaçlarına göre güvenlik anlayışı oluşturduklarını dile getirirken, devlet merkezi bir yaklaşımda bulunmaktadır.³⁰

Neorealizm teorisinin genel hatları ise; Kenneth Waltz’un 1979 yılında yazdığı “Theory of International Politics” ile Hedley Bull’un “The Anarchical Society” kitapları ile ortaya çıkmıştır.³¹ Teori, klasik realizmden tamamen farklı değildir. Devlet; yine aynı şekilde klasik realizmdeki gibi neorealizmde de, hayatta kalma arzusunu içinde barındıran bir aktör olarak tanımlanmıştır. Sadece sistemdeki tek aktör devlet değildir, ana aktör devlettir.³² Neorealist güvenlik yaklaşımına göre; uluslararası politika sisteminde çıkar çatışmasından doğan, anarşik bir ortam vardır. Devletin tek amacı hayatta kalmak değildir, devletin amaçlarına ulaşmasının yegâne koşulu; hayatta kalmaktır.³³ Anarşi içerisinde devletin nihai amacı, güvenliğini sağlamaktır. Devlet hayatta kalması durumu garanti altına alındığı zaman eşitlik,

---

²⁹ Koçer, *a.g.e.*, s.289.

³⁰ Arnold Wolfers, “National Security as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol:67, No: 4, 1952, p.484-485.

³¹ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:1 Sayı:1, Bahar 2014, s.48.

³² Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, 1979, p.93.

³³ Waltz, *a.g.e.*, p.91.

çıkar ve güç arayışlarına girebilir. Devlet bekasının varlığı ise güç unsuruna bağlıdır.³⁴

Realizmden farklı olarak Neorealizm’de güç kavramı; devletlerin amacı değildir, devletin devamlılığı ve güvenliğini sağlaması için gerekli olan bir araçtır. Neorealizm yapı ve sisteme odaklanarak, uluslararası sistemde savaş ve çatışma analizi yapmaktadır. Savaş ve çatışma kavramları ise “güvenlik ikilemi” olarak açıklanmaktadır. Önceliklerin seçilmesi ve politikaların belirlenmesi sürecinde yaşanan zorluğa “güvenlik ikilemi” denilmektedir. Güvenlik ikilemi, bir devletin kendi güvenlik araçlarını artırmaya başladığında, bu durumun başka bir devlet güvenliğini tehdit ettiği anda oluşmaktadır. Devletlerin güvenlik arayışı, başka devletlerle arasındaki rekabeti tetikleyebilmektedir.³⁵

Neorealizmin işbirliğinde; sistemin anarşik ve güç dağılımı temelli olması sonucu, kendi çıkarlarına göre rasyonel davrandığı varsayılan devletin, nispi kazançlarını düşündüğü için, kimin daha karlı olacağına bakılmaktadır. Yalnızca çıkarlarını düşünen ve birbirlerine güvenmeyen devletler arasında ise, işbirliği kısa süreli olmaktadır.³⁶

Neorealistler; savaşların sebeplerinin insan doğasından dolayı değil de, uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklandığını savunmaktadır.³⁷ Bu anarşik yapıda devletin amacı, hayatta kalmayı başarmaktır. Hayatta kalmak için, devlet belli bir güce ihtiyaç duymaktadır. Devletin güçlenme ihtiyacı ise, sistemdeki çatışmalardan dolayıdır. Hayatta kalma gayesini sağlamak için devlet, bir caydırıcılık yaratmalıdır. Bu durumda askeri güç ile sağlanmaktadır. Neorealizmin sisteme ve güç kapasitelerine odaklanması, onun hem zayıf hem güçlü bir yanını oluşturmaktadır.³⁸ Robert Gilpin’e göre; sistemde her devletin gücü aynı değildir. Bu durum sonucunda güçlü olan devletler, uluslararası sistemde kendi ağırlıklarını

---

³⁴ Waltz, *a.g.e.*, p.126.

³⁵ Charles L. Glaser, “The Security Dilemma Resivited”, *World Politics, Fiftieth Anniversary Special Issue*, Vol:50, No:1, 1997, p.171.

³⁶ Tanrısever, *a.g.e.*, s.109.

³⁷ Andrew Linklater, Richard Devtak, Jack Donnelly, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit, Jacqui True, (Editör: Scott Burchill), *Theories of International Relations*, Palgrave Macmillan, New York 2005, p.31.

³⁸ Birkan Ertoş, “Uluslararası İlişkilerde Realist Geleceğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm”, *Anadolu Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2019, s.23.

hissetirmektedir. Uluslararası çıkarlarını en üst mertebede tutmak isteyen güçlü devletler, karşılıklı etkileşimleri ile uluslararası ilişkilerin karakterini ve yapısını belirleyebilmektedirler. Buna göre uluslararası ilişkilerde en önemli tarihsel süreç, sistemdeki güçlü devletin politik hegemonyasını kurması, sürdürmesi ve bunu koruması olmuştur.³⁹

Neorealistler, sistemdeki ekonomik sorunların ve sürekli artan karşılıklı bağımlılığın uluslararası sistemin bir parçası olduğunu kabul etmektedirler. Bununla birlikte her devletin politikaları, göreceli gücünü maksimum düzeyde tutma arzusu için oluşturulmaktadır.⁴⁰

1.3.2. Neoliberalizm

1970'li yıllar uluslararası politika için sadece uluslararası güvenlik değil, ekonomik ilişkilerin önemini anlaşıldığı bir dönem olmuştur. Bu dönem devletler için ekonomik ilişkilerini ön plana çıkarmaya, sistemdeki çokuluslu şirketlerin daha aktifleşmesine ve uluslararası kuruluşların kendi iktisadi çıkarlarını korumaya başladığı bir dönem olmuştur.⁴¹ Bu süreçte Joseph S. Nye ve Robert O. Keohane, 1972 yılında "Transnational Relations and World Politics" ve 1977 yılında "Power and Independence: World Politics in Transition" eserlerinin yayınlanması ile liberal kurama katkı sağlamışlardır. Nye ve Keohane'ye göre; 1970'li yıllarda artık dünya siyasetinde devletler arasındaki ilişkileri yöneten tek aktör devlet değildir. Devletlere ek olarak çokuluslu şirketler, sendikalar, uluslararası kuruluşlar gibi birçok yapı vardır. Bu durum sistemdeki uluslararasılık (transnational) olarak tanımlanmıştır.⁴²

Uluslararası kurulacak ilişkiler devletleri birbirlerine karşı bağımlı hale getirecektir. Bu bağımlılık mal, hizmet, bilgi, teknoloji gibi konuları kapsamaktadır. Devletler ilişkilerini uluslararası organizasyonlarla sürdürebileceklerdir. Bu noktada büyük ve küçük ekonomilere sahip devletlerin birbirleri ile ne tür bir bağımlılık kuracağı ile ilgili bir problem bulunmaktadır. Elbette her taraf için eşitlik yaratmamaktadır fakat bu

---

³⁹ Stefano Guzzini, " 'Realizms at war' Robert Gilpins's Political Economy of Hegemonic War as a Critique of Waltz's Neorealism", *Copenhagen Peace Research Institute*, 2002, p.7.

⁴⁰ Aydın, *a.g.m.*, s.49.

⁴¹ Lerna K. Yanık, "Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:2, Sayı:46, s.42.

⁴² Joseph S. Nye, Robert O. Keohane, "Transnational Relations and World Politics: An Introduction", *International Organization*, Vol:25, No.3, 1971, p.331.

durum karşılıklı bağımlılıkla aşılabilecektir.⁴³ Devletler, dengesiz ekonomik durumları önlemek adına tarife ve kotalar koyabilirler. Bu devletlerin motivasyonunu düşürse de hükümetlerin ekonomik dengeleri sağlaması için gerekli görülmektedir.⁴⁴ Keohane ve Nye'ye göre karşılıklı bağımlılık olduğunda, devletler arasında siyasal olarak belirli problemler elbette var olacaktır fakat devlet bu sorunu mümkün olduğunda kendi özerkliği ile çözecek ve kendi faydası içinde diğer aktörlerle işbirliğini seçecektir.⁴⁵

Neoliberalizme göre; devletlerin anarşi sisteminde aralarındaki ilişki tamamen çatışma ve savaş üzerine kurulu değildir.⁴⁶ Devletler karşılıklı ilişkilerindeki güvensizliği engellemek ve birbirlerinin niyetlerine olan şüpheyi engellemek için uluslararası kuruluşlara, rejimlere, kurumlara ve hukuka ihtiyaç duymaktadırlar ve tüm bunlar devletlerin birbirleri ile karşılıklı işbirliği odaklı işler kurmalarını sağlayacaktır.⁴⁷ İşbirliklerinin kurulamamasındaki en önemli sorun, devletlerin birbirlerine güvenmeme meselesidir. Bu sorun ise; uluslararası kuruluşlar aracılığı ile karşılıklı iletişim ile çözülebilir ve engellenebilir. Kuruluşlar aracılığı ile söz verme, taahhüt ve çeşitli anlaşmalar sayesinde devlet davranışları şekillendirilebilir. Devletlerin işbirliği yapmasını mümkün kılacak diğer bir etken; işbirlikleri sonucu elde edecekleri mutlak kazancın, diğer devletin göreceli kazancından daha fazla önemsenmesi sonucudur. Neoliberalizme göre; devletler kadar uluslararası kuruluşlar da uluslararası politikada önemli aktörlerdir. Uluslararası kuruluşlara kimliği olan bir yapı olarak yaklaşmamaktadırlar fakat uluslararası kuruluşların varlığı devletlerin ortak çıkarlarına hizmet etmek adına önemli işlevlere sahiptir. Ortak çıkarlar son bulduğunda, bu kuruluşlar da ortadan kalkabilmektedir. Bu noktada realistlerden farklı olarak uluslararası kuruluşların varlıklarını küçümsememektedirler ya da otonom hareket eden yapılar olarak görmemektedirler.

---

⁴³ Nye, Keohane, *a.g.m.*, p.340.

⁴⁴ Nye, Keohane, *a.g.m.*, p.341.

⁴⁵ Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, Power and Interdependence, *International Organization*, Vol:41, No:4, Autumn 1987, p.730.

⁴⁶ John Mcmillan "Liberal Internationalism", *International Relations Theory for the Twenty-First Century*, (Editör: Martin Griffiths), New York 2017, p.21-34.

⁴⁷ Keohane, Nye, *a.g.m.*, p.339.

Uluslararası kuruluşları devlet davranışlarını, ortak çıkarlara hizmet etmek için bir araya getirebilen yapılar olarak görmektedirler.⁴⁸

1980'ler sonrası uluslararası sistemdeki çok uluslu şirketlerin artması, uluslararası kuruluşların ve finansal kurumların yapılanması, artan nüfus ile gelişen teknoloji sonucu iletişim araçlarının artması gibi küresel ölçekli değişimler yaşanmıştır. Bunlar arasında Soğuk Savaş'ın son bulması, Avrupa Birliği (AB) ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization-NATO) gibi kurumların, Soğuk Savaş bitse de varlığını sürdürmesi gibi sebepler, neoliberal güvenlik yaklaşımının literatürde yer almasına sebep olmuştur.⁴⁹

1.3.3. Kopenhag Ekolü

Kopenhag Ekolü; Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde gibi akademisyenler tarafından temsil edilerek, Kopenhag Çatışma ve Barış Araştırma Enstitüsü'nde (Conflict and Peace Research Institute) oraya çıkmıştır. Kuramsallaşma süreci ise; 2008 yılında Kopenhag Üniversitesi'nde Gelişmiş Güvenlik Kuramı Merkezi'nin (Center of Advanced Security Theory- CAST) kurulması ile gerçekleşmiştir.⁵⁰ Soğuk Savaş döneminin bitmesi ile uluslararası sistemde güvenlik çalışmalarının yeniden kavramlaşması ve güvenlik çalışmalarının yeniden tanımlanmasına, güvenikleştirme ve normalleştirme fikirleri ile güvenlik kavramına yeni bir boyut kazandırmışlardır. Bu ekolün temsilcileri güvenliği; askeri güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, çevresel güvenlik, sosyal güvenlik olmak üzere beş boyutta incelemektedirler.⁵¹ Böylece güvenlik kavramının anlamı genişlemiştir ve bir sorunun nasıl güvenlik sorunu haline geldiği ya da normalleştiği analizleri yapılmıştır. Güvenikleştirme teorisine ek olarak, güvenliğin sektörel analizi ve bölgesel güvenlik kompleksi bu ekolün güvenlik analizlerindedir.⁵²

---

⁴⁸ Tarık Oğuzlu, "Liberalizm", Uluslararası İlişkilere Giriş, (Editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı), Küre Yayınları, İstanbul 2014, s.147-148.

⁴⁹ Nil Şatana, Burak Bilgehan Özpek, "ABD ve Türkiye'de Geçmişten Günümüze Güvenlik Çalışmaları", *Ortadoğu Etütleri*, Cilt:1, Sayı:2, Ocak 2010, s.79.

⁵⁰ Sait Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik Teori, Pratik ve Gelecek*, Kaynak Yayınları, Ankara 2017, s.88.

⁵¹ Ole Waver, Barry Buzan, Jaap Wilde, *Security-A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Boulder 1998, p.21-49.

⁵² Ceyhun Çiçekçi, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kuramı*, Kriter Yayınları, İstanbul 2012, s.42.

Kopenhag Ekolü güvenliği dar kapsamlı bir yaklaşım ile ele alarak, tarihsel, kuramsal ve etik olmak üzere üç önemli katkı ve öneri getirmektedirler.

Bunlardan ilki tarihsel argümanlardır. Tarihi olarak Avrupa'nın barış ile anılmasının arkasındaki sebebin, Avrupalı devlet adamlarının İkinci Dünya Savaşı sonrası sorunları güvenlik dışına çıkarmak için çabaladıkları örneği verilmektedirler. Askeri uygulamalara gerek kalmadan barışın korunabildiği ve askeri yöntemler uygulanmadan Avrupa'nın birleştirilmesi projesi, bir güvenlik projesi olarak, olası saldırıları önleyen bölgesel güvenlik kompleksine örnek olmaktadır. Waever'a göre; İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın savaşız refah örneği (NATO'nun Sovyetler Birliği'ne karşı sağladığı koruma ile) sağlanmıştır. İki dünya savaşı sonrası devletler arası ilişkiler ve çeşitli meselelerin güvenlik dışına çıkarılması ile bir güvenlik topluluğunun oluşturulması sonucu barış ve işbirliği ortamı oluşturulabilmektedir.⁵³

Ekolün kuramsal argümanı söz edimi (speech act) kavramı üzerinden kurulmuştur. Bu yaklaşım ile güvenliğin algılanma şekli üzerine önemli bir tartışma başlatmışlardır. Buna göre bir güvenlik sorunu, ancak bizim tespit ettiğimiz ve bildiğimiz sürece bir sorun olarak var olmaktadır, aksi takdirde bir güvenlik sorunu var denilememektedir.⁵⁴ Her sorun, bir güvenlik sorunu demek değildir. Bir güvenlik sorunu, sizin sorunu nasıl değerlendirdiğinizle ilgili olmaktadır. Bu durum güvenliğin siyasiliğinden kaynaklanmaktadır ve güvenikleştirme (securitization) olarak adlandırılmaktadır. Yani güvenlik sorunları kendi kendiliğine oluşmaz, bir meseleyi sorun haline getiren aktörlerin kendileridir. Aktörler, bir sorunu güvenlik sorunu haline getirmeyi seçerler ve güvenlik siyasetini belirlerler.⁵⁵ Bir güvenlik sorunu öznel ya da nesnel değil, öznel arası (intersubjective) bir değerlendirme sonucu oluşmaktadır. Güvenikleştirmenin siyasi bir tercih olmasının nedeni ise aktöre sağladığı otoritedir. Aktör, bu otorite sonucu güvenliğin sağlanması amaçlı

---

⁵³ Ole Waever, "Insecurity, Security, and Asecurity in the West European Non-War Community", *Security Communities*, (Editors: Emanuel Adler, Michael Barnett), Cambridge University Press, Cambridge 2002, p.69-118.

⁵⁴ Ole Waever, *Securitization and Desecuritization*, On Security, (Editor: R.D.Lipschutz), Columbia University Press, New York 1995, p.46.

⁵⁵ Waever, *Securitization and Desecuritization*, p.75.

bütçeden kaynak ayırabilir, şiddet içeren eylemlerini meşrulaştırabilir ve özgürlüklerin kısıtlanması gibi eylemleri uygulayabilir.⁵⁶

Üçüncü olarak etik-politiktir. Kopenhag Ekolü sorunları “güvenlik dışına çıkarma” ve “normal” politik süreçler içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedir. Böylece sorunlar politik olarak konuşulur, tartışılır ve çözümü için çeşitli yöntemler oluşturulur. Etik-politik olarak önemli olan güvenliğin devlet bekası ile ilgili durumlarda sınırlı olmasıdır. Diğer konular güvenlikleştirilmemeli ve normal siyasi süreçlerde tartışılarak çözümlenmelidir. Eğer güvenliğin kapsamı genişlerse, çözüm zorlaşmaktadır ve şiddet içeren önlemleri almak gerekli hale gelebilmektedir.⁵⁷

Güvenlikleştirme; herhangi bir durumun, güvenliğe karşı bir tehdit ve risk içeren bir durum olarak algılanması sonucu, güvenlik meselesi haline gelmesidir. Barry Buzan ve Ole Waever’a göre, bir sorunun güvenlikleştirilmesi için üç unsurun sağlanması gerekmektedir. İlk olarak güvenliğin sağlanması için toplumsal tepki gerekmektedir. Toplum, kendi güvenliğine karşı bir risk ve tehdidin olduğuna inanmalıdır.⁵⁸ İkinci olarak, sorunu güvenlikleştirecek olan legal bir otorite sahibi aktörün olması gerekmektedir. Üçüncü olarak, toplumun bu güvenlik sorununu benimsemesi gerekmektedir. Böylece konu, toplum tarafından güvenlik sorunu olarak algılanacaktır. Toplum güvenlik sorununu benimsediğinde, sorunu güvenlikleştiren aktör için olağanüstü tedbirler alması ve araçları kullanmasının önü açılacaktır.⁵⁹

Kopenhag Ekolü; güvenliğe kavramsal olarak yaklaşırken ampirik çalışmalara yeteri kadar önem vermediği için eleştirilmektedir. Ayrıca güvenlikleştirme sonucu alınabilecek olağanüstü tedbirlerinin politik etkilerinin ve sonuçlarının neler olacağı kısıtlı olarak değerlendirilmiştir. Kopenhag Ekolü, geleneksel güvenlik çalışmaları ve onların askeri yaklaşımlarının ötesinde çok boyutlu bir yaklaşım sergilemektedir. Askeri konulara ek olarak; devlet dışı unsurları da barındırmışlardır. Fakat güvenlik kavramını çok boyutlu incelemeleri sonucu, her şey bir güvenlik sorunu olabilmektedir. Genişleyen güvenlik kavramı ise kavramsal ve analitik olarak

---

⁵⁶ Waever, *Securitization and Desecuritization*, p.48-56.

⁵⁷ Ole Waever, “Politics, Security, Theory”, *Security Dialogue*, Vol:42, No:4-5, 2011, p.469

⁵⁸ Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde, *Security: A New Framework of Analysis*. London: Lynne Rienner, Boulder Colorado 1998, p.33.

⁵⁹ Waever, *Securitization and Desecuritization*, p.55.

uyumsuzluklar yaratabilmektedir. Eleştirilerden ayrı tutulursa, Kopenhag Ekolü'nün sağladığı yararlar arasında sistematik oluşu, karşılaştırmalı olarak sorunları incelemesi ve uyumlu bir güvenlik analizi yapması gibi nedenler güvenlik politikalarının analizlerinin yapılmasını kolaylaştırmaktadır.⁶⁰

1.3.4. Aberystwyth Ekolü

Soğuk Savaş'ın sonlarından başlayarak, 1990'lı yılların neredeyse tamamında güvenlik çalışmaları analizinin merkezini insan merkezli güvenlik sorunları ve çatışmaları oluşturmaktadır. Küreselleşme dalgasının da etkisiyle, bireyler ve toplumsal gruplar devletlerin baskılarına maruz kalmışlardır ve bu tüm dünya politikasında etkisini sürdürmüştür. Bu durum ise, insani trajedilerin etkilerinin büyümesine ve güvenlik paradigmasının sorgulanması sonucu, güvenliğin yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini doğurmuştur.

Aberstwyth Ekolü tarafından, eleştirel kurama kazandırılan en önemli kavram “özgürleşme” (emancipation) kavramıdır. Özgürleşme Horkheimer tarafından; “bireyin sıkıntı ve güçlüklerden kurtularak mutluluğun artması”⁶¹ şeklinde tanımlanmıştır. Eleştirel kuramın paradigmalarından etkilenen İngiltere'nin Galler bölgesindeki Aberystwyth Üniversitesi akademisyenleri ise eleştirel güvenliğe yaptıkları katkıları sonucu Galler Ekolü (Welsh School) olarak da anılmalarına sebep olmuştur. Bu ekolü temsil eden akademisyenler arasında; Ken Booth, Richard Wyn Jones, Andrew Linklater ve Türkiye'de de Pınar Bilgin bulunmaktadır. Bu ekolün öne çıkması Soğuk Savaş döneminin sona ermesi sonucu, Batı ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasındaki jeopolitik ve stratejik rekabete dayalı güvenlik politikalarının önemini yitirmesi ile olmuştur. Başta NATO olmak üzere birçok Soğuk Savaş dönemi oluşan güvenlik yapılanmaları yeni başlayan dönemde akademik ve politik çevrelerce sorgulamaya başlamıştır ve güvenliğin yeni koruma alanları belirlenmeye çalışılmıştır.⁶²

---

⁶⁰ Yılmaz, a.g.e., s.110.

⁶¹ Richard Wyn Jones, *Promise: Toward a Critical Theory of Security, Security, Strategy and Critical Theory*, Lynne Rienner Publishers, Boulder Colorado, 1999, p. 23.

⁶² Fikret Birdişi, “Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt:10 Sayı:20, 2014, s.233.

Dünya güvenliğini bireysel olarak düşünen bu ekole göre; kısıtlanan bireyin özgürleşmesi sonucu, yerel ölçekten küresel ölçüğe büyüyecek bir güvenlik sorunu riski azalmaktadır. Bu noktada birey; politik, sosyal, ekonomik ve kültürel kısıtlamalarından kurtulmalıdır. Bunun sonucunda, temelde insan merkezli olarak ortaya çıkan güvenlik sorunu aşılabilecektir. Aberystwyth Ekolü'nün güvenlik çalışmalarındaki ilk analitik hamlesi, güvenliğin anlamını derinleştirerek (deepening security), akademik kavramlar ile siyasi gündemler arasındaki ilişkiyi açıklamak olmuştur. Yani çevre güvenliği gibi devlet düzeyinin üstünde kalan ve toplumsal güvensizlikler gibi devlet düzeyinin altında kalan güvensizlikler değerlendirilmektedir. Bu bağlamda sorunların kendisi tek başına bir güvenlik sorunu oluşturmamaktadır. Burada yapılan "güvenliğin siyasiliğini"⁶³ açığa çıkarmaktır. Bunu yaparken önemli olan güvenliğin siyasi ve kurucu karakterini ortaya koymaktır. Güvenliğin siyasiliğinin farkına varmak, güvenlik politikalarının esasını sorgulamaktır. Sorunları güvenlik dışına çıkarmak, güvenlik sorunu olarak adlandırılan meseleyi tam anlamıyla çözüme ulaştırmamaktadır. Güvenlik sorunu olarak adlandırılan sorunu, güvenlik adı altında daraltmak yanlıştır. Bunun yerine merkeze bireyi koyarak, şiddet içermeyen farklı denklemler denenmelidir. Güvenliği siyasallaştırmak; onu siyaset teorisi alanına çekmektir, bu ise güvenlik sorununun insanların yararına çözülmesi anlamına gelmektedir. Güvenliği siyasallaştırmak, mevcut güvenlik ve güç ilişkilerini sorgulamaktır ve güvenliği yeniden inşa etmek için bir sentez oluşturmaktır.⁶⁴

Güvenliğin siyasiliğinin ortaya konulması üç temel argümana dayanmaktadır. Bunlardan ilki stratejiktir. Buna göre, sorunların güvenlik dışına çıkarılması, bireylerin güvenlik kaygılarına yaklaşımının, güvenlik sorununu belirleyen aktörün tekelinde olacağı kaygısı taşımaktadır. Bu durumda güvenliğin siyasiliği ortaya konularak, güvenlik politikalarının temelini sorgulanmaktadır. İkinci argümanı siyasi-etiktir. Geleneksel güvenlik yaklaşımlarında, güvenliğin devlet ve devletin kaygıları ile ilgili olması gerekmektedir. Güvenlik anlayışı, siyasi tercihler sonucu bireylerin endişelerini içerecek şekilde genişleyebilmektedir. Tarihsel süreç ele

⁶³ Ken Booth, *Critical Security Studies and World Politics*, Lynne Rienner Publishers, Colorado Boulder 2005, p.11-116.

⁶⁴ Pinar Bilgin, "Critical Theory", *Security Studies: An Introduction*, (Editor: Paul Williams), Routledge 2008, p.98-100.

alındığında devletin siyasi bağlamda güvenlik gündeminde, sıfır toplamlı oyunda olduğu gibi, birinin kazancı diğerinin kaybı olması militarist, devletçi ve şiddet içeren eylemleri barındırabilmektedir. Fakat güvenlik küresel ölçekte, özel olarak bir tema etrafında kurumsallaşan sivil toplum kuruluşlarında olduğu gibi tanımlanabilmektedir. Her birey kendi güvensizliğini bu şekilde kuruluşlar çerçevesinde dile getirebilmektedir. Bu bağlamda, bu güvensizliklerini küresel ölçüğe taşıma konusunda kimi kuruluşlar daha başarılı olabilmektedirler. Her birey kendi güvensizlik meselesini tartışmaya açma, diyaloglar oluşturma, fikir ayrılıklarını paylaşma ve ortak zemin arayışları içinde bulunabilir. Yeni güvenlik çalışmaları arasında yer alan bu ekol, güvenlik kavramını derinleştirmiştir. Akademik kavramlar ve siyasi ilişkiler üzerine yoğunlaşmışlardır. Devlet düzeyinin üstünde ve altında kalan her türlü güvenliğin değerlendirilmesi sağlanmıştır. Bu noktada, aktörün karşılaşılabileceği güvenlik sorunları anlayışı genişlemiştir. Güvenlik sorunları güvenikleştirilmek yerine, güvenliğin siyasiliği ortaya konulmaktadır. Böylece güvenliğin siyasi ve kurucu karakteri üzerine yoğunlaşmıştır. Son olarak üçüncü argümanı ise analitiktir. Ampirik ve söylemsel olarak sorulması gereken temel soruların başında; sorunu güvenlik sorunu olmaktan çıkarmak mı, yoksa güvenliğin siyasiliğinin mi farkına varılmasının gerektiği, insanların ve devletlerin güvenlik sorunlarını çözüme dönüştürecekleri, meselesi tartışılmaktadır.⁶⁵

Aberstwyth Ekolü'nün, temel güvenlik kavramları birey/toplum, güvenlik ve özgürlüktür. Bu ekol, güvenliğin türetilmiş bir kavram olduğunu dile getirmektedir. Geleneksel görüşlere eleştiri getiren bu ekole göre, her devletin tek bir amacı yoktur ve devletlerin hepsi sistemde birbirinin aynısı değildir. Her devlet güvenlik arayışı sonucu kurulmuş olabilir, fakat bu güvenlik anlayışı o devletin, siyasi bakış açısı ve felsefi görüşü ile şekillenmektedir. Bazı toplumlarda devlet, toplumun güvenliğini sağlamak için kurulan bir kuruluş gibi görünse de; bazı toplumlar için devlet, güvenlik için en büyük tehdidi oluşturmaktadır. Aberstwyth Ekolü'ne göre, devlet tek başına güvenlik sağlayıcı aktör değildir. Bu ekol temsilcileri güvenlik tehdidini, insanın özgürce seçim yapmasına engel olan tüm yapılar olarak algılamaktadır. Çünkü güvenlik ve özgürleştirme bir madalyonun iki yüzü gibidir, biri olmadan

---

⁶⁵ Pınar Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları", *Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi*, Cilt:8 Sayı:14, Ocak 2010, s.44-45.

diğeri gerçekleşmemektedir.⁶⁶ Aberstwyth Ekolü'ne göre; uluslararası sistemde, devletler arasındaki güç ilişkileri ve bencillik uluslararası sistemin doğasından kaynaklanmamaktadır. Bu nedenle güvenliğe değişmeyen bir kavram gözüyle bakmak yanlıştır. Çünkü devletler, uluslararası kuruluşlar, bireyler, etnik gruplar, uluslar ve küresel toplum, güvenlik için birer aktör konumundadırlar. Bu nedenle günümüzde güvenliğin asıl gerçeği, insan hakları ihlalleri, kadına şiddet, yoksulluk, azınlıklara yapılan baskılar gibi çok çeşitli olmasıdır. Özgürleştirici güvenlik anlayışına göre “kim için güvenlik?” sorusunun cevabını “birey” oluşturmaktadır. Güvenliğin türetilmiş bir kavram olması da bireyin pratiklerine göre farklılaşan güvenlik anlayışından kaynaklanmaktadır. Fakat bu farklılık önemli olmaksızın güvenlik, bireyin temel insani ihtiyacı olarak kabul edilmektedir. Booth, güvenlik anlayışı merkezine insanı yerleştirmiştir ve ona göre; güvenlik herhangi bir tehdit olmaksızın, insanların özgürce istediklerini serbestçe yapmayı engelleyen fiziksel ve insani kısıtlamaların olmamasıdır.⁶⁷ Güvenlik, bireyin güvensizliklerini ortadan kaldırarak ona farklı yaşam olanaklarını sağlayan özgürleştirmeyi sağlamaktadır. Ayrıca güvenliğin türetilmiş bir kavram olduğu, güvenliğin kapsamını genişleterek, devletin güvenlik sorunlarına bakış açısına odaklanmaktadır, güvenliğin siyasi ve kurucu karakterini ortaya çıkarır.⁶⁸

---

⁶⁶ Ken Booth, “Security and Emancipation”, *Review of International Relations*, Vol:17, No:4, Ekim 1991, p.319.

⁶⁷ Pınar Bilgin, “Individual and Societal Dimensions of Security”, *International Studies Review*, No:5, 2003, p.209.

⁶⁸ Booth, *a.g.m.*, p.320-322.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARKTİKA BÖLGESİ

2.1. Arktika Bölgesi Tanımı

Arktika kelimesinin etimolojik kökeni, gökyüzündeki Büyük Ayı ve Küçük Ayı takımyıldızlarının ismindeki ‘ayı’ kelimesinden gelmektedir. Bu anlam Yunanca karşılığı olan ‘arktos’ (άρκτος) kelimesine dayanmaktadır.⁶⁹ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’te Arktik kelimesinin anlamı; “(sıfat, Fransızca arctique coğrafya) Kuzey Kutbu ile ilgili olan, Kuzey Kutbu yakınında olan: Arktik kuşak” diye geçmektedir.⁷⁰ Aynı şekilde Güney Kutup Bölgesi olarak bilinen ve Antartika olarak adlandırılan bölgenin sözlükte yer alış şekli incelendiğinde; Antartik kelimesi “(sıfat, Fransızca antarctique coğrafya) Güney Kutupla ilgili, Güney Kutup yakınında olan” şeklinde geçmektedir. Antartika kelimesi özel isim olarak kabul edilmekte olup, “(özel ad) Antartika’daki kara parçası” olarak tanımlanmaktadır.⁷¹ Tüm bu çıkarımlar incelendiğinde; Arktika ve Antartika kelimelerine niteleme sıfatı ile kullanım şekilleri Arktik ve Antartik olmaktadır. Ancak özel isim olarak kullanım şekillerinde, özel bir bölgenin tanımı yapıldığı için Arktika ve Antartika şeklindeki bir kullanım daha doğru olmaktadır ve literatürde de bu tür bir kullanımın tercih edildiği görülmektedir.⁷² Bu nedenle bu çalışmada, bir bölgeyi ifade eden özel isim anlamındaki “Arktika” (Arctic) kelimesi kullanılacaktır.

Arktika Bölgesi 66° 33' kuzey enlemlerinde kalan hayali bir daire alanıdır ve bu alan Kuzey Kutbu ya da Arktika Dairesi olarak adlandırılan hayali bir çizgidir.⁷³

Arktika Bölgesi’ndeki siyasi, asker, ekonomik ve hukuki statüyü analiz etmek için öncelikle bölge coğrafyasından bahsedilmesi gerekmektedir. Arktika Bölgesi; Kanada, Norveç Krallığı, Rusya Federasyonu, Alaska (Amerika Birleşik Devletleri), Grönland (Danimarka Krallığı) devletlerinin kıyısı olduğu, etrafı kara parçaları ile

⁶⁹ Mark Nuttal, “Encyclopedia of the Arctic”, *Routledge*, Vol:1, New York 2005, p.117.

⁷⁰ İsmail Parlatur, *Türk Dil Kurumu Okul Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Basım Evi, Ankara 1994, s.59. (2020 itibariyle sözlüğe ‘Arktika’ kavramı eklenmemiştir. Bkz: <https://sozluk.gov.tr/>)

⁷¹ Parlatur, *a.g.e.*, s.50.

⁷² Selçuk Demirkılınc, “Politik bir Bölge Olarak Arktika’nın Tanımlanışı”, *Küresel Bakışla Kutup Çağı: Çatışmalar, İşbirlikleri, Ulusal Çıkarlar*, (Editörler: Harun Gümrükçü- Natalia S. Şanlı- Selçuk Demirkılınc, Aybüke İnan - Tamer İlbuğa), Siyasal Kitapevi, Antalya 2015, s.117.

⁷³ Piers Vitebski, “A Homeland”, *The Arctic Is*, p.2.

çevrili olan bir okyanus ve kara parçası birleşimidir. Bölge coğrafyası incelendiğinde, dünya yüzeyinin %6'sını kapsayan bu alanın 1/3'ü toprakla kaplıdır. Arktika Bölgesi'nden tam olarak okyanus olarak bahsetmek doğru bir ifade şekli değildir. Çünkü karasal bir alanı da içinde barındırmaktadır. Bu sebeple bölge aslında hem okyanus hem de kara parçalarından oluşmaktadır. Coğrafi olarak bölge hem bu kara ile kaplı olan kısmı hem su ile kaplı olan okyanus kısmı ile ön plana çıkmaktadır.⁷⁴ Nuttal'a göre, coğrafi açıdan Arktika, Arktika Okyanusu (Kuzey Buz Denizi)⁷⁵ ve pek çok adalar ve takımadaları ile Kuzey Amerika, Asya ve Avrupa kıtalarının kuzey alanlarını kapsamaktadır.⁷⁶ Bu çalışmada Arktika'dan bahsedilirken, okyanus ve kara alanını kapsayan bir coğrafi bölge olarak kabul edilecek ve bu doğrultuda bahsedilecektir.

Arktika Bölgesi'nin sınırları tam olarak çizilememektedir. Bu durum bölgenin sıcaklık koşullarına göre şekil değiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Bölge mevsimsel süreç içerisinde değişimler geçirmektedir. Buz örtüsü ile kaplı alanlar şubat ve mart aylarında en yüksek seviyede iken, eylül ayında bu alanlar en düşük buz seviyesindedir. Bölgenin astronomik, iklimsel, bitki örtüsü, permafrost (buzla kaplı toprak alan) ve deniz sınırları gibi çeşitli sınır tanımlamaları bulunmaktadır. Fakat bilinen en geniş ve ansiklopedik tanımlamaya göre; Kuzey Kutbu yer kürenin en uç noktasıdır ve 90° kuzey enleminin geçtiği boylamların başlama yeridir. Kuzey Kutbu toprakları ya da Arktika adı verilen bölge ise Kuzey Buz Denizi ile bu denizi çevreleyen ve 70° kuzey enlemi içinde kalan bölgedir.⁷⁷

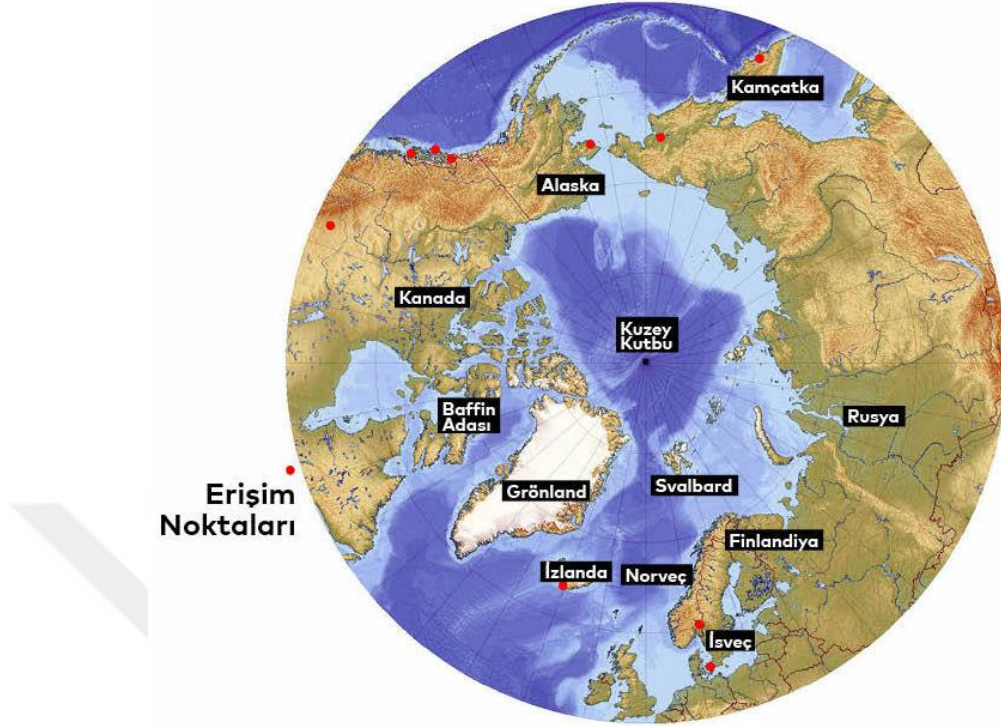
⁷⁴ Zdenek Kriz, Filip Chrastansky, "Existing Conflicts in the Arctic and the Risk of Escalation: Rhetoric and Reality", *Perspectives*, Vol:20, No:1, 2012, p.116.

⁷⁵ Arktika Okyanusu, Kuzey Buz Denizi olarak da bilinmektedir. Bu okyanus dünya okyanuslarının en küçüğüdür. Başlıca bölümlerini Grönland, Norveç, Barents, Kara, Laptev, Beaufort, Baffin denizleri oluşturmaktadır. (Demirkılınc, *a.g.e.*, s.118)

⁷⁶ Nuttal, *a.g.e.*, p.117.

⁷⁷ Demirkılınc, *a.g.e.*, s.119.

Ek-1:Arktika Bölge Haritası

Kaynak:<https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Maps/definitions>

Arktika Bölgesi'nde gece gündüz oluşumu beş ay gündüz, bir ay alacakaranlık, beş ay gece ve bir ay alacakaranlık yaşanacak şekildedir. Kış mevsimleri oldukça soğuk ve karanlıktır. Yaz ise soğuk ve açınlıktır. Arktika Bölge'sindeki suyun derinliği 4260 metredir. En yakın kara parçası 720 kilometre ötedeki Grönland sahilidir. Bölgede sıcaklık +13°C ile -43°C arasında değişmekte olup, sıcaklık ölçümleri rastgele yapılmaktadır. Çünkü buzul kütleler bir kırılıp bir birleşmektedir ve bu durumda bu bölgede bir meteoroloji istasyonu kurmak güvenli değildir.⁷⁸

Bölgenin tam ortasında yüzen ve sürekli don halde bulunan su kütlesi, çok büyük bir alandır. Bu bölge kış aylarında buzul tabaka ile kaplanmaktadır. Bölgenin bitki örtüsü Rusça'da "ağaçsız, düzlük" adı verilen tundradır. Bu alanda bodur çalılar, ot parçaları, karayosunları, likenler vardır.⁷⁹

Arktika'da yaşayan 40'ın üzerinde farklı etnik gruplar bulunmaktadır. Bu halkların yerleşim alanları sekiz Kuzey Kutup ülkesi olan; Kanada, Amerika Birleşik

⁷⁸<https://www.atlasdergisi.com/kesfet/bilim-haberleri/dunyanin-kutuplari.html> (Erişim tarihi:25.02.2020)

⁷⁹ *Yakından Tanıyın Arktik ve Antartika*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 2015, s.8.

Devletleri (ABD), Rusya Federasyonu, Finlandiya Cumhuriyeti, İsveç Krallığı, Norveç Krallığı, İzlanda ve Danimarka Krallığı'dır. Arktik Atlas Üniversitesi'ne (University of the Arctic Atlas) göre Arktika halkları daha geniş kapsamlı tutularak, bu sayı 13.1 milyon olarak açıklanmaktadır. Bunun dışında yerli halkların yerleşimi küçük, dağınık topluluklar şeklindedir. Bunlar; Saamiler ile Nenets, Inuit, Yupik, Evenk, Khanty, Chukchi halklarıdır. Bu halklar kültürel, tarihi ve ekonomik farklılıklara sahiptirler. Yerli halkların ortak özellikleri avcılık, hayvancılık ve balıkçılık ile geçimlerini sağlamalarıdır. Ancak sanayileşme, sosyal değişiklikler ve iklim krizi ile ilgili çevresel sorunlar, bu halkların geçim kaynaklarının ve kültürlerinin devamlılığı için risk oluşturmaktadır.⁸⁰

Arktika Bölgesi için en önemli uluslararası kuruluşlardan biri Arktika Konseyi (Arctic Council)'dir. Arktika Konseyi hükümetler arası bir forum niteliği taşımaktadır. 1996 yılında Ottawa Bildirgesi ile kurulan bu kuruluş; Arktika Devletleri, Arktika yerli halkları ve diğer Arktika sakinleri arasında, özellikle bu bölgede sürdürülebilir kalkınma ve çevre koruma konuları ile ilgili olarak işbirliği, koordinasyon ve etkileşimi hedeflemektedir. Konseyi oluşturan kurumlar arasında; üye devletler, daimi katılımcılar, çalışma grupları, gözlemciler ve uzman grup bulunmaktadır. Arktika Konseyi üyeleri arasında Kanada, Danimarka Krallığı, Finlandiya, İzlanda, Norveç Krallığı, Rusya Federasyonu, Amerika Birleşik Devletleri ve İsveç Krallığı bulunmaktadır.

Konseyin daimi katılımcıları Konsey'deki Arktika yerli halklarını temsil eden kuruluşlardır ve Yerli Halklar Sekreterliği tarafından desteklenmektedirler. Bu yerli halklar:⁸¹

- Aleut Uluslararası Derneği (Aleut International Association- AIA)
- Arctic Athabaskan Konseyi (Arctic Athabaskan Council-AAC)
- Gwich'in Uluslararası Konseyi (Gwich'in International Council-GIC)
- Inuit Dolaykutupsal Konseyi (Inuit Circumpolar Council-ICC)
- Kuzey Yerli Halklarının Rusya Derneği (Russian Associations for Indegenous People of the North- RAIPON)

⁸⁰<https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Arctic-Indigenous-Peoples> (Erişim tarihi: 20.02.2020)

⁸¹<https://arcticportal.org/arctic-governance/arctic-council> (Erişim tarihi:20.03.2020)

- Saami Konseyi (Saami Council- SC)

Konseydeki çalışma grupları konseyin araştırma, izleme ve diğer çalışmaları öncelikli olarak yürütme gibi görevlere sahiptirler. Bu çalışma grupları şöyledir:

- Arktika Bitki Örtüsü ve Hayvanlarının Korunması (Conservation of Arctic Flora and Fauna)
- Arktik Gözleme ve Değerlendirme Programı (Arctic Monitoring and Assessment Program)
- Acil Durum Önleme, Hazırlık ve Müdahale (Emergency Prevention, Preparedness and Response)
- Arktika Deniz Çevresinin Korunması (Protection of the Arctic Marine Environment)
- Arktika Kirletici Maddeler Eylem Programı (Arctic Contaminants Action Program)
- Sürdürülebilir Kalkınma Çalışma Grubu (Sustainable Development Working Group)

Konseyin gözlemci statüsündeki kurumlar Konsey'in çalışmalarına katkıda bulunabileceğini belirlediği hükümetler arası, parlamentolar arası, küresel, bölgesel ve sivil toplum kuruluşları ile Arktika'ya sınırlı bulunmayan devletleri kapsamaktadır. Diğer yardımcı kuruluşlar çalışma grupları ve uzman gruplardır. Çalışma grupları aracılığı ile düzenli ve kapsamlı olarak çevresel, ekolojik ve sosyal değerlendirmeler yapılmaktadır. Arktika Konseyi Başkanlığı, Arktika Devletleri arasında iki yılda bir değişmektedir. Konseye başkanlık eden ilk devlet 1996-1998 yılları arasında Kanada olmuştur. Sonrasında ise ABD, Finlandiya, İzlanda, Rusya Federasyonu, Norveç Krallığı, Danimarka Krallığı ve İsveç olmuştur. İkinci döngü 2013 yılında başlamıştır ve 2019-2021 yılları arasında Konsey başkanlığı İzlanda'ya aittir. 2021-2023 yılları arasında ise Rusya Federasyonu başkanlık edecektir.⁸²

Arktika Konseyi bir forumdur ve programları bütçeleme yetkisi yoktur. Tüm projeler ve girişimler bir veya daha fazla Arktika Devleti tarafından desteklenmektedir. Kimi projeler başka kuruluşlardan da destekler almaktadır. Arktika Konseyi yönergelerini,

⁸²<https://arctic-council.org/en/about/> (20.02.2020)

değerlendirmelerini veya tavsiyelerin uygulanması ya da uygulanmaması sorumluluğu Arktika Devletleri'ne aittir. Ottawa Deklarasyonu'nda belirtildiği üzere Arktika Konseyi'nin askeri güvenlikle ilgili herhangi bir işlevi bulunmamaktadır.⁸³

2.2. Bölgenin Stratejik Önemi

Arktika Bölgesi'nin devletler için önemli hale gelmesi belirli bir zaman süreci içerisinde gerçekleşmiştir. Bölge sert iklimi ve jeopolitik yapısı gereği uzun yıllar kıtalararası erişimi engellemiştir. Hatta bir bariyer etkisi göstermiştir. Devletler kendileri için diğer bölge devletlerinden herhangi bir tehdit algılamamıştır.⁸⁴

Bölgede özellikle 2. Dünya Savaşı sırasında askeri faaliyetler başlamaktadır. Savaşın sürdüğü yıllarda 1940 yılı yaz ayında bir Alman yardımcı kruvazatör,⁸⁵ Arktika Okyanusu Kuzey Geçidi'ni kullanarak Bering Boğazı'ndan Pasifik okyanusuna geçmiştir.⁸⁶ Bu durum devletlerin bölgedeki güvenlik paradigmalarının sorgulaması sonucunu doğurmuştur ve devletlerin bölgede silahlanmaya başlamasına sebep olmuştur. Ayrıca bölge, 2. Dünya Savaşı sırasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile Müttefik Devletler arasında, Nazi Almanya'sına karşı yardımlaşma koridoru olarak da kullanılmıştır.⁸⁷

Soğuk Savaş döneminde de bölgede çeşitli faaliyetler söz konusu olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Arktika Bölgesi'nde olası bir saldırı riski ile ilgili önerisi Sovyetler Birliği tarafından reddedilmiştir. Bu da bölgede Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün askeri üsler kurması ile sonuçlanmıştır.⁸⁸

Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB arasındaki en yakın konum olan Arktika coğrafyasında devletler denizaltılarını gezdirmiştir, stratejik silah sistemlerini ve

---

⁸³<https://arctic-council.org/en/about/> (Erişim tarihi:20.02.2020)

⁸⁴ The Arctic: Thaw with Conflict Potential, *Center for Security Studies Analysis in Security Policy*, Zürich, July 2012, Vol:118, p.2.

⁸⁵ Açık denizlerde yol alarak, deniz ve hava filolarına kılavuzluk eden, düşman gemilerini ve uçaklarının saldırılarını önlemek için gerekli silah donanımına sahip büyük savaş gemisi.

⁸⁶ Robert Huebert, "The Newly Emerging Arctic Security Environment", *Canadian Defence and Foreign Affairs Institute*, 2010, p.2.

⁸⁷ Helga Haftendorn, "NATO and the Arctic: is the Atlantic alliance a cold war relic in a peaceful region now faced with nonmilitary challenges?", *European Security*, Vol:20, No:3 September 2011, 337.

⁸⁸ Heather A. Conley, Terry Toland, Jamie Kraut, Andreas Osthaugen, "A New Security Architecture for the Arctic an American Perspective", *Center for Strategic and International Studies*, January 2012, p.31.

askeri üslerini kurmuşlardır. Öyle ki dönemde nükleer savaş rotasını belirleyecek bir konumda olmuştur.⁸⁹ Hatta İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde en çok askerleştirilmiş bölgeler arasında yer alan bir konum haline gelmiştir ve bu Soğuk Savaş sürecinde devam etmiştir.⁹⁰

Soğuk Savaş'ın bitimi ile bu bölge farklı bir sürece girmiştir. Gerginliğini kaybeden politik atmosfer sonucunda olumlu gelişmeler yaşanmıştır. NATO'nun bölgede izlediği askeri politikanın çevresel konulara doğru kaydığı ve Rusya'nın, SSCB'nin dağılması ile sisteme entegre olmasının kolaylaştığı görülmektedir. Özellikle Arktika Konseyi çerçevesinde devletler arasında; sürdürülebilir kalkınma, bölge halklarının yaşam standartlarının iyileştirilmesi, değişen iklim şartlarına karşı alınabilecek önlemler gibi çeşitli konularda örnek teşkil edecek tutumlar sergilenmiştir. Soğuk Savaş sonrası bölgede işbirliğini artıran kuruluşlardan bazıları; Uluslararası Arktika Bilim Komitesi, Arktika Çevre Koruma Stratejisi, Arktika Gözetleme ve Denetleme Konseyi, Arktika Bölgesi Parlamenterler Komitesi, Arktika Askeri Çevresel İşbirliği Programı gibi çeşitli kuruluşlar oluşturulmuştur.⁹¹

Günümüzde Arktika Bölgesi'nin öneminin artmasının nedenleri arasında iklim krizi, doğal kaynaklar, tarım, balıkçılık, taşımacılık ve ulaşım ile ilgili konular bulunmaktadır. Bunların başında en önemli sebep, iklim krizi ve küresel ısınmanın etkilerinin en çok görüldüğü bölgeler arasında Arktika Bölgesi'nin yer almasıdır. Bölgede eriyen buzullar, bölgenin ulaşılabilirliğini artırmıştır. Sıcaklık verileri değerlendirildiğinde, 2036 yılında bölgenin buz ile kaplanacağı son yaz mevsimi olduğu varsayımı ile bundan sonraki yıllarda bölgede yazın buzla kaplı alanın bulunmayacağı şeklinde bilimsel açıklamalar mevcuttur.⁹²

Ulusal Havacılık ve Uzay Ajansı (National Aeronautics and Space Administration-NASA) ile Ulusal Okyanus ve Atmosfer Dairesi (National Ocean and Atmospheric Administration-NOAA) verilerine göre 2010-2020 yılları arasında dünyanın ortalama

---

⁸⁹ Huebert, *a.g.m.*, s.2.

⁹⁰ Scott G. Borgerson, "Arctic Meltdown: The Economic and Security Implications of Global Warming", *Foreign Affairs*, March/April 2008, Vol:87, No:2, p.68.

⁹¹ İbrahim Hasanoğlu, Selçuk Demirkılınç, "Arktika'da Bölgesel Güvenlik", *Küresel Bakışla Kutup Çağı: Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler*, (Editörler: Harun Gümrükçü-Aybüke İnan Şimşek-Güneş Ersoy), Efil Yayınları, Antalya 2016, s.46-47.

⁹² Jason Treat ve Ryan Williams, "Kuzey Kutbu: Sular Isınıyor", *National Geographic Türkiye*, Eylül 2019, s.57.

sıcaklığı 14,7 derece olarak ölçülmüştür. Bu durum iklim kayıtlarının ilk olarak tutulmaya başladığı 1880'den itibaren son on yılda en sıcak 8 yılın yaşandığını göstermektedir.⁹³ Dünya Meteoroloji Örgütü (World Meteorological Organization-WMO) 2015-2019 Küresel İklim Raporu verilerine göre; küresel ortalama sıcaklık, endüstri öncesi dönemden günümüze kadar 1.1°C artmıştır. Deniz seviyesindeki artış ise; 1997-2006 döneminde yılda 3,04 milimetreden (mm/yıl), 2007-2016 verilerine göre 4 mm/yıla yükselmiştir. Bu suların asit seviyesi ise endüstriyel çağın başlangıcından günümüze %26'lık bir artış göstermiştir.⁹⁴

2000 ve 2020 yılları arasında Arktika Bölgesi deniz buzu incelendiğinde bölgedeki deniz buzu ocak ayı ölçümlerine göre; 2000 yılında 14.2 milyon kilometrelik alan, 2020 Ocak ayında 13.6 milyon kilometrelik bir alana dönüşmüştür. Bölgede kış mevsiminde buz tutan 1 milyon kilometrelik bir alan 20 yıl içerisinde yok olmuştur.⁹⁵

Diğer bir iklim faktörü unsuru arasında deniz buzu bitki örtüsü vardır. Arktika Bölgesi bitki örtüsünün, güneşten gelen radyasyonun yüzey yansımalarının önlenmesi, bulut oluşumunu etkilemesi, nem dengesinin korunması ve okyanus yüzeyi ısısının dengelenmesi gibi çeşitli etkileri vardır. Son 30 yıllık yapılan araştırmalar sonucu deniz buzu incelenmiştir ve %8 oranında azalmıştır. Artan hava sıcaklığı sonucu deniz buzunun incelenmesi ve okyanusun üst katmanlarının tuzluluk oranının azalması ile kıyı erozyonu bölgede yaşanan ve artması beklenen olumsuz etkiler arasındadır. Arktika Bölgesi'ndeki iklim değişikliğinin etkilerinin çoğunun kademeli gerçekleşeceği düşünülmektedir.

Arktika'daki iklim değişikliği hem doğayı hem de toplumu etkileyecektir. İklim değişikliği sonucu bazı ekonomik faaliyetler daha karlı hale gelirken bazıları daha az karlı, kimisi ise sürdürülemez hale gelebilme ihtimaline sahiptir. Daha karlı bir ekonomik kazanç sağlamasına örnek olarak okyanus sıcaklıklarının artması bazı balık türlerinin büyümesini artırabilir ve bu durumda hasat edilebilen miktar

⁹³<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kuresel-icinma-son-10-yilda-en-yuksek-duzeyeye-cikti/1703933> (Erişim tarihi:08.03.2020)

⁹⁴<https://public.wmo.int/en/resources/meteoworld/un-climate-action-summit> (Erişim tarihi:08.03.2020)

⁹⁵https://nsidc.org/data/seaice_index/bist (Erişim tarihi:07.03.2020)

artırabilir, hasat maliyeti azalabilir ve balık arzı artar bir duruma gelebilir. Bu durum ise Arktika'da refah artışına sebep olabilecektir.⁹⁶

Arktika Bölgesi'nde tarım çok sınırlıdır ve devletlerin ekonomisindeki gayrisafi yurt içi hâsıla (GSYİH) payı sadece %1-2 kadardır. Bölgede yem bitkileri ve iklime uygun sebzeler ve meyveler üretilmektedir. Sıcaklık artışları sonucu üretim sınırının kuzeye yönelmesi muhtemel bir etkidir. Daha sıcak bir iklim sonucu bölgede tarımsal olanakların gelişmesi beklenmektedir. Fakat Arktika Bölgesi devletlerinin ekonomi faaliyetleri arasında önemsiz bir oranı kaplaması muhtemeldir. Arktika Bölgesi dünyanın değerli mineraller ile petrol, kömür ve gaz rezervleri açısından önemli bir paya sahip coğrafyadır. Hâlihazırda bölgede, dünya petrolünün %10'u ve gazın %25'i çıkarılmaktadır. İklim değişikliğinin bir sonucu olarak, petrol ve gaz sektörünü etkilenecektir. İnce buz üzerinde petrol arama faaliyetleri içerdiği riskler açısından, maliyeti artıracak olsa da, açık denizlerde petrol arama ve çıkarma faaliyetleri artacaktır.⁹⁷

Kuzey Kutup Bölgesi, hava koşullarındaki aşırılıklara göre kategorize edilmektedir. Sıcaklık ve eriyen buzulların sayısındaki artış yeni deniz yollarını oluşturmaktadır. Fakat deniz altı petrol boru hatları ve açık deniz petrol üretim tesislerine zarar verebilecek olan yüzen buzdağlarının sayısı da artmaktadır. Çözülen permafrost, ağır petrol ekipmanlarının tundralardan taşınmasını zorlaştırmaktadır. Buna ek olarak sıcaklık değişimleri, donmuş zeminin hareket etmesine ve petrol ile gaz boru hatlarının dengesinin bozulması riskini barındırmaktadır. Bu sektörde faaliyetlerin artması enerjiye erişimi kolaylaştırırken, açık deniz teknolojilerinin gelişmesi, petrol fiyatlarının iyileştirilmesi ve Arktika Bölgesi'ndeki siyasi manzarada da çeşitli değişiklikler yaratması muhtemeldir. Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA) verilerine göre; bu bölgeden petrol elde etmek, diğer bölgelere göre yaklaşık üç kat daha yüksek maliyete sahiptir.⁹⁸

Arktika Bölgesi'nde turizm hava koşullarına bağlıdır ve ani hava değişimleri yaşanmaktadır. Norveç'e ait olan Svalbard Takımadası gibi aşırı kuzey bölgelerde

---

⁹⁶ Gunnar S. Eskeland, Line Sunniva Fløttrup, "Climate Change in the Arctic", *The Economy of the North*, p.81-82.

⁹⁷ Eskeland ve Fløttrup, *a.g.m.*, p.85

⁹⁸ Eskeland ve Fløttrup, *a.g.m.*, p.84-85.

kruvaziyer gemilerin de ziyaretlerinin artması beklenmektedir. Kruvaziyer gemiler ile gelen turistler, Kanada'daki Nunavut bölgesinde, Pond Inlet, Cape Dorset, Kimmirut ve Pangnirtung gibi topluluklara ziyaretler düzenlenmektedir. İklim değişikliği ile turistik gemilerin bölgeyi daha uzun süre ziyaret edebileceği düşünülmektedir. Fakat artan buzul erimesi ile kopan ve sürüklenen buzdağı parçalarının sıklığının artması, bu bölgelere erişimlerle ilgili çeşitli riskler taşımaktadır. Bölgenin ikliminden dolayı var olan kar ve buz manzaraları, yaban hayatı, bitki örtüsü ile bölge turistlerin dikkatini çekmektedir.⁹⁹

Dünya ticaretinde genellikle mal ihracatının %95'i gemilerle sağlanmaktadır.¹⁰⁰ Denizcilik sektörü, iklim krizinden kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz etkilenmektedir Dünya ticaretinde ve ekonomisinde önemli bir role sahip olan denizcilik sektörü, bölgede kimi zaman etik açıdan problemler yaratmaktadır. Bunlar arasında; Arktika Bölgesi'ne petrol taşıyan gemilerden petrolün sızması sonucu sebep olduğu çevre kirliliği ile buzların kırılarak seyahatin sağlanmasının buzların erimesini hızlandırması vardır.¹⁰¹

Arktika'da balıkçılık faaliyetlerine değinmek gerekirse; bölge halkının besin ihtiyacını karşılaması ve ihracatta önemli bir pay almasından dolayı, bölgedeki ekonomik faaliyetler açısından dikkat çekici bir sektördür. Dünyada balıkçılığın %10,1'i sadece bu bölgeden sağlanmaktadır. Küresel ısınmanın ekosistemde de çeşitli etkileri olmaktadır. Isınan okyanus suyu balık göç yollarında değişikliklere neden olurken, balık çeşitliliğinin de azalmasına yol açabilmektedir. Örneğin soğuk su balık türlerinin kuzeye doğru göç etmesi ya da balık çeşitliliğinin azalması beklenmektedir. Besin koşulları değişen rakip balık türleri için, yaşam alanları kimisine göre iyileşirken, kimisine göre kötüleşecek ve bu durumda balık çeşitliliğinin değişmesine sebep olacaktır.¹⁰²

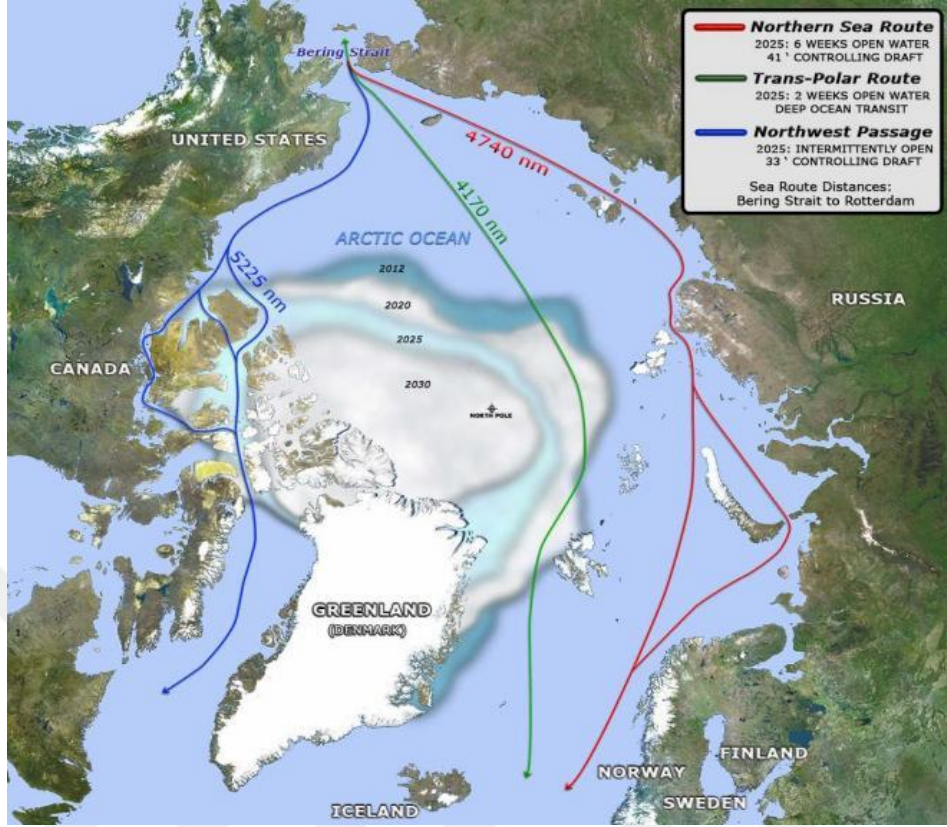
⁹⁹ Eskeland ve Flottorp, *a.g.m.*, p.86.

¹⁰⁰ Kadir Sancak, "Deniz Hukukuna İlişkin Temel Egemenlik Alanları Bağlamında Arktik'teki İhtilafı Alanlar ve Hukuki Durum", *Uluslararası İktisadi ve İdari İnceleme Dergisi*, 2019, Cilt:23, s.19.

¹⁰¹<https://climate.copernicus.eu/helping-shipping-industry-adapt-climate-change> (Erişim tarihi:08.03.2020)

¹⁰² Eskeland ve Flottorp, *a.g.m.*, p.84.

Ek-2:Arktika Deniz Yolları ve 2012-2030 yılları okyanus buzu

Kaynak:<https://toolkit.climate.gov/regions/alaska-and-arctic/arctic-development-and-transport>

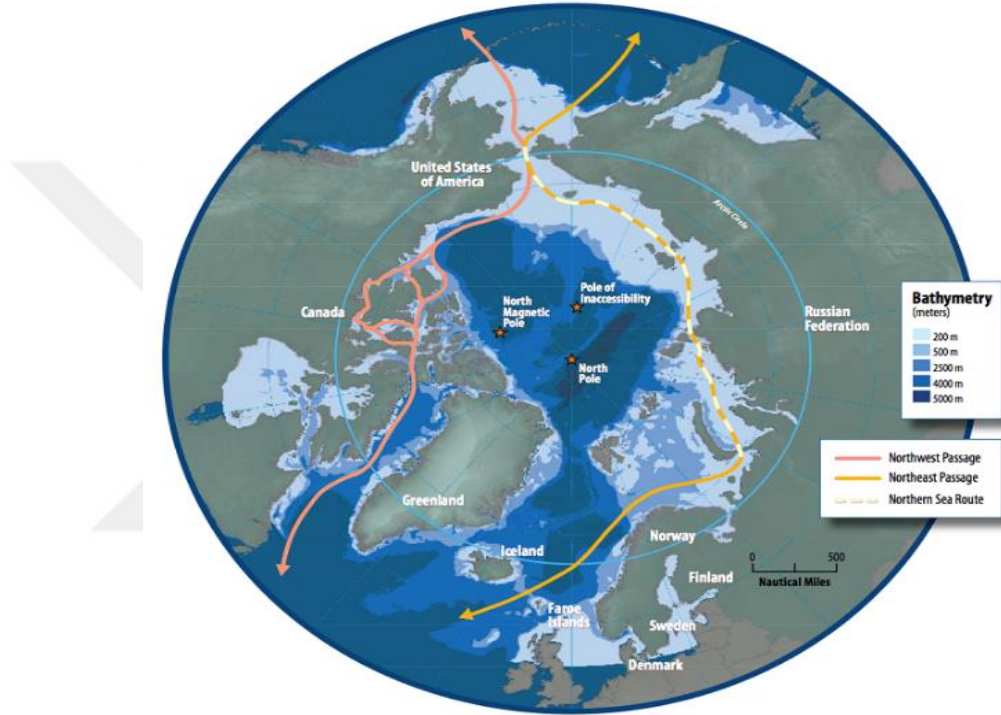
Arktika Bölgesi'nde şu anda kullanılan, buzulların erimesiyle ortaya çıkacak ve önemi artacağı düşünülen deniz yolları ise şöyledir:

Kuzeydoğu Geçidi / Kuzey Deniz Rotası: Dünyanın en büyük deniz yolları arasında yer alan, Rusya'nın Kuzey Deniz Rotası (The Northern Sea Route – NSR / Rusça: Сéверный морскóй путь) adı ile kullandığı, dünyanın geri kalanını Kuzeydoğu Geçidi dediği bu rota, Atlantik ve Pasifik Okyanusları arasında yer almaktadır. Rusya'nın Sibirya Bölgesi ile Arktika kıyısı boyunca uzanarak, beş Arktik Denizi'ni (Barents Denizi, Kara Denizi, Laptev Denizi, Doğu Sibirya Denizi, Çukçi Denizi) geçmektedir. Günümüzde Doğu Asya- Batı Avrupa arasındaki güzergahta kullanılan Süveyş Kanalı yerine, Kuzey Deniz Rotası'nın öne çıkması beklenmektedir. Kuzey Avrupa ve Çin arasındaki bu rota; iki coğrafya arasındaki yolu 21.000 kilometreden,

12.800 kilometreye düşürmektedir ve Süveyş Kanalı'ndan %40, Ümit Burnu'ndan %60 daha kısa bir güzergâh oluşturmaktadır.¹⁰³

Bu güzergahtan ilk kez geçişi 2009 yılında sağlanmıştır. 2010 yılında ise tüm bir Kuzeydoğu Geçidi kullanılarak tamamlanan yolculuklar, bir Rus yolcu feribotu ve yine bir Rus tankeri tarafından olmuştur.¹⁰⁴

Ek-3: Kuzeybatı ve Kuzeydoğu Geçidi

Kaynak:<https://climate.copernicus.eu/helping-shipping-industry-adapt-climate-change>

Kuzeybatı Geçidi (The Northwest Passage-NWP): Bu rota ile Kanada'nın Arktik sularından geçen deniz sevkiyatı mesafesini azaltmaktadır. 2020'ye kadar düzenli kullanılması amaçlanmaktadır. Doğu Asya ile Batı Avrupa arasındaki bu güzergâh, Panama Kanalı ile 24.000 kilometreden, 13.600 kilometreye düşmektedir.¹⁰⁵

Kuzeybatı Geçidi, Kuzey Atlantik ve Kuzey Pasifik okyanuslarını birbirine bağlayan buz kaplı bir deniz rotasıdır. Bu rota içerisinde Arktika Takımadaları olarak bilinen

¹⁰³ Miaoja Liu ve Jacob Kronbak, "The Potential Economic Viability of Using the Northern Sea Route (NSR) as an Alternative Route Between Asia and Europe", *Journal of Transport Geography*, Vol:18, No:3, 2010, p.435.

¹⁰⁴<https://www.britannica.com/topic/Northeast-Passage> (Erişim tarihi:11.03.2020)

¹⁰⁵ Arild Moe, Øystein Jensen, "Opening Of New Arctic Shipping Routes", *Directorate-General for External Policies, Policy Department*, 2010, p.12.

36.563 adadan oluşan bir grup ada bulunmaktadır. Dünyanın en büyük üç adası da dahil olmak üzere, 130 kilometrekareden büyük doksan dört ada vardır. Grönland hariç, bu takımadalar dünyanın en büyük buzla kaplı kara alanlarıdır. Bu geçitteki takımadalar, Arktika Denizi'nde yıl boyunca donmuş halde olan dar, sığ ve sayısız buz labirentlerine sahiptir.¹⁰⁶

Ek-4:Kuzeybatı Geçidi

Kaynak:<https://www.bbc.com/news/business-45527531>

2014 yılında ise bu geçidin kullanımı ilk kez, Kanada ve Çin arasında bir kargo gemisi tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁰⁷

Bu rota temmuz ayında erime ile birlikte ekim ayına kadar tekrar donana kadar yaklaşık 3-5 aylık bir geçiş dönemine sahiptir.¹⁰⁸

Arktika Köprüsü Rotası (Arctic Bridge Route-ABR): Bu deniz rotası tahıl ticareti için önemli bir güzergahtır. Rusya'nın Murmansk Limanı'ndan Kanada'nın Churchill

¹⁰⁶ Christopher Mark Macneill, " Gaining Command and Control of The Northwest Passage: Strait Talk on Sovereignty", *Ocean & Coastal Law & Policy, The University of Denver Sturm College of Law*, January 2007, p.4.

¹⁰⁷ Michael Byers ve Emma Lodge, "China and the Northwest Passage", *Chinese Journal of International Law*, 2019, s.57.

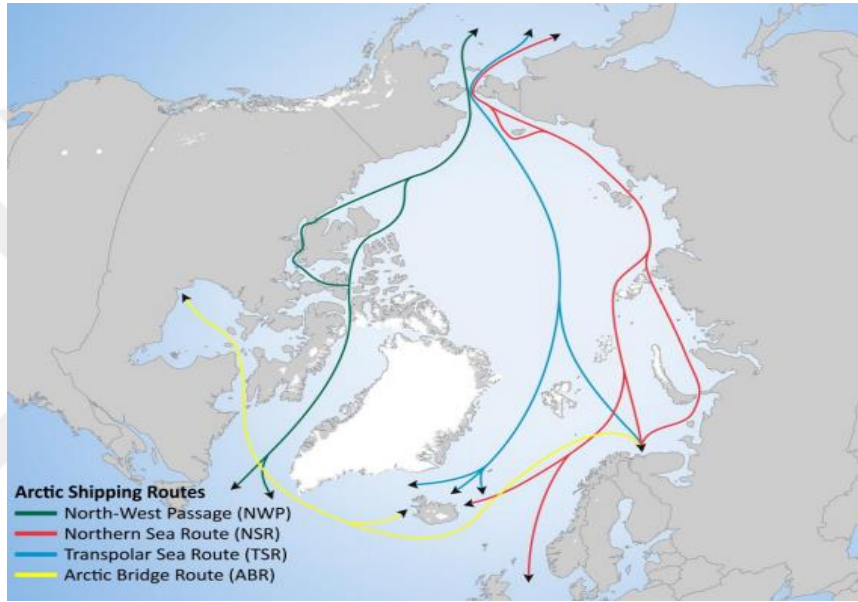
¹⁰⁸ Donat Pharand, "The Arctic Waters and the Northwest Passage:A Final Revisit", *Ocean Development and International Law*, Vol:38, No:3, 2007, p.3.

Limanı'na uzanmaktadır. Arktika Köprüsü'nün gelecekte Asya ve Avrupa arasında bir ticaret rotasına dönüşmesi muhtemeldir. İlk olarak 2007 yılında kullanılmıştır.¹⁰⁹

Transpolar Deniz Rotası (Transpolar Sea Route-TSR): Rusya'nın Mumbarsk Limanı ile Arktika Okyanusu'nun bağlanmasını sağlamak için oluşturulmuştur. Bu rotada Arktika'nın tam ortası kullanılarak, Bering Boğazı'na ulaşılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu geçit henüz buzsuz bir rota olmadığı için varsayım şeklini korumaktadır.¹¹⁰

Ek-5: Arktika Denizcilik Rotaları

Kaynak:https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2012/Scholarly_Papers/14.Humpert_and_Raspotnik.pdf

2.3. Bölge Devletleri Arasındaki Anlaşmazlıkların Sebepleri

Küresel ısınmanın sonucu olarak; Arktika Bölgesi'nde buzullar erimeye başlamıştır ve bu durumda bölge devletleri için yeni ekonomik ve politik fırsatlar anlamını taşımaktadır. Bölgedeki enerji kaynakları ve değerli minareler, balıkçılık faaliyetlerini gelişen teknolojinin de etkisiyle kolaylaştırmıştır ve bölgede yeni deniz geçiş koridorları oluşacak hale gelmiştir. Bu durumda bölge devletleri arasındaki

¹⁰⁹<https://arcticbridge.com/> (Erişim tarihi: 18.08.2020)

¹¹⁰<https://www.thearcticinstitute.org/future-arctic-shipping-transpolar-sea-route/> (Erişim tarihi: 18.03.2020)

rekabeti artırmıştır. Bu da Arktika Beş (Arctic Five-A5)¹¹¹ devletlerinin bölgedeki hak iddialarını tekrar gözden geçirmelerine neden olmuştur. Devletler bu bölgedeki alanlarını daha çok egemenlik yetkisi kazanmak için genişletmeye çalışmaktadır. Böylece bölgede çeşitli anlaşmazlıkların yaşandığını görülmektedir. Bölge devletleri sorunların çözümünde kimi zaman hukuki yöntemlere başvursalar da, askeri güç gösterilerinin eksik olmadığı dönemler yaşanmaktadır. Dünya'nın en küçük okyanusu olan ¹¹² Arktika Bölgesi'nin değişen uluslararası siyaset, neoliberal politikaların ekonomik açıdan her geçen gün etkisini belirginleştirmesi ve küresel ısınmanın etkisinin yoğunlaşması gibi sebeplere bağlı olarak stratejik önemi artmıştır. Bölgenin buzulla kaplı bir coğrafyada yer aldığından dolayı kara parçası mı, yoksa deniz mi sayılacağı konusundaki tartışmalar, hukuksal sözleşmeler ve statü sorunları için kimi zaman gerginliklere sebep olmaktadır.¹¹³

Arktika'daki gelişmelerin bölgedeki rekabeti hızlandırması ve bölgenin olası bir çatışma bölgesi haline gelmesi muhtemeldir. Bölgede hem çevresel, ekonomik ve politik değişimler söz konusudur. Bugün bölgedeki askeri güvenlik sorunlarının temelinde; doğal kaynak zenginliği, devletlerin kıta sahanlıklarını genişletme istekleri, sınır anlaşmazlıkları ve deniz yollarının statüsü gibi sorunlar bulunmaktadır. Rusya, İzlanda, Finlandiya ve İsveç ile herhangi bir sınır sorunu yaşamazken, sınır anlaşmazlıkları ve geçitlerin aidiyeti ile ilgili sorunlar A5 ülkeleri arasında yaşanmaktadır.¹¹⁴

Yeryüzündeki egemenlik alanları incelendiğinde ikiye ayrılmıştır. Bu alanlar, egemen devletler arasında kontrol altında tutulan alanlar ve kimsenin kontrolünde olmayan alanlardır. Bu egemenlik alanlarında dünya okyanusları kimsenin kontrol etmediği alanlar arasında yer almaktadır. Arktika Okyanusu'nun yasal statüsü büyük

---

¹¹¹ A5 ifadesi Arktika Okyanusu'na kıyaslı olan beş devletin (ABD, Rusya, Norveç, Kanada ve Danimarka) kısaltmasıdır. Arktika Sekiz (Arctic Eight, A8) ise bölgede hak iddia eden Finlandiya, İsveç ve İzlanda'yı da kapsamaktadır. Selçuk Demirkılınc, "Bölgeselcilik Teorisi çerçevesinde Arktika Bölgeselciliği", *Küresel Bakışla Kutup Çağı: Çatışmalar, İşbirlikleri ve Ulusal Çıkarlar*, (Editörler: Harun Gümrükçü- Natalia S. Şanlı - Selçuk Demirkılınc, Aybüke İnan - Tamer İlbuğa), Akdeniz Üniversitesi Yayınevi, Antalya 2015, s. 56-57.

¹¹² Stephanie Holmes, "Breaking the Ice: Emerging Legal Issues in Arctic Sovereignty, *Chicago Journal of International Law*, Vol:9, No:1, Yaz 2018, p.325.

¹¹³ Nihat Yılmaz, Ali Çiftçi, "Arktika Bölgesi'nin Siyasal Önemi ve Siyasal ve Hukuksal Statüsünün Karşılaştırılmalı Değerlendirmesi", *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz 2013, Sayı:31, s.2.

¹¹⁴ Huebert, *a.g.e.*, p.23.

ölçüde deniz alanlarının özel konumu ile belirlenmektedir. 1920 yılında ise bu okyanus 5 Arktika kıyı devleti (Kanada, SSCB, ABD, Norveç, Danimarka) arasında paylaştırılmıştır.¹¹⁵

20. yüzyılın başında bölge devletleri, bölgedeki alanlarını genişletmek için çeşitli hak iddialarda bulunmuşlardır. İlk olarak 1909 yılında Kanada ülke kıyılarından Kuzey Kutbu'na kadar olan alanı yasal olarak kendine ait olarak ilan etmiştir. 1924 yılında ise Amerika, Alaska topraklarının kutup dibi su altı toprak uzantısı olduğunu ispatlayarak, bu alanın kullanım hakkının kendilerine ait olduğunu ilan etmiştir. 1920 yıllarında SSCB, Norveç, Danimarka (Grönland), Amerika ve Kanada “kutup dilimi” söylemi ile ülke sınırlarında yer alan bütün toprak parçaları ve adalar ile kalıcı buz alanlarını ülke topraklarının birer parçası saymıştır. Kutup dilimi kavramı, devletin alt sınır olan kuzey sınırı, üst noktası Kuzey Kutbu, Kuzey Kutbu ile kuzey sınırlarının uçlarındaki noktaları birleştiren meridyenler ile yan sınırları olan bir alan olarak kabul edilmektedir.¹¹⁶

Arktika Bölgesi'ndeki kurumsal ve hukuksal yapılar incelendiğinde; bunlar Arktika Konseyi, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS/United Nations Convention on the Law of the Sea-UNCLOS) ve Uluslararası Denizcilik Örgütü (International Maritime Organization-IMO)'dür.¹¹⁷

Bölgedeki en büyük eksiklik, devletlerin askeri güvenliklerinin güvence altına alındığı ve sorunlarını konuşup, çözüme kavuşturacakları yetkili bir merciinin olmamasıdır. Arktika Konseyi bölgede hükümetler arası bir kuruluş niteliği sergilemektedir. Konsey çevre güvenliği, sosyal kalkınma ve bilimsel araştırmaların yapılması gibi etkinlikleri gerçekleştirirken; askeri bir güvenlik önlemi ya da bölgedeki sorunları çözücü bir yetkisi bulunmamaktadır.¹¹⁸

---

¹¹⁵İvan Mazur, (Çeviren: Natalia Shulgina Şanlı), “Arktika Global Dünyanın Gelişiminde Bifürkasyon Noktası”, *Küresel Bakışla Kutup Çağı: Çatışmalar, İşbirlikleri, Ulusal Çıkarlar*, (Editörler: Harun Gümrükçü, Natalia S. Şanlı, Selçuk Demirkılınç, Aybüke İnan, Tamer İlbuğa, Siyasal Kitapevi, Antalya 2015, s.153.

¹¹⁶ Mazur, *a.g.m.*, s.154.

¹¹⁷ Conley, *a.g.m.*, p.14-15.

¹¹⁸ Declaration on the Establishment of the Arctic Council, Kanada Ottawa, 1996. (Bkz: https://oarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/85/EDOCS-1752-v2-ACMMCA00_Ottawa_1996_Founding_Declaration.PDF?sequence=5&isAllowed=y)

Küresel ölçekte denizcilikle ilgili faaliyetlerde öne çıkan kuruluşlardan biri olan Uluslararası Denizcilik Örgütü ise; bölgede “Kutup Kodu” (Polar Code) oluşturarak, bölgede denizcilik faaliyetlerinin güvenle sağlanması ve deniz çevresinin korunması ile ilgilenirken askeri güvenlik anlamında herhangi bir faaliyet alanı bulunmamaktadır.¹¹⁹

Tüm bu anlatılardan hareketle bölgede uyuşmazlık çözücü nitelikte bölgesel bir kuruluşun bulunmadığı anlaşılmaktadır. NATO’nun bölgedeki varlığı incelendiğinde ise tam anlamıyla bölge ile ilgili bir politika beyanı bulunmamaktadır. Buna ek olarak bölge devletleri ve özellikle Kanada, NATO’nun bölgedeki varlığını Rus tehdidini artırdığı gerekçesiyle hoş karşılamamaktadır.¹²⁰

Özellikle küresel iklim krizinin etkilerini artırması ile bölge devletleri ve bölge dışı aktörlerin, bölge ile ilgili menfaatleri yeniden şekillenmiştir. Ayrıca Arktika Bölgesi’nin hukuki statüsünün belirsizliği yine bu sorunların artmasına sebep olmaktadır. Bölgede askeri herhangi bir sıcak çatışma günümüze kadar yaşanmamıştır. Devletler genellikle hukuki yollara başvurarak sorunları çözmeye çalışmaktadır. Bölgedeki anlaşmazlıkların daha iyi anlaşılması için uluslararası hukuk kural ve normlarının anlaşılması önemlidir. Bölgedeki hukuki ilişkileri düzenleyen tek yapı, deniz ve okyanuslar hakkında düzenleyici kuralları oluşturan, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’dir.¹²¹ Norveç bu sözleşmeyi 1996 yılında imzalarken; Rusya 1997, Kanada 2003, Danimarka 2004 yılında bu sözleşmeyi kabul etmiştir. Amerika sözleşmeyi imzalamış ama henüz kabul etmemiştir.¹²²

Bölge devletleri, bölgedeki sorunlarla ilgili olarak, 28 Mayıs 2008’de Grönland’ın Ilulissat şehrinde bir araya gelen 5 Arktika devleti temsilcileri BMDHS’nin bölgedeki sorunların çözümü için yeterli olduğunu savunmaktadırlar. Ilulissat Bildirgesi’nin temel amacı; Arktika Okyanusu’nda iklim krizi, okyanus çevresinin korunması, okyanus güvenliğinin sağlanması ve yeni açılacak deniz rotaları ile ilgili

---

¹¹⁹ International Maritime Organization, <http://www.imo.org/en/MediaCentre/HotTopics/polar/Pages/default.aspx> (Erişim Tarihi:20.12.2019)

¹²⁰ Conley vd., *a.g.m.*, p.30.

¹²¹ Sancak, *a.g.m.*, s.24.

¹²² Ceyhan Karasoy, “Kuzey Buz Denizi ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Madde 234”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Tartışma Metinleri*, 2017, s.3.

acil durum sorumlulukların bölge devletlerine ait olduğu vurgusunda bulunarak, Arktika Okyanusu'ndaki yasal rejimler ve yargı meseleleri konuşulmuştur.¹²³ Ayrıca bölge dışı devletlere bölgedeki konularla ilgili olarak temel politika belirleyicilerinin kendileri olduğu yönünde bir mesaj verilmek istenmiştir.

Bölgedeki kıta sahanlığı, karasuları ve münhasır ekonomik bölge sorunları bu sözleşmeye göre çözülmeye çalışılmaktadır. Bu sözleşmenin 57. maddesinde münhasır ekonomik bölgelerin genişliği, karasularının ölçülmeye başladığı esas hattan itibaren 200 deniz mili¹²⁴ olarak belirlenmiştir. Kıyı devletlere bu hat itibari ile doğal kaynakların çıkarılıp, işlenmesine izin vermektedir. Aynı sözleşmede 76. madde 5. bende göre, devletlerin kıta sahanlıkları ile ilgili olarak kıyıdaş ülkelere 200 deniz mili genişlikteki kıta sahanlığının, 350 deniz miline çıkarılması gereken şartlar ispatlandığında yapılabilmektedir.¹²⁵

Yine BMDHS 125. madde, 1. bendine göre; sahili olmayan devletler, açık denizlerin serbestliğine ve insanlığın ortak mirasına ilişkin alanlar dâhil olmak üzere devletler denize ulaşma hakkına sahiptirler. 2. bende göre, transit geçiş serbestisi kullanma şartları sahili bulunmayan devletlerle ilgili transit geçişi kullanan devletler arasında anlaşmalarla belirlenmektedir.¹²⁶

BMDHS 136. maddeye göre, derin deniz yatağı insanlığın ortak malı sayılmaktadır ve bölgede gerçekleştirilecek faaliyetlerin düzenlenmesi devletlerden bağımsız olarak Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'ne aittir. 1970 tarihli Ulusal Yetki Sınırlarının Ötesindeki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanı ve Toprak Altının Yönetilmesine İlişkin İlkeler Deklarasyonunda (BM Genel Kurulu 2749 sayılı kararı)¹²⁷ derin deniz yatağı insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmiştir.¹²⁸

Bölgedeki temel anlaşmazlıklar, üç temel noktada incelenmektedir. Bu anlaşmazlık noktaları ilk olarak kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge üzerindeki çatışmalar,

---

¹²³ The Ilulissat Declaration, *Arctic Ocean Conference Ilulissat*, Greenland, 27-29 May 2008.

¹²⁴ Bir deniz mili (nautical mile) 1,85200 kilometredir.

¹²⁵ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, *Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi (UNIC)*, Ankara 2001, s.26.

¹²⁶ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, s.42.

¹²⁷ UN General Assembly, Declaration of Principles Governing the Sea-Bed and the Ocean Floor, and the Subsoil Thereof beyond the Limits of National Jurisdiction, 1970.

¹²⁸ Ali İbrahim Akkutay, "Uluslararası Hukuk Bakımından Derin Deniz Yatağında Yer Alan Kaynakların Araştırılması, Keşfi ve İşletilmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, 2016, Sayı:2, s.160.

ikinci olarak geçitler ve boğazlar üzerindeki çatışmalar ile son olarak kara parçaları üzerindeki çatışmalardır. Bu çatışma alanlarının her biri kendi içinde büyük sorunları doğurmaktadır.¹²⁹

En önemli sorunların başında kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sorunları bulunmaktadır. Bunlar sorunlar şunlardır;

1. Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya Federasyonu'nun Bering Boğazı üzerindeki hak iddiaları
2. Amerika ile Kanada arasında yaşanan Beaufort Denizi hak iddiaları
3. Norveç ile Rusya arasındaki Barents Denizi iddiaları
4. Rusya, Kanada ve Danimarka arasındaki Lomonosov Sırtı kıta sahanlığı sorunu
5. Rusya, Amerika ve Kanada'nın arasındaki Alpha-Mendeleyev Sırtı kıta sahanlığı sorunu

Bu sorunlardan biri ilk olarak Amerika ve Rusya Federasyonu arasındaki Bering Boğazı sorunudur. ABD ve SSCB arasında 1 Haziran 1990 tarihinde "Deniz Alanlarının Sınırları Hakkında" bir anlaşma ile SSCB ve ABD deniz sınırlarının kesin olarak belirlenmesi için, ABD ve Rusya arasında Chuckchi Denizi ve Bering Denizi ile Kuzey Kutup Denizi ve Pasifik Okyanusu ekonomik bölge ve kıta sahanlıklarını sınırlandırmışlardır. Amerika tarafı anlaşmayı onaylarsa da, Rusya anlaşmayı onaylamamıştır. Ama bugüne kadar bu anlaşmayı de facto¹³⁰ olarak uygulamaktadır.¹³¹

Diğer bir sorun Amerika ile Kanada arasında yaşanan Beaufort Denizi sorunudur. Bu deniz Arktika Okyanusu içerisinde sığ bir Arktika denizidir. Bu alanda 22.600 km²'lik alan için çatışma söz konusu olmaktadır. ABD bu alandaki sınırların özellikle çizilmesi taraftarıdır. Tartışmalı alan, petrol ve doğalgaz bakımından oldukça zengin bir bölgedir. Öyle ki bu alanda yapılan araştırmalara göre,

¹²⁹ Kriz ve Chrastansky, *a.g.m.*, p.117.

¹³⁰ De facto kavramı, bir olgudan bahsetmektedir. Gerçekte var olan ve gerçekliği tanınan fakat hukuki olarak bir tanınırlığı olmayan olaylardan bahsederken kullanılmaktadır.

¹³¹ Partial Revised Submission of the Russian Federation to the Commission on the Limits of the Continental Shelf in Respect of the Continental Shelf of the Russian Federation in the Arctic Ocean, Executive Summary, 2015, p.11.

Kanada'nın 20 yıllık doğalgaz ihtiyacını karşılayacak seviye rezervlere sahiptir.¹³² Beaufort Deniz sınırı tartışması, iki devlet arasında diplomatik yollarla çözüme ulaştırılmaya çalışılmıştır. 2013 yılında Kanada Kıta Sahanlığı Sınırlama Komisyonu'na¹³³ bölge ile ilgili iddialarını kanıtlama amaçlı başvuru yapma hakkını dolmuştur. Bu durumda bölgedeki sorunun olası bir işbirliği ile çözülmesi sonucu doğmuştur.¹³⁴

Bölge devletleri arasında bu alanda sondaj çalışmaları için kiralama çalışmaları yapılmaktadır. Bu da kimi zaman iki devlet arasında sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır. İki devlet arasındaki bu problemlili alan, tarihi olarak Britanya ve Rus İmparatorluğu arasındaki 1825 Anglo-Rus Anlaşması'na dayanmaktadır. Bu anlaşma daha sonra Amerika ve Kanada'ya miras bırakılmış olup, Kanada'nın sınırı 141. meridyen olarak belirtilmiştir. Fakat Amerika bunun sadece bir kara sınırı olduğunu ve kıyı sınırları ötesini kapsamadığı iddiasında bulunmaktadır. Tartışmalı alanda kaynak potansiyeli yüksek miktarda olsa da, teknolojik zorluklar ve bu kaynaklara ulaşmadaki yüksek maliyetler uzun vadede bölge kaynaklarına ulaşımın sınırlı olacağını göstermektedir. İki devlet arasında da şu anda bölge ile ilgili nihai bir anlaşma sağlanamamıştır.¹³⁵

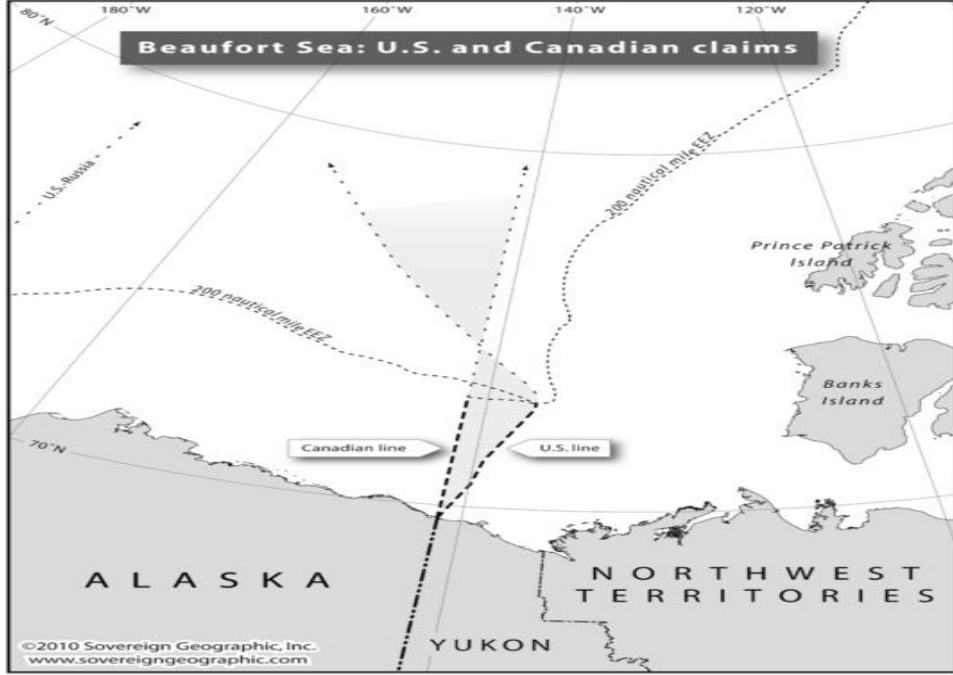
¹³²<https://storymaps.arcgis.com/stories/463abe1dab974d16bebf90f2b3a5918e> (Erişim tarihi:05.04.2020)

¹³³ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin II. Ek'ine göre düzenlenmiştir. Komisyonun sekreterliği BM Genel Sekreterlik tarafından yürütülmektedir. Kıyı devletleri kıta sahanlıklarını genişletmek istediklerinde bu komisyona 76. Maddesi ile başvurabilmektedirler. Komisyon bu devletlere bilimsel araştırmalar yapma konusunda yardımcı olmaktadır.

¹³⁴ Kriz ve Chrastansky, *a.g.m.*, s.118.

¹³⁵<https://www.thearcticinstitute.org/an-old-problem-a-new-opportunity-a-case-for-solving-the-beaufort-sea-boundary-dispute/> (Erişim tarihi:05.04.2020)

Ek-6:Amerika Birleşik Devletleri ile Kanada arasındaki Beaufort Denizi Sınırı

Kaynak:<https://www.thearcticinstitute.org/an-old-problem-a-new-opportunity-a-case-for-solving-the-beaufort-sea-boundary-dispute/>

Üçüncü bir sorun olan, Norveç Krallığı ile Rusya Federasyonu arasında yaşanan Barents Denizi sorunu ile ilgili olarak; iki devlet arasında Arktika Okyanusu batısındaki Nansen Havzası'nda 200 deniz milinden fazla kıta sahanlığı içeren alanların sınırlandırılması ile ilgili ikili görüşmeler yapılmıştır. İki devlet arasında deniz sınırları ile ilgili olarak Barents Denizi ve Kuzey Buz Denizi'nde Denizcilik Sınırlaması ve İşbirliği Anlaşması 7 Temmuz 2011 tarihinde yürürlüğe girerek çözülmüştür.¹³⁶ Rusya, Arktika Bölgesi'nde bu alanla ilgili olarak, Norveç ile uzun süre sınır anlaşmazlıkları yaşamıştır. 2010 yılına gelindiğinde deniz alanlarının sınırlandırılması ile Barents Denizi ve Kuzey Buz Denizi için işbirliği yapılarak; bölgede balıkçılık faaliyetleri ile petrol ve gaz kaynaklarının geliştirilmesine yönelik hukuki bir ortam hazırlanmıştır.¹³⁷ Norveç, Barent Denizi'ne denk gelen alanda Rusya ile sınır bölgesinin çakışmasından dolayı özellikle balıkçılıkla ilgili sorunlar yaratmaktadır.¹³⁸ 1920 yılında Svalbard Anlaşması ile bu bölge genişletilerek,

¹³⁶ Partial Revised Submission of the Russian Federation..., 2015, p. 9-10.

¹³⁷ İvan, *a.g.e.*, s. 155.

¹³⁸ <https://www.thearcticinstitute.org/norway-russia-avoid-conflict-svalbard/> (Erişim tarihi:22.12.2019)

takımadaların tümünün Norveç'e ait olduğu kabul edilmiştir. Bu noktada münhasır ekonomik bölge ile ilgili olarak Norveç ve Sovyetler Birliği sorunlar yaşamıştır. 1957 yılında Sovyetler Birliği ile kısmi deniz sınırı olarak, Norveç'in en doğusunda bulunan, Varangerfjord fiyortu¹³⁹ kabul edilmiştir. 2007 yılında iki devlet arasında görüşmeler başlamıştır ve bu sınır 73 km genişlemiştir. Eylül 2010'da ise; bu sınır Arktika Okyanusu'ndaki kıta sahanlığı yetkilerini aşan dış sınırlara kadar uzatılmış, Barents Denizi kuzeyine kadar genişletilmiştir.¹⁴⁰

Ek-7:Rusya Federasyonu ve Norveç Krallığı Arasındaki Barents Denizi Sınırı

Kaynak: <https://www.bbc.com/news/business-11299024>

Arktika Bölgesi'ndeki sınırlar; ¹⁴¹ Gakkel Sırtı, Alpha-Mendeleyev Sırtı ve Lomonosov Sırtı'dır.

Rusya Federasyonu'nu Arktika Okyanusu'nda Avrasya kara uzantısı olduğu iddiası ile Lomonosov Sırtı ve Alfa-Mendeleyev Sırtı deniz mesafesini 350 deniz mili mesafesinde artırmak için, BMDHS 76.maddesi uyarınca, Kıta Sahanlığı Sınırları

¹³⁹ Fiyort bir kıyı tipidir. Kuzey kutup bölgelerinde komşu kıyılarda oluşan dik yamaçlı ve derin alt kesimlerinin deniz altında kalmasıyla oluşmuş körfezlerdir.

¹⁴⁰ Oktay Ateş, *Rusya Federasyonu' nun Arktik Politikası*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2017, s.32.

¹⁴¹ Denizaltında bulunan sıradağ zincirleri sırt olarak da bilinmektedir.

Komisyonu'na başvuran ilk devlet olmuştur. Kanada 2006 yılında, 200 deniz mili ötesine kıta sahanlığını genişletme talebi ile başvurmuştur ve bölgesel gelişmeleri hassasiyetle takip ettiğini belirtmiştir. İddia ettiği alanlar Lomonosov Sırtı, Alfa-Mendeleyev Sırtı ile Ellesmere Adaları'dır.¹⁴²

Lomonosov Sırtı; Rusya'nın Sibirya Adaları'ndan, Grönland'a ve Kanada'nın Ellesmere Adaları'na kadar uzanmaktadır.¹⁴³Rusya, Kanada ve Danimarka arasında, her bir devletin bu alanın kendi kara uzantısı olduğu iddiası ile yaşanan kıta sahanlıklarının çakışması sonucu ortaya çıkan bir sorundur. Bu sırt Arktika Okyanusu'nun en büyük ikinci sırtıdır. Arktika'yı Sibirya'dan Grönland'a bağlayan, düz ve dar olan bu sırt; 700 metre ile 4200 metre arasında değişen yükseltisi ile 1500 kilometre uzunluğundadır.¹⁴⁴Rusya Federasyonu bu alanın Sibirya'nın doğal uzantısı olduğu gerekçesiyle, kıta sahanlığını 200 deniz mili ötesinde genişletmesiyle ilgili olarak, Kıta Sahanlığı Sınırlama Komisyonu'na 20 Aralık 2001 tarihinde başvurmuştur. Delilleri yetersiz olduğu için bu teklif reddedilmiştir. 2015 yılında yapılan araştırmalar sonrası elde edilen veriler sonrası tekrar başvuru yapılmıştır. Buna karşı 2004 yılında da Norveç, Amerika ve Danimarka'da karşı iddialarda bulunmuşlardır. Komisyon 4 Mayıs 2019'a kadar devletlerin iddialarını kanıtlama süresi tanımıştır. Danimarka'nın iddiası bölgenin Grönland ve Faroe Adaları'nın doğal uzantısı¹⁴⁵ olduğu yönünde iken Amerika bu alanın hiçbir devlete ait olmadığını iddia etmektedir.¹⁴⁶

---

¹⁴² Sancak, *a.g.m.*, s.26.

¹⁴³ Mel Weber, "Defining the Outer Limits of the Continental Shelf across the Arctic Basin: The Russian Submission, States Rights, Boundary Delimitation and Arctic Regional Cooperation", *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol:24, 2009, p.658.

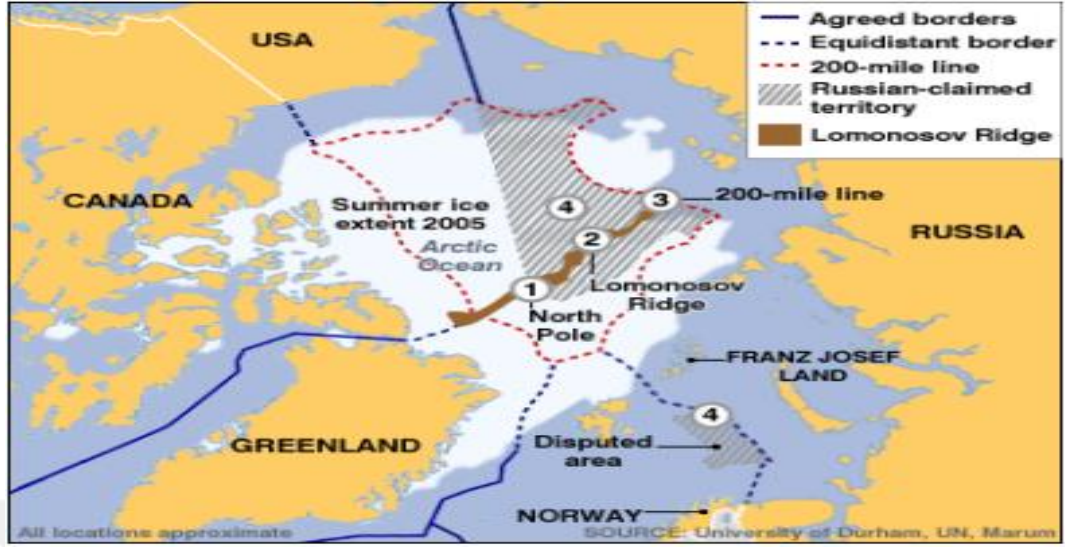
¹⁴⁴ Weber, *a.g.m.*, p.661.

¹⁴⁵ Duncan E. J. Currie, "Sovereignty and Conflict in the Arctic Due to Climate Change: Climate Change and the Legal Status of the Arctic Ocean", 2007, p.9.

¹⁴⁶ Weber, *a.g.e.*, p.661.

Ek-8:Lomonosov Sırtı

Kaynak:<http://globelaw.com/LawSea/arctic%20claims%20and%20climate%20change.pdf>

1 Temmuz-16 Ağustos 2019’da toplanan komisyon Lomonosov Sırtı, Mendelejev Sırtı ve Podvodnikov Havzası’nın sualtı platoları olduğunu ve Rusya’nın doğal uzantısı olduğunu kabul etmiştir. Kanadalı ve Norveçli yetkililer buna tepki göstererek, araştırmalarına devam ederek, kendi iddialarını güçlendireceklerini dile getirmişlerdir.¹⁴⁷

Danimarka, Grönland adasının Arktika Okyanusu’nun doğal uzantısı olduğu gerekçesiyle, Arktika Bölgesi’nde hak iddialarında bulunmaktadır. Bu amaçla Birleşmiş Milletler’e 26 Kasım 2013 ve 15 Aralık 2014 tarihlerinde başvurular yapmışlardır. Danimarka 330 milyon krona (55.2 milyon \$) mal olan, 12 yıllık araştırma sonrası Grönland kıyı şeridinin ötesindeki kıta sahanlığının 895.000 km²’lik alanında hak iddia etmektedir. Danimarka’nın iddiası 1.800 kilometre (1.118 mil) boyunca uzanan Lomonosov Dağ Sırtı’nın Grönland’ın doğal uzantısı olduğu gerekçesiyle, bu alanın tamamını içermektedir. Bu alanda ayrıca Kanada ve Rusya Federasyonu’nun da hak talepleri bulunmaktadır.¹⁴⁸

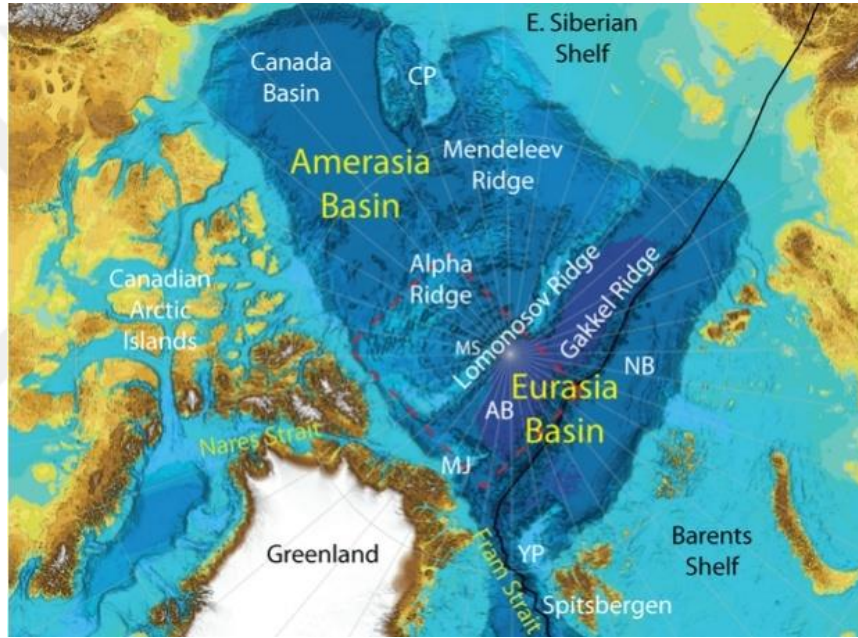
Diğer bir sorunlu alandan olan, Alpha-Mendelejev Sırtı Arktika Okyanusu’ndaki en belirsiz sırttır. Kanada, Rusya ve ABD tarafından sınırlandırılmış olan, Kanada

¹⁴⁷<https://thebarentsobserver.com/en/arctic/2019/11/russia-winning-support-its-claims-arctic-shelf-says-chief-negotiator> (Erişim tarihi:23.03.2020)

¹⁴⁸<https://sputniknews.com/europe/201412151015874369/> (Erişim tarihi:22.03.2020)

Havzası'nda bulunan bir alandır.¹⁴⁹ Rusya bu bölgede yaklaşık 1.2 milyon km²'lik alanda hak iddia etmiştir ve bu Arktika Bölgesi'ndeki en geniş hak iddasıdır. Bu alan; Amerasia Havzası, Lomonosov Sırtı ve Alpha-Mendeleyev Sırtı'nı da kapsamaktadır. Bu alanda 1 Haziran 1990 tarihinde ABD ile Rusya arasında yapılan anlaşma ile Amerasia Havzası'nda sınırlar belirlenmiştir. Bu havzadaki Gakkel Sırtı ise ayrı tutulmuştur. Rusya'nın iddiaları ise bu bölgedeki iklim koşullarının zorluğundan ötürü araştırmalar yapılamadığı için şu anda belirsizliğini korumaktadır.¹⁵⁰

Ek-9:Arktika Bölgesi Deniz Sırtları

Kaynak:<https://arctickoalablog.wordpress.com/2016/08/05/arctic-ocean-2016-sites-of-interest/>

Geçitler ve boğazlar üzerindeki geçit ve boğaz çatışmaları şunlardır:

1. Kuzeybatı Geçidi
2. Kuzey Deniz Rotası (Kuzeydoğu) Geçidi statü sorunu
3. Bering Boğazı

¹⁴⁹ Gordon N. Oakey, Richard. W. Saltus, "Geophysical analysis of the Alpha-Mendelev Ridge Complex: Characterization of the High Arctic Large Igneous Province", *Tectonophysics*, 2016, p.3.

¹⁵⁰ Weber, *a.g.e.*, p.660-663.

Geçit ve boğazlardaki sorunlardan ilki; Kanada ve ABD arasındaki Kuzeybatı Geçidi'dir.¹⁵¹ Bu bölgedeki Arktika Takımadaları'nı düz esas hat olarak kabul edilmiştir. Geçitlerin karasularına mı, yoksa uluslararası sulara mı dahil olduğu konusu önemli bir tartışma konusudur. Kanada bu alanın kendi iç sularına ait olduğunu iddia ederken, Amerika ve Avrupa Birliği (AB) bu alanın uluslararası sulara dahil olduğunu savunmaktadır. Yine Kuzeybatı Geçidi'nden dolayı Kanada, Lomonosov ve Mendelejev Sırtları ile ilgili olarak Rusya ile deniz yetki alanları sorunları yaşamaktadır.¹⁵² Bu geçit Pasifik Okyanusu, doğuda ise Atlantik Okyanusu aracılığıyla Asya ve Avrupa arasında bir güzergâh oluşturmaktadır.

Kanada kutupsal egemenlik hakkı için Arktika Takımadaları etrafında düz taban çizgisi çekerek, Kanada'ya ait olduğunu iddia etmiştir. ABD geçiş hakkı ile ilgili olarak, BMDHS'nin 38. maddesinden hareketle, bu alanın transit geçiş hakkı olan uluslararası boğazlardan biri olduğunu savunmaktadır. Kanada ise bu kanalların kendisine ait olduğunu savunmaktadır.¹⁵³ Kanada bu alanda karasularını genişletme iddiasını deniz kirliliğini önleme amaçlı olduğunu ileri sürmektedir. 1970 tarihli Arktika Su Kirliliğini Önleme Eylemini oluşturmuştur ve bu geçitte üstünlük kurmayı amaçlamaktadır. Bu alanda kıta sahanlığını 100 mile çıkarmıştır. 1988 yılında iki devlet Arktika İşbirliği Antlaşması'nı imzalayarak, bölgede seyrüsefer ve kaynak çıkarımı ile ilgili düzenlemeler yapmışlardır. 30 Eylül 2015 tarihinde Kanada çevre kirliliğini önleme çalışmaları yaptığı gerekçesiyle Arktika'daki deniz alanlarında kıta sahanlığını 200 deniz miline çıkarmıştır.¹⁵⁴

İkinci sorunlu alanlardan olan, Rusya ile ABD arasında Kuzey Deniz Yolu'nun statüsü sorunudur. Kuzey Deniz Rotası yani Kuzeydoğu Geçidi 1904-1905 Rus-Japon Savaşı sırasında önemi anlaşılan bir güzergâh olmuştur ve bu güzergâhta araştırmalar yapılmaya başlamıştır. Rusya'nın Malakka Boğazı ve Süveyş Kanalı'na alternatif olarak kullanmayı düşündüğü bu güzergâhı iç suları olarak belirtirken,

---

¹⁵¹ Melissa Bert, "The Arctic is Now: Economic and National Security in the Last Frontier", *The Journal of the National Committee on American Foreign Policy*, Vol:34, No:1, p.11-12.

¹⁵² Molly Watson, "An Arctic Treaty: A Solution To The International Dispute Over The Polar Region", *Ocean and Coastal Law Journal*, Vol:14, No:2, p.318.

¹⁵³ Macneill, , p.2.

¹⁵⁴ <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/A-12/index.html> (Erişim tarihi:06.04.2020)

Amerika bu duruma tepki göstererek rotanın uluslararası sulara dahil olduğunu savunmaktadır.¹⁵⁵

Son olarak ABD, Bering Denizi ile ilgili olarak Rusya Federasyonu ile sorun yaşamaktadır. İlk olarak iki ülke arasında 1990 tarihli Bering Boğazı Anlaşması ile bir sınır çizilmeye çalışılmıştır. Anlaşma sonrası Amerika bunu yürürlüğe koyarken, Rusya Federasyonu bunu uygulamamıştır. Bu anlaşmada belirtilen alan yaklaşık 1.600 deniz mili genişlikte olup, Baker-Shervardnadze Hattı olarak tanımlanmıştır ve Bering Denizi, Bering Boğazı ile Chukchi Denizi'ni barındırmaktadır.¹⁵⁶

1988 yılında taraflar arasında Ortak Balıkçılık Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile işbirliği ile sorunların aşılmasına çalışıldığı görülmüştür. Bu anlaşma hem uluslararası hukuk hem de iç hukuka etki etmektedir. Ayrıca anlaşma ile Bering Denizi ve Kuzey Pasifik'teki zengin canlı kaynakları üzerinde anlaşmışlardır. 2013 yılına gelindiğinde ise eriyen buzullarla bölgeye erişim imkanlarının farklılaşması sonucu Geliştirilmiş Balıkçılık İşbirliği Ortak Bildirisi imzalanarak bu konudaki işbirliğinin devamı sağlanmıştır.¹⁵⁷ İklim krizi ile bölgede eriyen buzullar sonucu Bering Boğazı'nın ve başka alternatif güzergahlarının öneminin artacağı açıktır. Kuzeybatı Geçidi ile Kuzeydoğu Geçitleri arasında bulunan Bering Boğazı'nın güzergahındaki kıyıdaş devletler için bu alanda hakimiyet kurmak önem kazanmaktadır.

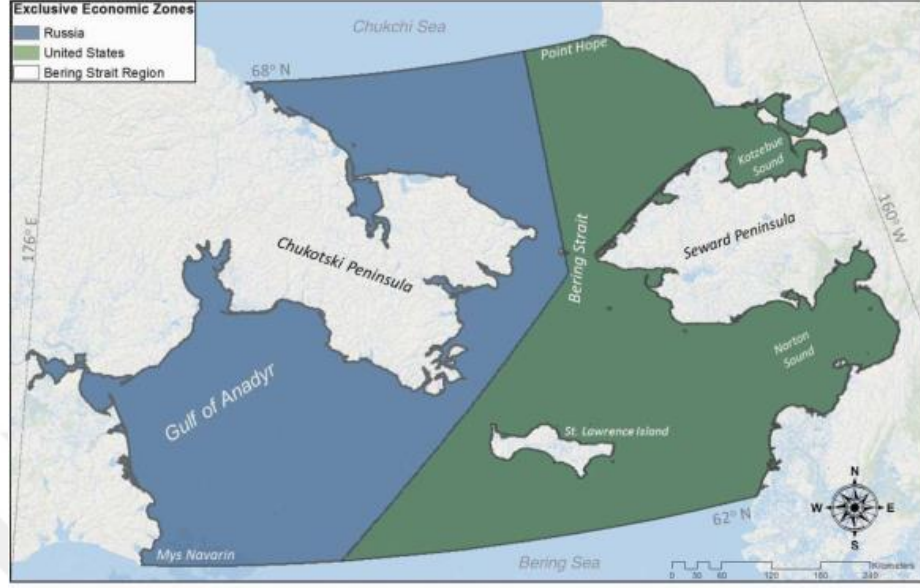
---

¹⁵⁵ Michael Byers, "International Law and the Arctic", *Cambridge Studies in International and Comparative Law*, Cambridge University Press, United Kingdom, 2013, p.144.

¹⁵⁶ Byers, *a.g.m.*, s.32-33.

¹⁵⁷ İnan, *a.g.m.*, s.100.

Ek-10: Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Bering Boğazı

Kaynak: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00908320.2016.1159091#aHR0cHM6Ly93d3cudGFuZGZvbmxpbmUuY29tL2RvaS9wZGYvMTAuMTA4MC8wMDkwODMyMC4yMDE2LjExNTkwOTE/bmVIZEFjY2Vzc10cnVlQEBAMA==>

Deniz yetki alanları dışında kalan kara parçaları üzerinde temelde yaşanan sorunlar şu şekildedir:

1. Rusya ve Norveç arasında Svalbard Takımadası Statü Sorunu ile Balıkçılık Sorunu
2. Kanada ve Danimarka arasında Hans Adaları sınır tartışması

İlk olarak Norveç 2006 yılında kendi egemenlik alanı içinde bulunan Svalbard Takımadaları, Jan Mayen Adası, Loop Çukuru, Banana Çukuru ve Batı Nansen Havzası ile ilgili olarak komisyona başvuruda bulunmuştur. Bu alanlar Norveç'in kara sınırlarından çok daha geniş bir alanını kapsamaktadır. Fakat Norveç'in kara sınırları Arktika'ya kadar uzanmadığı için bu iddiaları sınırlı kalmaktadır.¹⁵⁸

Svalbard Takımadaları Norveç'e ait olduğu kabul edilmiştir ve 1920 çok taraflı bir anlaşma olan Spitsbergen Anlaşması ile belirlenmiştir. Bu anlaşmaya göre, bu adalarda diğer devlet vatandaşları Norveç ile aynı haklara sahiptir. Aynı zamanda devletlerin eşit avlanma, doğal kaynak çıkarımı ve eşit ticari imkanları kullanma

¹⁵⁸ Holmes, *a.g.m.*, p.338.

hakları bulunmaktadır. Fakat bu alanda münhasır ekonomik bölge yetkileri bulunmamaktadır ve Rusya ile Norveç arasında balıkçılıkla ilgili sorunlara sebep olmaktadır. Norveç, Svalbard'ın kıta sahanlığının kendisine ait olduğunu söylemektedir. Norveç kimi zaman bu bölgeye askeri gemi ve uçaklarını göndermektedir. Rusya ise adanın bu tür askeri güç gösterileri dışında tutulması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Adaların coğrafi olarak Rusya'ya yakınlığı ise bölgedeki askeri hareketliliğin kimi zaman Rusya için güvenlik tehdidi olarak algılanmasına sebep olmaktadır.¹⁵⁹

İkinci olarak Grönland ve Baffin Körfezi arasında ve Atlantik ile Pasifik Okyanusları arasında kalan Kuzeybatı Geçidi'nde bulunan Hans (Turkupaluk diye de bilinir) adlı küçük ve ıssız adıyla ilgili Danimarka ve Kanada arasında sorunlar bulunmaktadır.¹⁶⁰ Bu alan yaklaşık 1.3 kilometrelik, 22 mil genişliğinde Nares Boğazı'nın ortasında bulunur ve yerleşime uygun olmayan bir alandır. Bu alan iki devletinde 12 mil deniz sınırı içinde bulunmaktadır ve iki devletede hukuki bir hak vermektedir.¹⁶¹

Ek-11:Hans Adası Sınırı

Kaynak:https://www.researchgate.net/figure/Map-of-Hans-Island-Source-http-wwwcanadiangeographicca-hansIsland-mapsasp_fig2_265249969

¹⁵⁹ Kriz ve Chrastansky, *a.g.m.*, p.121.

¹⁶⁰ Mazur, *a.g.e.*, s.154.

¹⁶¹ Jan Rudnicki, "The Hans Island Dispute and Doctrine of Occupation", *Studia Luridica*, 2017, p.314.

Ek-12:Hans Adası

Kaynak:<https://www.arctictoday.com/denmark-canada-agree-come-agreement-disputed-island/>

Bu alanın etrafından yapılabilecek olan balıkçılık faaliyetleri ve doğal kaynak çıkarma ihtimalleri, adayı devletler için önemli hale getirmektedir. 1970 yılından beri Kanada ve Danimarka arasında süregelen anlaşmazlık 2002 yılında Danimarka'nın, 2005 yılında ise Kanada'nın bayrak dikmesi ile sonuçlanmıştır. 2016 yılında adanın ikiye bölünmesi çağrısında bulunmuşlardır.¹⁶² Fakat bu çağrı gerçekleşmemiş ve adadaki belirsizlik hala devam etmektedir.

---

¹⁶²<https://www.arctictoday.com/denmark-canada-agree-come-agreement-disputed-island/> (Erişim tarihi:06.04.2020)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ULUSLARARASI GÜVENLİK ÇERÇEVESİNDE ARKTİKA BÖLGESİ

3.1. Arktika Bölgesi Devletlerinin Arktika'daki Güvenlik Politikaları

Çalışmanın bu bölümünde Arktika Bölgesi devletlerinin bölgedeki politikaları incelenecektir. Bölge devletlerinin 2. Dünya Savaşı sonrasında, 2007 yılına kadar, herhangi bir resmi politika beyanları bulunmamaktadır. 2007'de Rusya Federasyonu'nun Sibiry'a'nın uzantısı olduğu iddiası ile Arktika Okyanusu Lomonosov Sırtı'nın 4300 derinliğindeki deniz tabanına titanyumdan bir Rus bayrağı dikmesi ile deniz altındaki 460.000 mil karelik sualtı topraklarında hak talebinde bulunması, bölge devletlerinin bölge ile ilgili güvenlik politikalarını gözden geçirmelerine neden olmuştur. Aynı hafta Kanada Arktika'da askeri yatırımlar yapacağını duyurmuştur. Ayrıca Amerika Dışişleri Bakanlığı ile Kanada Dışişleri Bakanlığı yaptıkları açıklamalar ile deniz altına bayrak dikerek herhangi bir egemenlik ve hak iddiasının geçerliliği olmadığını belirtmişlerdir.¹⁶³ Bayrak dikme olayı, bölge devletler için güvenlik meselelerinin yeniden sorgulanmasına sebep olmuştur. Rusya'nın bu tavrı "Kutup emperyalizmi" olarak açıklanmıştır.¹⁶⁴

Bu davranışı ile Rusya bölgede domino etkisi yaratarak, devletlerin bölgedeki güvenlik politikalarını yeniden gözden geçirerek, politikalarını revize etme kararı almışlardır. 2008 yılı eylül ayında Rusya "2020 ve İleriye Dönük Rusya Federasyonu'nun Arktika'ya Yönelik Devlet Politikasının Temelleri" adlı stratejik belgeyi yayınlamıştır. 2009 yılında ise Norveç "Kuzey'de Yeni Yapı Taşları: Hükümetin Yüksek Kuzey Stratejisinde Sonraki Adım", Kanada ise "Kanada'nın Kuzey Stratejisi: Bizim Kuzeyimiz Bizim Mirasımız, Bizim Geleceğimiz", ABD "Başkanın Ulusal Güvenlik Direktifi" başlıklı belgeleri yayınlamışlardır.¹⁶⁵

Özetlemek gerekirse bu belgelerde devletler, Arktika Bölgesi'nin ulusal çıkarları açısından önemine değinmiştir, bölgedeki işbirliğinin güçlendirilmesi gerektiğine

¹⁶³<https://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic> (Erişim tarihi: 07.04.2020)

¹⁶⁴Kristian Atland, "Russia and its Neighbors: Military Power, Security Politics, and Interstate Relations in the Post-Cold War Arctic, *Arctic Review on Law and Politics*, 2010, Vol:1, No:2, p.279.

¹⁶⁵Hasanoğlu, Demirkılıç, *a.g.m.*, s.49-50.

vurgu yapmıştır. Fakat aynı zamanda bölgenin güvenliği için gerekli askeri önemleri almaktan da geri kalmayacaklarını dünya kamuoyuna duyurmuşlardır. Bayrak dikme olayı sonrası Arktika Bölgesi uluslararası kamuoyunda dikkat çekmeye başlamıştır. Bölgedeki devletler işbirliğinin önemini vurgularken, Rusya'nın bu hamlesi ile bölgede askerileşme faaliyetleri başlanmıştır. Bunlara ek olarak Rusya'nın Kırım ilhakı ve Ukrayna krizi sonucu, Rusya ile Batılı devletler arasındaki ilişkiler gerilmiştir. İlk olarak ABD ve Kanada, Rusya ile ilişkilerini askıya alırken, Danimarka, Norveç, İsveç, Finlandiya ve İzlanda ise Rusya ile askeri ilişkilerini dondurma kararı almışlardır. 2013-2015 yıllarında Arktika Konseyi başkanlığında bulunan Kanada, Çevre Bakanı Leona Aglukkaq, Nisan 2014'de Moskova'da düzenlenecek olan Arktika Konseyi çalışma grubu toplantılarına katılmayacaklarını duyurmuştur. Bu süreçte İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliği konusu gündeme gelmiştir.¹⁶⁶ Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ise Rusya'nın bölgedeki etkinliğini korumak için yeni önlemler alınacağını açıklamıştır.¹⁶⁷

Bu dönemde devletler karşılıklı tatbikatlar ile birbirlerine gözdağı vermeye devam etmişlerdir. Rusya 2015 yılında "Ani Savaş Hazırlık Testi" adını verdiği bir tatbikatı gerçekleştirerek, Kuzey Filosunu ilk kez Arktika'nın sert koşullarında test etmiştir.¹⁶⁸ Kanada ise 20 Mart'ta devletin kuzeyinde, 20 gün boyunca "NOEX 2015" isimli askeri tatbikatını gerçekleştirmiştir.¹⁶⁹ Aynı yıl Norveç, İsveç ve Finlandiya'nın katılımı ile 25 Mayıs-5 Haziran tarihleri arasında "Arctic Challenge Exercise 2015" ismi ile adlandırılan, Avrupa'nın en büyük savaş uçağı tatbikatı dört bin askeri personelin katılımı ile gerçekleşmiştir. Bu tatbikata NATO'nun da askeri uçakları katılmıştır.¹⁷⁰ Rusya bu tatbikatlara tepki olarak resmi bir açıklama yapmadan, bölgede yeni bir tatbikat daha düzenlemiştir. Bu tatbikat 12 bin askerin katıldığı, dört gün süren hava tatbikatı şeklinde gerçekleşmiş ve bu tatbikattan sonra ağustos ayında

---

¹⁶⁶<https://www.theglobeandmail.com/news/politics/ottawa-upbraids-russian-envoy-will-skip-arctic-council-moscow-meeting-over-ukraine/article18032205/> (Erişim tarihi: 07.04.2020)

¹⁶⁷<https://www.reuters.com/article/us-russia-putin-arctic-idUSBREA3L1BN20140422> (Erişim tarihi:07.04.2020)

¹⁶⁸<https://tr.sputniknews.com/rusya/201508241017295563/> (Erişim tarihi:07.04.2020)

¹⁶⁹<http://www.army.forces.gc.ca/en/news-publications/central-news-details-page-secondary-menu.page?doc=soldiers-move-out-for-norex-15-learn-to-live-move-and-function-in-the-high-arctic/i7kv3fw4&wbdisable=true>(Erişim tarihi: 07.04.2020)

¹⁷⁰<https://sldinfo.com/2015/06/arctic-challenge-exercise-2015-ends/> (Erişim tarihi: 07.04.2020)

da bölgeye savaş gemisi göndermiştir.¹⁷¹ Ayrıca Rusya, NATO'nun sınırlarına çok yaklaştığı gerekçesiyle denizcilik doktrinini yenileyerek, Arktika'daki çıkarlarını belirlemiştir. Bölgede askeri seçeneklerin bir dış politika aracı olacağına değinilmiştir ve denizlerden gelecek tehditlere karşı gereken cevabın verileceği ifade edilmiştir.¹⁷²

Özetlemek gerekirse, 2007 bayrak krizi ve Kırım ile Ukrayna krizleri sonrası, devletlerin bölgedeki faaliyetleri askeri anlamda hızlanmıştır. Bugün bölgedeki askeri güvenlik sorunlarının temelinde küresel iklim krizinin etkilerinin artması ile birlikte daha da belirginleşmekte olan doğal kaynak zenginliği, devletlerin kıta sahanlıklarını genişletme istekleri, sınır anlaşmazlıkları ve deniz yollarının statüsü gibi sorunlar bulunmaktadır. Arktika Bölgesi'ndeki askeri hareketlilik sık sık kamuoyunun gözüne çarpmaktadır. 2015 sonrası bu gerilim yavaş yavaş azalsa da devletler bölgede her yıl düzenli olarak tatbikatlar gerçekleştirmektedirler. Arktika'daki gelişmelerin bölgedeki rekabeti hızlandıracak ve bölgenin olası bir çatışma bölgesi haline gelmesi ise muhtemeldir. Bölgede hem çevresel hem de politik değişimler söz konusudur.¹⁷³

3.1.1. Rusya Federasyonu

Rusya Federasyonu Arktika Bölgesi'nde kıta sahanlığının yaklaşık üçte biri olan en büyük kara ve su alanı olan kutup dilimine sahiptir. Coğrafi açıdan üç milyon kilometrekarelik kıta alanı ve adaları kapsarken, dört milyon kilometrekarelik kıta sahanlığına sahiptir.¹⁷⁴

Arktika Bölgesi'nin Rusya Federasyonu açısından önemi incelendiğinde bölgede yer alan şehirlerinden Murmansk önemli bir konumdadır. Sovyetler Birliği eski devlet başkanı Mihail Gorbaçov'un deyimiyle "Rusya'nın Kuzey Kutup bölgesindeki başkenti"¹⁷⁵ olan bu bölgeyi jeopolitik olarak önemli yapan durum yıl boyunca buzsuz kalan bir kısımda yer alarak, Barents Denizi'ne ulaşımı kolaylaştırmasıdır. Rusya günümüzde de Murmansk ve Barentsburg limanlarından Arktika Bölgesi'ne

¹⁷¹<https://www.dunyabulteni.net/avrupa/rusya-arktik-bolgesine-savas-gemisi-gonderdi-h338370.html> (Erişim tarihi:08.04.2020)

¹⁷²<https://tr.sputniknews.com/savunma/201507271016781957/> (Erişim tarihi: 08.04.2020)

¹⁷³Huebert, *a.g.e.*, s.23.

¹⁷⁴İvan, *a.g.e.*, s. 157.

¹⁷⁵Mihail Gorbaçov, Murmansk Konuşması, (Çev. Süha Sert), Barış Yayınları, İstanbul 1988, s.43-44.

buza dayanıklı kruz gemilerle, turistik geziler düzenlemeyi planlamaktadır. Böylece bölgeyi Rusya için turistik bir kazanca da çevirmeyi amaçlamaktadır.¹⁷⁶ Rusya'nın Arktika Bölgesi ayrıca Rusya'nın tatlı su rezervi konumundaki 15.000 kilometreküplük bir alanı kapsamaktadır. Bunun yanında %40-100 miktarında altın, kömür, krom, nikel, petrol ve gaz kaynakları bu alanda bulunmaktadır. Ayrıca milli gelirin %20'si ve %60 oranında toplam ihracat bu bölgeden sağlanmaktadır.¹⁷⁷

Rusya Federasyonu'nun Arktika Bölgesi'ndeki temel politikaları genellikle enerji kaynaklarına ulaşım noktasında şekillenmektedir. 2008 yılında dönemin devlet başkanı Medvedev bölgeyi Rusya'nın kaynak merkezi haline getirme amaçları olduğunu, bölgenin barış ve istikrar merkezi haline getirilerek, Kuzey Deniz Rotası'nın aktif kullanılmasını amaçladıklarını vurgulamıştır.¹⁷⁸

Rusya 60 milyar varil petrol ve 150 trilyon metreküp doğal kaynak rezervleriyle dünyanın en önemli enerji üretici ülkeleri arasındadır. Rusya ekonomisi çoğunlukla doğal kaynaklara bağımlı olduğu için enerji politikalarına önem vermektedir.¹⁷⁹ Rusya elindeki enerjiyi güçlü silahları ya da ordusu yerine kullanabilmektedir. Rusya diplomatik ilişkilerinin iyi olduğu devletlere düşük fiyatta enerji ihracı yapmaktadır. Örneğin Baltık ülkelerinde diğer ülkelere kıyasla Finlandiya, Rusya'dan aldığı enerji kaynaklarına daha uygun fiyat ödemesi yapmaktadır. Dış politikada enerji ihracatını bir politika aracı olarak kullanmaktadır. Bunun en iyi örneklerinden biri Avrupa Birliği ile olan ilişkileridir. Avrupa'nın petrol ve doğalgazının %25'i Rusya'dan gelmektedir.¹⁸⁰ Ekonomik büyümesi petrol ve doğalgaz kaynaklarına bağımlı olan Rusya, eğer Arktika Bölgesi'ndeki geniş hacimli petrol yataklarına kolayca ulaşabilirse, ekonomik büyümesinin daha istikrarlı olacağı açıktır. Ayrıca Arktika'daki askeri güçlerine de büyük yatırımlar yapmaktadır.¹⁸¹

2012 yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Kuzey Filosu'nu genişletme ve modernizasyonu politikası, Savunma Bakanlığı'nın öncelikleri politikaları arasında

---

¹⁷⁶<https://sptnkne.ws/7kA6> (Erişim tarihi:08.04.2020)

¹⁷⁷Oktay Ateş, "Rusya Federasyonu Arktika Politikası", *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, Cilt:6 Sayı:1, 2017, s. 67.

¹⁷⁸<http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/48304> (Erişim tarihi:08.04.2020)

¹⁷⁹ Cenk Sevim, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, Seçkin Yayınları, Ankara 2019, s.189.

¹⁸⁰ Tim Marshall, *Coğrafya Mahkumları*, Epsilon Yayınları İstanbul 2018, s.40.

¹⁸¹ Marshall, *a.g.e.*, s.43.

yer almıştır.¹⁸² Rusya Savunma Bakanı Sergei Shoigu, Kuzey Filosunun en son silah ve askeri teçhizatının yenilenerek, modern cephaneliğinin %59'unun bu bölgede olacağını belirtmiştir. Rusya, Arktik Okyanusu kıyısı boyunca toplamda 40 kadar gemiyle dünyanın en büyük buz kırma gemi filosuna sahiptir. Bu filonun sadece bir kısmı nükleer buz kırıcılardan oluşsa da 2030 yılı sonuna kadar tamamı nükleer buz kırıcılı filo inşa etmeyi planlamaktadır.¹⁸³ Rusya'nın Arktika Bölgesi'nde Sovyetler Birliği'nden sonra ilk kez 2018 Rus denizaltısavar uçakları Arktika üzerinden Kuzey Amerika'ya askeri eğitim uçuşları gerçekleştirmiştir. Rusya'nın bölgede 2018 yılı itibariyle dört askeri üssü bulunmaktadır.¹⁸⁴ Rusya 19-24 Nisan 2020 tarihinde Arktika Bölgesi'nde Franz Josef Toprakları'nda özel hareket birliklerinin katılımı ile bir tatbikat düzenlemiştir. Dünya tarihinde ilk kez bu coğrafyada 10 bin metre yükseklikten paraşütle atlama gerçekleştirilmiştir.¹⁸⁵ Ayrıca bölgede kablosuz bir kapalı veri akım sistemi (askeri internet) oluşturmuştur. Böylece coğrafi enlem ve hava koşullarına bağlı olmadan deniz yüzeyi, sualtı ve havayı kapsayan tek bir sistem ile veri akımı gerçekleştirilebilecektir.¹⁸⁶

Rusya Federasyonu'nun 2020 yılına kadar ve bu yıl boyunca izleyeceği politikalar ekonomiyi geliştirmek, bölge doğal kaynaklarını kullanmak ve Kuzey Deniz Yolu'nu geliştirilmesi ve bölgede üstün askeri güç olarak kalmayı amaçlamaktadır.¹⁸⁷

3.1.2. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri bölgede 1867 yılında Rus İmparatorluğu'ndan satın aldığı, yüzölçümü en geniş eyaleti olan Alaska ile varlığını sürdürmektedir. Aynı tarihli sözleşmeden doğan yükümlülükler ek olarak, Amerika'nın bu alandaki sınırları Rusya ile Bering Denizi ve Arktika Okyanusu'dur. 1996'da Arktika Konseyi kurucu üyesidir. İlk kez 2009 yılında Bush yönetimi sırasında Arktika politikasını

¹⁸²<https://tr.sputniknews.com/rusya/201803281032822245-soygu-sscb-kuzey-kutbu-kuzey-amerika-ilk-ucus/> (Erişim tarihi:04.05.2020)

¹⁸³<https://icds.ee/russias-military-capabilities-in-the-arctic/> (Erişim tarihi: 04.05.2020)

¹⁸⁴<https://tr.euronews.com/2018/03/29/rusya-dan-kuzey-kutbu-nda-onemli-askeri-hamle> (Erişim tarihi:04.05.2020)

¹⁸⁵<https://tr.sputniknews.com/savunma/202004291041935692-soygu-rus-ordusu-orta-asya-bolgesinde-genis-kapsamli-tatbikat-duzenleyecek/> (Erişim tarihi:04.05.2020)

¹⁸⁶<http://ssdergilik.com/tr/HaberDergilik/Rusya-Kuzey-Kutbu-nda-askeri-internet-agi-olusturdu> (Erişim tarihi:04.05.2020)

¹⁸⁷ Tamer İlbuğa, "A5 Ülke Ekonomileri için Arktika Bölgesi'nin Önemi", Küresel Bakışla Kutup Çağı Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler, (Editörler:Harun Gümrükçü, Aybuke İnan Şimşek, Güneş Ersoy), Efil Yayınevi, Antalya 2016, s.73-74.

oluşturmuştur, 2013 yılında Obama yönetimi tarafından güncellenmiştir. Temel politikalar arasında ulusal güvenlik çıkarlarının korunması, çevrenin korunması, doğal kaynak kullanımının sürdürülebilir olması, bölgede işbirliklerinin devam etmesi ve bilimsel araştırmaların devam etmesi bulunmaktadır.¹⁸⁸ 2019 yılında ise Amerika Savunma Bakanlığı yeni bir Arktika politika belgesi yayınlamıştır. Belgeye göre zorlu Arktika iklim ve çevre şartlarına rağmen bölgedeki sınırların korunması, bölgedeki ekonomik ve ticari faaliyetlerin güvenle sağlanması ile bölgede ulusal güvenliği tehdit edecek Rusya'nın ve Çin'in faaliyetlerini engellemek temel hedefler arasındadır.¹⁸⁹

Ağustos 2019'da ABD Başkanı Donald Trump yaptığı açıklamalarında Grönland'ı satın almak istediğini açıklamıştır.¹⁹⁰ Hem Danimarka hem de Grönland Adası Özerk Yönetimi ise tepki göstermiştir ve tepkiler üzerine Trump, Eylül ayında ülkeye planladığı geziyi iptal etmiştir. Ada, Amerika ve Rusya arasında Kuzey Atlantik Okyanusu ile Arktika Okyanusu'nu birbirine bağlayan bir konumda bulunmaktadır. ABD'nin Grönland'da en kuzeyindeki askeri üs olması özelliği ile 1951 yılında yapımına başlanıp, 2 yıl sonra yapımı tamamlanan, Thule Hava Kuvvetleri Üssü bulunmaktadır. Her yıl 3000'den fazla uçuş bu birimden sağlanmaktadır. Bölge 2. Dünya Savaşı sonrası Amerika ve Danimarka'nın devreye girmesi ile NATO savunma strateji alanlarından biri haline gelmiştir.¹⁹¹ ABD'nin adada stratejik bombardıman uçakları bulunmakla birlikte, hava erken ihbar radarları ile ABD Balistik Füze Savunma Sistemi'nin bir parçası olan derin su limanı vardır. Danimarka için ABD ile olan ilişkilerini yakın tutmak dış politika önceliği iken, Grönland halkı İkinci Dünya Savaşı sırasında adayı istekleri dışında terk etmeleri, nükleer silahların gizlice adaya yerleştirilmesi gibi sebeplerden dolayı ABD'ye güvenmemektedir.¹⁹² ABD'nin Grönland'daki askeri üssü dışında, Arktika'da Alaska Üssü, İzlanda Keflavik Hava Kuvvetleri Üssü'de bulunmaktadır.¹⁹³

---

¹⁸⁸ İlbuğa, *a.g.m.*, s.82.

¹⁸⁹Department of Defense Arctic Strategy, United State of America, 2019.

¹⁹⁰<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49394488> (Erişim tarihi:04.05.2020)

¹⁹¹ Thule Air Force Base in Thule, Greenland,

<https://militarybases.com/overseas/greenland/thule/>(Erişim Tarihi:18.12.2019)

¹⁹²<https://tr.euronews.com/2019/10/06/trump-gronland-adasini-neden-satin-almak-istiyor-danimarka-en-lerji-ve-cin-faktoru> (Erişim tarihi:04.05.2020)

¹⁹³ Conley ve diğerleri.,*a.g.m.*, p.31.

Arktika Bölgesi ABD için stratejik çıkar bölgesi arasında yer almaktadır. Bölgede coğrafi yakınlığı olan Kanada ve ABD'nin Beaufort Deniz sınırları ile ilgili anlaşmazlıkları bulunmaktadır. Buna ek Kuzeybatı Geçidi'nin uluslararası sulara mı yoksa iç sulara mı dâhil edileceği tartışması vardır. Amerika bölgede deniz yollarında denizcilik faaliyetlerinin özgürce sağlanmasından yanadır. ABD'nin bölge ile ilgili politikaları diğer bölgelerdeki angajmanlarından dolayı daha geç bir dönemde şekillenmiştir. ABD'nin Beaufort ve Chukchi denizlerinin dış kıta sahanlığında yaklaşık 23 milyar varil petrol ve 108 trilyon kübik fit¹⁹⁴ doğalgaz bulunduğu tahmin edilmektedir. Fakat geçmişte Meksika Körfezi'nde yaşanan Deepwater Horizon faciası ile 2012 yılı Shell'in keşif sıkıntıları gibi sebeplerle petrol ve doğalgaz arama çıkarma çalışmalarının geleceği belirsizliğini korumaktadır.¹⁹⁵ Alaska açıklarındaki Prudhoe Körfezi ise bölgede en fazla petrolün çıkarıldığı alandır. Bu bölgede British Petrol, Conoco-Phillips ve Exxon Mobil petrol çıkarma çalışmaları yapmaktadır. 2009 yılında 13 milyar varil petrol çıkarılmıştır.¹⁹⁶

3.1.3. Kanada

Kanada'nın Arktika Bölgesi yüzölçümü ülkesinin yaklaşık %40'ını oluşturmaktadır. Arktika Konseyi'nin temelini atılmasında en önemli adımı atan ülkelerden biri olarak bölge politikalarına sürekli önem veren bir devlet olmuştur.¹⁹⁷

Kanada 1950 yılında Uluslararası Adalet Mahkemesi'ne başvurarak kutup topraklarını meşrulaştırmaya çalışmıştır. Mahkemenin kararına göre Kanada'nın Kuzey Kutbu boyunca uzanan kıyı toprakları üzerinde 100 yıl içinde kimse hak iddia ederek bunu ispat edemezse, bu zaman sonunda tüm hakları Kanada'ya geçecektir. Kanada 1958 tarihli Cenevre Sözleşmesi uyarında, 1970 yılında Maine Körfezi'ni sınır olarak kabul etmiştir. 1977 yılında ise 200 millik bölgesini karasuları ilan ederek, balıkçılık bölgesi olarak kurmuştur. 1984 yılında Maine Körfezi anlaşmazlığı Amerika ve Kanada arasında yaşanmıştır. Süreç BM Uluslararası Adalet Mahkemesi tarafından incelenerek, Maine Körfezi'nin üçte biri Kanada'ya üçte ikisi Amerika'ya

¹⁹⁴ Kübik bir ölçü birimi olarak üç boyutlu bir türevdedir. 1 fit (ft) küp yaklaşık 28,3169 litreye eşittir.

¹⁹⁵ İlbuğa, *a.g.m.*, s. 82-83.

¹⁹⁶ Eve Hartman ve Wend Meshbesh, Kuzey Kutup Bölgesi'nde Petrol Aramaları, (Çev: Fatma Selda Somoncuoğlu), *Tübitak Popüler Bilim Kitapları*, 2014, s.6.

¹⁹⁷ İlbuğa, *a.g.m.*, s.80.

ait kabul edilmiştir.¹⁹⁸ Yine bölgede Amerika ile Kuzeybatı geçidinin sınırlandırılması ile ilgili sorunlar yaşamaktadır. Bu rotada gemiler için transit geçiş hakkı olup olmadığı tartışmaları kimi zaman süregelmektedir. Kanada bu alanın kendi iç suları olduğunu savunmaktadır. ABD ise bölgeyi uluslararası bir boğaz olarak nitelermektedir.¹⁹⁹

Kanada topraklarının %40'ını kapsayan bu alandaki temel politikaları arasında iklim değişikliğinin etkileri, yerli halkın refahının sürmesi, sürdürülebilir ekonominin desteklenmesi, Arktik bilim ve araştırmalarında lider olmak ile yerli ve yabancı ortaklarla çalışmak bulunmaktadır.²⁰⁰

Kanada, 2007'de Rusya'nın bayrak dikme olayı sonrası bölgedeki güvenlik politikası ile ilgili ciddi bir değişiklik yapmıştır ve 2009 yılında "Kuzey Stratejisi" belgesini yayınlamıştır. Bu belgeye göre Kanada da bölgede yoğun bir askerileşme faaliyeti başlatmıştır. Hava sahası kontrolünün sağlanması için bölgede 2010 yılında "Kanada'nın Arktika Dış Politika Bildirisi" yayınlanmıştır. 19 milyar dolarlık 60 tane F-35 uçağı satın almıştır ve aynı zamanda devriye gemilerinin sayısı artırılmıştır. Hükümet bölgedeki askerileşme faaliyetlerinin bölge devletleri ile bölge dışı unsurlara karşı olduğunu savunmuştur. Fakat bu durumun altında yatan asıl nedenin bölgedeki doğal kaynaklara ulaşımın sağlanması için devlet tarafından altyapı inşasının ve iç-dış güvenliğinin sağlanması ile uluslararası şirketlere doğal kaynak lisansı satmanın teşvik edilmesi iddiaları bulunmaktadır.²⁰¹ 2016 yılında Kanada Başbakanı Justin Trudeau, 2009 ve 2010 stratejileri ile birlikte yeni bir Arktika politika çerçevesinin geliştirileceğini açıklamıştır. Bu kapsamda 2030'a kadar uzun vadeli bir politika vizyonu belirlenmiştir. Bölgede biyo-çeşitliliğin korunması, bilimsel araştırmaların devam etmesi, sürdürülebilir bir ekonominin

---

¹⁹⁸ Mazur, *a.g.e.*, s.154.

¹⁹⁹<https://www.ukpandi.com/knowledge-publications/article/legal-article-the-northwest-passage-what-is-its-status-under-the-international-law-of-the-sea-147500/> (Erişim tarihi:04.05.2020)

²⁰⁰https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/arctic-arctique/index.aspx?lang=eng (Erişim tarihi:04.03.2020)

²⁰¹Jacqueline Medalye ve Ryan Foster, "Climate Change and the Capitalist State in the Canadian Arctic: Interrogating Canada's 'Northern Strategy' ", *Studies in Political Economy*, Vol:90, No:1, 2012, s. 97

sağlanması ile Arktika yerli halklarının desteklenmesi bu politika kapsamı içerisinde alınan kararlardandır.²⁰²

Bölgedeki doğal kaynakların çıkarılması işlemleri Imperial Oil, Exxon Mobile gibi şirketler ile beraber yürütülmektedir. Fakat bölgedeki doğal kaynaklar Kanada'nın enerji politikaları temelinde yer almamaktadır. Çünkü Kanada Arktika Bölgesi dışında çok fazla petrol ve doğalgaz yataklarına sahiptir, hatta kum petrolü ve gazında dünyanın beşinci büyük gaz ve altıncı büyük petrol üreticisidir. Bu petrol ve doğalgazın neredeyse tamamı ABD'ye ihraç edilmektedir. Bölge, Kanada için doğal kaynaklar yerine ekonomik ve ticari egemenlik haklarının korunması adına stratejik öneme sahiptir.²⁰³

3.1.4. Danimarka Krallığı

Danimarka'nın Arktika Bölgesi'ndeki varlığı Grönland ve Faroe Adaları ile sağlanmaktadır. Dünyanın yüz ölçümü en büyük adası ve Arktika Bölgesi'nin yüzeyi en fazla buz kütleleriyle kaplı olan Grönland, uzun süre Norveç'e ait olduktan sonra, 1721 yılında Danimarka'ya bağlanmıştır. 1940 yılında Almanya tarafından işgal edilen Danimarka'nın jeopolitik önemi 2. Dünya Savaşı sırasında dikkat çekici olmuştur. Bu dönemde ada ABD tarafından güvende tutulmaya çalışılmış ve on üç ordu üssü ile dört deniz üssü kurulmuştur. Bu dönemde Kuzey Amerika'yı düşman işgalinden önleme konusunda önem kazanmıştır. Savaş sonrası ise ABD'nin adadaki varlığı Soğuk Savaş bitene kadar devam etmiştir. 1951 yılında iki ülke arasında Savunma Anlaşması imzalanmıştır ve bunun sonucunda ABD adada koşulsuz hareket ve askeri üs inşa etme hakkını elde etmiştir. 1954 yılında Grönland'ın kuzeybatısında Thule Hava Üssü kurulmuştur. Bu üs ABD ve NATO'nun nükleer stratejileri açısından önem taşımaktadır. ABD'nin bu adada varlığı hava kontrolünde önemli olduğu için devam etmektedir.²⁰⁴

Grönland 1953'te Danimarka'nın bir eyaletiyken, 1979 yılında özerk bir yönetim olmuştur. Danimarka ile birlikte eski adıyla bilinen Avrupa Ekonomik

²⁰²<https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1567697304035/1567697319793> (Erişim tarihi:05.05.2020)

²⁰³İlbuğa, a.g.m., s.81.

²⁰⁴İlbuğa, a.g.m.,s.71.

Topluluğu'na²⁰⁵ üye olmuştur fakat 1983'te üyelikten ayrılarak, Danimarka'nın Avrupa Birliği üyesi olmayan bir toprağı halini almıştır.²⁰⁶ 2009 yılında ise ada kendini yönetme (self-government) statüsü kazanmıştır. Hükümet dış politika, güvenlik, savunma, anayasa, döviz ve mali politikalar alanında Kopenhag hükümetine bağlıdır. Arktika yerli halklarından olan Inuit nüfusunun %90'ını toplumunda barındırarak, geleneksel bir devlet olmayı hedeflemektedir. Grönland Hükümeti politikalarının yürütülmesi için doğal kaynaklardan elde edilen gelir ise büyük önem taşımaktadır. Adada balıkçılık sektörü gelirlerin yaklaşık %95'ini kapsamaktadır. Balıkçılık sektörü ihracat payının çoğunu Danimarka ve Avrupa Birliği'ne sağlamaktadır. Küresel ısınmanın sonuçlarında bölgedeki balıkçılık faaliyetlerinin geleceğinin olumlu veya olumsuz etkileneceğı açıktır.²⁰⁷

Yine Grönland'ın gelir kaynaklarından bir diğeri doğal kaynaklardır. Temelde Grönland, politikalarını yürütmek ve temel hizmetlerin sağlanması için Danimarka'dan gelen ekonomik desteğe mecburdur. Grönland Hükümeti, Danimarka'ya olan bağımlılığını azaltmak amaçlı petrol ve doğal gaz araştırmalarına önem vermektedir. İlk olarak 1970'li yıllarda sismik çalışmalar sonrasında ada çevresi okyanus sularında petrol kaynaklarının var olabileceğı düşünülmüştür. 1975 yılında ise Mobil, Amoco ve Total gibi şirketlere kiralama yapılmıştır. 1976 ve 1977 yıllarında yapılan sondaj çalışmaları sonucu açılan beş kuyunun kuru olduğu kabul edilmiştir. Fakat sonrasında bu kuyular hakkında tam bilgiye erişilmediğı açıklaması sonucu 2000 yılında Statoil altıncı kuyuyu açmıştır. 2008 değerlendirmeler sonucunda Grönland havzasının yaklaşık 17 milyar varil petrol ve 138.000 milyar metreküp doğal gaz içerdiği açıklanmıştır. Bu alanlarda Statoil, Exxon Mobil, Chevron, Dong gibi şirketlere petrol ve doğal gaz arama lisansı verilmiştir. Tüm bunlar dışında altın, demir, nikel, platin ve nadir bulunan çeşitli minerallerin de bu alanda bulunduğu düşünülmektedir. Petrol ve doğal gaz endüstrisinde göreceli olarak deneyimsiz olan Grönland, Avrupa Birliği'ne bağlı olan ama bir parçası olmayan adanın yönetimine karışmaya çalışan Brüksel merkezli

---

²⁰⁵ Avrupa Ekonomik Topluluğı 1957'de Roma Antlaşması ile kurulmuştur. 1993'te Avrupa Birliği'nin (AB) kurulması ile Avrupa Topluluğı adını alan bu kuruluş, 2009'da tamamen AB'ye devredildikten sonra varlığına son verilmiştir.

²⁰⁶ Svend Kolte, "Greenland- an Arctic Society", p.3.

²⁰⁷ <https://www.thearcticinstitute.org/greenlands-arctic-advantage/> (Erişim tarihi.20.03.2020)

çıkarılardan etkilenmektedir. AB'nin 2008 yılında ithalat yasağı ve bölgedeki petrol aramalarına karşı olumsuz söylemleri özerk yönetimin bağımsız ekonomik geliştirme stratejisini etkilemektedir. Ayrıca Greenpeace gibi çevresel konularla ilgilenen sivil toplum kuruluşlarının (STK) Grönland'a yönelik eylemleri bulunmaktadır. Bu noktada STK ve politikacıların söylemleri bir yana konulursa, Grönland'ın özerk bir yönetim merkezi olarak ekonomik bağımsızlığı için petrol ve doğal gaz kaynaklarının çıkarılması itici bir güç olacaktır ve bölgede bu yöndeki araştırmalarını hızlandıracaktır. Küresel ısınmanın etkilerini artırması ile Grönland'ın bu amaçlarına ulaşmak için çalışmalarını hızlandıracağı açıktır.²⁰⁸

3.1.5. Norveç Krallığı

Norveç Krallığı'nın herhangi bir Arktika sınır tanımı bulunmamaktadır. Fakat fiziksel ve psikolojik olarak bölgeyle kendilerini ilişkili görmektedirler. Norveç 1970 yılında Svalbard Takımadaları etrafında balıkçılık koruma bölgesi kurmuştur. 1920 yılında Svalbard Anlaşması ile bu bölgeyi genişleterek, takımadalarının tüm adalarının Norveç'e ait olduğunu kabul etmiştir. Bu noktada münhasır ekonomik bölge ile ilgili olarak Sovyetler Birliği ile sorunlar yaşamıştır. 1957 yılında Sovyetler Birliği ile kısmi deniz sınırını olarak, Norveç'in en doğusunda bulunan, Varangerfjord fiyortu²⁰⁹ kabul edilmiştir. Fakat 2007 yılında bu sınır 73 km genişlemiştir. Eylül 2010'da ise; bu sınır Arktika Okyanusu'ndaki kıta sahanlığı yetkilerini aşan dış sınırlara kadar uzatılmış, Barents Denizi kuzeyine genişletilmiştir. 1990'lı yıllarda bölgede artan uluslararası kamuoyu ilgisinin üzerine Norveç bölgedeki stratejisini geliştirmek üzerine yoğunlaşmıştır. 2006 yılında "Yüksek Kuzey" adını verdiği stratejisini geliştirmiş ve 2009 yılında bu stratejisini 10-15 yıl gelişecek şekilde oluşturmuştur. Devlet bütçesindeki en önemli pay petrol ihracına aittir. Devletin uzun vadede büyümesi için bu ekonomi sektörünü geliştirmesi gerekmektedir. Bu da çoğunlukla bölgede çıkaracağı doğal kaynak miktarına bağlıdır.²¹⁰

²⁰⁸<https://www.thearcticinstitute.org/dimensions-oil-gas-development-greenland/>, (Erişim tarihi:28.03.2020)

²⁰⁹ Fiyort bir kıyı tipidir. Kuzey kutup bölgelerinde komşu kıyılarda oluşan dik yamaçlı ve derin alt kesimlerinin deniz altında kalmasıyla oluşmuş körfezlerdir.

²¹⁰ İlbuğa, a.g.m., s.77.

Bölgede yasal bir rejim yerine, uluslararası hukuktan doğan kuralların uygulanmasının daha etkili olacağını savunmaktadır. Bölgede uzun vadeli bir uluslararası yönetim kurulmasından yanadır. Bölgede bilim adamlarının ve araştırmacıların rekabet yerine, işbirliği ile hareket etmesi gerektiği fikrini savunmaktadır.²¹¹

Norveç, Avrupa ve Asya-Pasifik ülkelerine önemli miktarlarda hammadde ihraç ettiği için Kuzey Deniz Rotası'nın zaman ve maliyet tasarrufu sağlamasından dolayı, seyrüsefere elverişli olmasıyla ilgilenmektedir.²¹²

Norveç'ten Birleşik Krallık'a uzanan su altından geçen en uzun boru hattı 1166 km ile Langede Boru Hattı'dır. Bu hat Kuzey Denizi'nin altından geçmektedir.²¹³ Norveç, Avrupa ve Asya-Pasifik ülkelerine önemli miktarlarda hammadde ihraç ettiği için Kuzey Deniz Rotası'nın zaman ve maliyet tasarrufu sağlamasından dolayı, seyrüsefere elverişli olmasıyla ilgilenmektedir.²¹⁴

3.1.6. İsveç Krallığı, Finlandiya Cumhuriyeti, İzlanda

İsveç Krallığı Arktika Bölgesi'nde toprak iddiasında bulunmamaktadır. Bölgede güney sınırı olarak Kuzey Kutup Dairesi'ni²¹⁵ kabul etmiştir. Finlandiya bölgede toprak iddiası olmayan ikinci devlettir ve bu devlet de Kuzey Kutup Dairesi'ni sınır olarak belirlemiştir.²¹⁶ İzlanda ise tüm sınırlarını Arktika Bölgesi içerisinde tanımlamaktadır.²¹⁷

İsveç Krallığı çevre konularında kendini en ileri ülkeler arasında görmektedir ve çevre koruma ajansı kuran ilk devlettir.²¹⁸ Buna rağmen ülkedeki ormancılık faaliyetlerinin doğal yaşama ciddi zararlar verdiği bilinmektedir ve bu konudaki yasalar önleyici önlemler içermemektedir. Tüm Arktika devletleri gibi İsveç'te

---

²¹¹ *Norway's Arctic Strategy: Between Geopolitics and Social Development*, Norwegian Ministry, 6 July 2017, p.10-12.

²¹² Lassi Heininen, Alexander Sergunin, Gleb Yarovoy, "Russian Strategies in the Arctic: Avoiding A New Cold War", Moscow September 2014, *Valdai Discussion Club*, p.37.

²¹³ Hartman ve Meshbesh, *a.g.e.*, p.27.

²¹⁴ Lassi Heininen ve diğerleri, p.37.

²¹⁵ 66° 33' 39" enlemi Kuzey Kutup Sınırı olarak bilinmektedir.

²¹⁶ Arctic Offshore Oil and Gas Guidelines, Protection of the *Arctic Marine Environment Working Group, Arctic Council*, 29 April 2009, p.77.

²¹⁷ <https://arctic-council.org/en/about/states/iceland/> (Erişim tarihi:22.03.2020).

²¹⁸ Bkz: <http://www.swedishepa.se/>

küresel ısınmanın etkilerinden yoğun olarak etkilenecek devletler arasında yer almaktadır. Sera gazı emisyon oranı tüm dünyaya oranla sadece % 0.2 seviyesinden daha azdır ve 2050 yılına kadar bu seviyeyi tamamen ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.²¹⁹ Bölgede Rusya ile olan ilişkilerini diğer devletlerden farklı olarak aktif diplomasiden yana politikalar belirleyen İsveç, Baltık Denizi ve etrafında kışkırtıcı politikaları kınarken, iletişim kanalı sürekli açık politikalar izlemektedir. Ortak çıkarların olduğu her konuda ikili işbirlikleri savunmaktadır. Temel güvenlik kaygıları Baltık ve çevresindedir ve bu bölgenin güvenliği stratejik öncelikleri arasındadır. Dış politikada genellikle Finlandiya ile koordineli olarak hareket etmektedirler. Bu nedenle Rusya'nın Arktika ve Baltık'taki eylemlerini yakından takip etmektedir. Bu noktada AB ya da herhangi bir Arktika politikası belirlemede isteksiz kalan NATO yerine, İskandinav Savunma İşbirliği²²⁰ (Nordic Defence Cooperation) ile ortak politika çalışmalarına ağırlık vermektedirler. Askeri açıdan değerlendirildiğinde Rusya ile arasındaki coğrafi uzaklığı ve Finlandiya'nın sağladığı doğal tampon özelliğinden dolayı askeri saldırı olasılığı ile ilgili genelde rahat bir tavır içerisinde bulunmaktadır. Fakat Finlandiya ile ortak güvenlik bağları, ilgi ve endişesi içerisinde bulunmaktadır.²²¹

İsveç'in temel politika öncelikleri arasında iklim ile çevre, ekonomik kalkınma ve insani etkiler bulunmaktadır. Yeni gelişimlere açık olan bu alanda ikili ve çok taraflı işbirliklerinin sağlanmasından taraf olan İsveç, güvenlikle ilgili konularda askeri araçlardan, sivil araçların kullanılmasından taraftır.²²²

Finlandiya, Arktika Bölgesi politikasını 2013 yılında belirlemiştir, 2018 yılında politikasını güncellemiştir.²²³ Dört temel politika önceliği bulunmaktadır. Bunlar arasında bölgede sürdürülebilir bir turizm programı oluşturulması, AB ile izlediği ortak Kuzey Kutup politikalarının uygulanması, ticareti geliştirmek ve arama

---

²¹⁹<https://www.thearcticinstitute.org/countries/sweden/> (Erişim tarihi:03.05.2020)

²²⁰İskandinav Savunma İşbirliği 4 Kasım 2009 tarihinde kurulmuştur. Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç üyeleri arasındadır. Organizasyonun amacı işbirliği yapılacak alanları belirleyerek, savunma kapasitelerini güçlendirmek ve etkili çözümleri teşvik etmektedir. Katılım isteğe bağlıdır. Ayrıca bakınız: <https://www.nordefco.org/>

²²¹<https://www.thearcticinstitute.org/sweden-arctic-strategy-overview/> (Erişim tarihi:03.05.2020)

²²²Sweden's Strategy for The Arctic Region, Government Office of Sweden, Ministry for Foreign Affairs, 2011. (bkz: <https://openaid.se/wp-content/uploads/2014/04/Swedens-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf>)

²²³<https://vnk.fi/en/arctic-issues/finlands-arctic-policy> (Erişim tarihi: 03.05.2020)

kurtarma hizmetlerinin uygulanması ile bölgede alt yapı ve telekomünikasyonun iyileştirilmesidir.²²⁴

İsveç bölgede herhangi tehdit unsuru sezmezken, coğrafi yakınlıktan ötürü Finlandiya, kimi zaman Rusya'yı sınır güvenliği açısından askeri bir tehdit olarak görmektedir.²²⁵

İzlanda ise, Kuzey Kutbu ile ilgili çıkarlarını dış politika önceliği olarak nitelendirirken, bölgede doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını ve bölgedeki ticaret güvenliğine önem vermektedir. 2019-2021 yılları arasında Arktika Konseyi Başkanlığı görevini üstlenmektedir.²²⁶ Rusya, 2019 Mart ayında özellikle Arktika Konseyi başkanlığını yürütmeye başladığı bu zaman aralığında, İzlanda'nın hava sahasına izinsiz girmiştir. İki devlet arasında Kırım'ın ilhakından beri süre gelen diplomatik bir gerginlik bulunmaktadır. İzlanda bölgede turizmi geliştirmeyi amaçlarken, Çin'in Kuşak-Yol Projesi'ne katılmaya yönelik olumlu veya olumsuz bir açıklama yapmasa da Amerikan Başkan yardımcılarında Mike Pence, projeye katılmamalarından dolayı memnun olduğunu açıklamıştır. İzlanda'da NATO'nun Reykjanes yarımadasında bir üssü bulunmaktadır ve yenileme çalışmaları yapılmıştır. Rusya'nın bölgede artan askeri faaliyetlerine karşı ABD, İzlanda ile ilişkilerini geliştirme çabası içerisindedir. Bu çaba İzlanda Üniversitesi'nde görevli olan Tarihçi Sumarliði R lesleifsson tarafından İzlanda halkının yararına olmadığını ve İzlanda'nın bölgede izlediği barışçıl politikaları zedeleyebileceği, İzlanda'nın silahlanma yarışı dışarısında kalmasının yararlı olacağı açıklamasında bulunmuştur.²²⁷

3.2. Bölge Dışı Aktörlerin Arktika Politikaları

Arktika Bölgesi'nde buzullarla birlikte değişen çevre şüphesiz ki devletlerin politikalarını da değiştirmektedir. Bölge erişilebilir hale geldikçe, devletler için yeni fırsatlarla birlikte yeni zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bölgede tahmini olarak var olan 90 milyar varil petrol (dünya rezervlerinin %13'ü) ile 1.700 trilyon

²²⁴Action Plan Fort he Update of the Arctic Strategy, Finland's Prime Minister's Office, 2017.

²²⁵<https://www.thearcticinstitute.org/sweden-arctic-strategy-overview/> (Erişim tarihi:03.05.2020)

²²⁶The Arctic Region, Government of Iceland, <https://www.government.is/topics/foreign-affairs/arctic-region/>(Erişim tarihi: 03.05.2020)

²²⁷Gréta Sigríður Einarsdóttir, "In Focus Icelandand The Arctic, *Iceland Review*, 2019.

<https://www.icelandreview.com/politics/in-focus-iceland-and-the-arctic/> (Erişim tarihi:03.05.2020)

metreküp doğalgaz (dünya rezervlerinin %30'u) bölge devletleri ve bölge dışı devletler arasındabölgeye olan ilgiyi artırmıştır.²²⁸ Bölgede iklim krizinin etkileri ile doğal kaynaklara ulaşım kolaylaşacaktır.²²⁹

Arktika Bölgesi dışında bölgeye kıyısı olmayan devletler bölgedeki faaliyetlerini çoğunlukla derin deniz yataklarının “insanlığın ortak mirası” şeklinde değerlendirdikleri bu bölge ile ilgili temel haklarını, BMDHS'nin 136.maddesine dayandırmaktadır. Bu maddeye göre devletler derin deniz yatağı olan bölgelerde denizaltı kablosu döşeme, bilimsel araştırma yapma ve doğal kaynakları kullanma haklarına sahiptirler.²³⁰ Buna ek olarak 9 Şubat 1920 tarihinde Paris'te toplanarak Svalbard Anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşmaya taraf olan devletler arasında Danimarka, Fransa, İtalya, Japonya, Hollanda, Norveç, İsveç, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri bulunmaktadır. Anlaşmaya göre Svalbard Takımadaları'nın aidiyetinin Norveç'e ait olduğu kabul edilirken, bu alanın imzacı devletlere adada avlanma, denizcilik, endüstriyel, madencilik ve ticari faaliyetler yapabilme gibi konularda eşit haklar tanımaktadır. Norveç yasalarının geçerli olduğu bu bölge tamamen vizesiz bir bölgedir. Bölge askersizleştirilmiştir ve her türlü askerileşme hareketi bu bölgede yasaklanmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan gibi birçok devletin bu adada bilimsel araştırma merkezleri bulunmaktadır.²³¹ Türkiye'de bölgede bilimsel bir üs kurmayla ilgili çalışmalar başlatmıştır.²³²

Mark Brezezinski'ye göre Arktika'da küresel ısınma ile birlikte bölgeye kıyısı olmayan devletler, ekonomik yönden daha çok etkilenecekleri için bölgeye ilgi duymaktadırlar. Bunun sebepleri arasında denizcilik, balıkçılık ve enerji potansiyelinden kaynaklanan fırsatlar yatmaktadır. Bunlara ek olarak bölgede kaynakların sömürüsü, bölgede askeri açıdan riskleri artırırken, doğal yaşam içinde

---

²²⁸Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gaz North of the Arctic Circle, U. S. Geological Survey (USGS), 2008. (bkz: <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>)

²²⁹Connolly, a.g.m., p.4.

²³⁰ Ali İbrahim Akkutay, “Uluslararası Hukuk Bakımından Derin Deniz Yatağında Yer Alan Kaynakların Araştırılması, Keşfi ve İşletilmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2016, s.160.

²³¹The Svalbard Treaty, bkz: http://library.arcticportal.org/1909/1/The_Svalbard_Treaty_9ssFy.pdf

²³²Bkz: <http://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/arktik-bolgesi-ve-yurutulen-calismalar/9747>

riskler doğurmaktadır.²³³ Çalışmanın bu bölümünde Arktika Bölgesi dışındaki aktörlerin bölge politikaları incelenecektir.

3.2.1. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği nezdinde Arktika Bölgesi politikalarını incelersek 2008'den günümüze Arktika politikası oluşturmak için çeşitli çalışmalar yapılmıştır, bunun sonucunda bölgedeki temel çıkarları iklim değişikliği ve çevrenin korunması, Kuzey Kutbu'nda sürdürülebilir kalkınma ve bölge konularıyla ilgili olarak uluslararası işbirliğini sağlamaktır.²³⁴

Avrupa Birliği kendi içlerindeki huzuru sağlamanın en önemli nedenlerinden birinin, sınır dışındaki güvenliğin de sağlanması olduğunun farkındadır. Bu sebeple Birlik, barışı teşvik edici politikalar izlemeyi kendi ortak ilgi ve ilkeleri arasında varsaymaktadır. Yine ilkeleri arasında kurallara dayalı bir dünya sistemi varlığının sürdürülmesine önem veren AB, küresel kamu mallarına ulaşım ve barışın dünyada sürdürülebilir bir şekilde devam etmesinden taraftır.²³⁵

Avrupa Birliği, Arktika Bölgesi politikası incelendiğinde bölgenin, jeopolitik açıdan yeniden şekillenme ve uluslararası politikada ön plana çıktığının farkındadır. Bölgede Arktika devletleri dışında, büyük küresel güçlerin varlığı dikkat çekmeye başlamıştır. Bölge artık mekânsal ve idari olarak sınırlı bir bölge değildir ve çağdaş küresel siyasetin ortasında yeni bir biçim almaya başlamaktadır.²³⁶ Avrupa Birliği jeopolitik önemi gitgide artan bu bölge için, stratejik bağlılığının bir parçası olduğunu dile getirmektedir ve bu bölgede üç önemli nedenle ilgilendiğini dile getirmektedir. Bunlar; iklim değişikliği ve Arktika Bölgesi çevresinin korunması,

---

²³³“A Discussion on National Security Risk in the Changing Arctic”, Council on Foreign Relations, Washington DC, 9 June 2016,<https://www.cfr.org/event/discussion-national-security-risks-changing-arctic> (Erişim tarihi:02.05.2020).

²³⁴ European Union External Action, *EU Arctic Policy*, (20.02.2017), https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/20956/arctic-short-introduction_en (Erişim tarihi:20.05.2020)

²³⁵Juha Käpylä & Harri Mikkola, “The Global Arctic: The Growing Arctic Interests of Russia, China, The United States and The European Union”, *FIIA Briefing Paper 133*, Ağustos 2013, s.4-14.

²³⁶ Adam Stepien ve Andreas Raspotnik, “The EU’s Arctic Policy: Between Vision and Reality”, *College of Europe Policy Brief*, Vol:5, No:19, August 2019, s.1.

bölgede sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi, Arktika Bölgesi ile ilgili konularda uluslararası işbirliğinin ön planda tutulmasıdır.²³⁷

AB ve AB'ye üye üç Arktika devleti olan İsveç, Finlandiya ve Danimarka (Grönland ve Faroe Adaları) bölgede stratejik çıkarları olduğunu dile getirmektedir. Bölgede gerilimi az ve sürdürülebilir işbirliğini savunmaktadır. Yasal çerçevede bölgede güvenli siyasi işbirliğinin var olmasına taraftır. Bu noktada AB bölgede çevresel araştırmaları, arama kurtarma çalışmaları, telekomünikasyonun sağlanması, bölge devletleri, kurumları ve yerli halklarla somut işbirliklerinin sağlanmasından yanadır.²³⁸

AB, iklim krizinin etkilerini önemli derecede hissedecek olan kıtaların başında yer almaktadır. Bu sorunla alakalı olarak Arktika Bölgesi'nde bilimsel araştırmalar yapılmış ve desteklenmiştir. Diğer bir ilgi alanı bölgedeki kaynakların Avrupa Birliği ülkelerine ulaşımı olmuştur. Avrupa Birliği Arktika Bölgesi'nden gelen balık ve petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarının ana tüketicileri arasında yer almaktadır.²³⁹ Bölge petrolünün yaklaşık %25'inin Avrupa'ya tahsis edilmekte iken, İzlanda'da tutulan balıkların %80'ninin, Norveç'teki balıkçılık kaynaklarının ise %60'ı AB sınırları içerisindeki pazarlara satılmaktadır. Bu kaynakların güvenli bir şekilde kıtaya ulaşmasında AB'nin stratejik bir çıkarı bulunmaktadır.²⁴⁰ AB enerji kaynaklarını çeşitlendirmekle birlikte, Birliğe gelen enerji güzergâhlarının güvenliği ile bu enerjinin tedarik edilmesi önem arz etmektedir. Avrupa pazarına gelmekte olan enerjinin transit geçiş yapan ülkelerle ve kuruluşlarla ilişkilerini desteklemektedir. Bu bağlamda enerji diplomasisi önem taşımaktadır.²⁴¹

Avrupa Parlamentosu,²⁴² Arktika ile ilgili olarak ilkinin 2008 yılında yaptığı politika beyanları ile bölgede katılımcı ve geliştirici bölgesel politika stratejileri izlemekte ve küresel bir aktör rolü üstlenmek istemektedir. Bölgede Rusya ile iyi ilişkiler

---

²³⁷Joint Communication to the European Parliament and The Council: An Integrated European Union Policy For The Arctic, *European Commission, High Representative of The Union For Foreign Affairs And Security Policy*, Brussels 2016, s.17.

²³⁸*Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe, A Global Foreign And Security Policy*, June 2016, p.38-39.

²³⁹Joint Communication to the European Parliament and The Council, p.3.

²⁴⁰ Ateş, *a.g.t.*, s.36.

²⁴¹Käpylä ve Mikkola, *a.g.m.*, p. 22-23

²⁴²Avrupa Birliği'nde yaşayan halkları temsil ederek, topluluk politikalarını hazırlayıp gerekli kararları üreten siyasi bir güçtür.

kurmanın önemini farkındadır.²⁴³Bu noktada Rusya'nın Kırım krizi ile Ukrayna krizinde yapmış olduğu uluslararası hukuk ihlallerinin, Avrupa düzeninde güvensizlikler oluşturduğunu düşünmektedir ve her devletin özgürce geleceğini seçme hakkı olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda Rusya ile ilişkilerini kilit bir stratejik konumda tutmaktadır. Tutarlı ve uluslararası hukuk ile normlarına tam saygı gösterilmesinin iki devlet ilişkisi için önemli olduğunu vurgulamaktadır. İki ülke arasında çatışmaların yaşandığı durumlarda işbirliğinin devreye sokulmasından yana olan AB, işbirliği konularının Arktika Bölgesi, enerji güvenliği, iklim krizinin etkileri, deniz güvenliğinin sağlanması ve ayrıca iş dünyası ile öğrenciler aracılığı ile eğitimden yana sağlanmasını savunmaktadır.²⁴⁴

AB, Arktika Konseyi'ne tam gözlemci statüsünde başvurmuşsa da Rusya'nın izlediği politikalara karşı, uyguladığı yaptırım politikaları sonucu, bu statüsü kabul edilmemiştir. Bölgede Danimarka, Finlandiya ve İsveç ile Norveç ve İzlanda ile olan iyi ilişkileri ile bölgede nüfuzunu derinleştirmeye çalışmıştır.²⁴⁵

Avrupa Birliği bölgedeki iklim değişikliğinin yerel topluluklar ve dünya kamuoyu için oluşturacağı fırsatların yanında, bölgede artan ekonomik faaliyetler ile doğal kaynaklara olan ilginin yaratacağı gerilim potansiyelinin farkındadır. Bu kapsamda BMDHS ile BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ile işbirlikleri sayesinde bölgedeki huzurun korunmasından yanadır. Ek olarak AB bölgedeki araştırmalara önem vermektedir. Geçmiş yıllarda Horizon 2020 Programı²⁴⁶ (2014-2020) kapsamında, Arktika araştırmaları için EU-PolarNet²⁴⁷ girişimi başlatılmıştır. Bu girişim ile bölgede bilimsel işbirlikleri desteklenmektedir, işbirliklerinin kolaylaşması sağlanmaktadır ve araştırma altyapısı kurularak, bölge hakkındaki

---

²⁴³<https://www.arctictoday.com/the-european-parliament-keeps-an-arctic-focus/> (Erişim tarihi:30.04.2020)

²⁴⁴Shared Vision, Common Action, p.35-36.

²⁴⁵<https://www.arctictoday.com/the-eu-is-poised-to-take-a-broader-and-more-proactive-role-in-the-arctic/> (Erişim tarihi:30.04.2020)

²⁴⁶ 2014-2020 yıllarını kapsayan, yaklaşık 80 milyon Euro değerinde, bugüne kadarki en büyük AB araştırma ve yenilik programıdır. Ayrıca bkz:<https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en> (Erişim tarihi:01.05.2020)

²⁴⁷Bkz: <https://www.eu-polar.net.eu/>

verilerin ulusötesi erişime açılması amaçlanmaktadır. Bölgedeki siyasi ve ekonomik işbirliklerini geliştirmek ise bir başka amaçtır.²⁴⁸

3.2.2. Fransa Cumhuriyeti

Fransa 2009 yılında bölgeye coğrafi yakınlığı bulunmayan bir ülke olarak, ilk kez Kuzey Kutbu'na büyükelçi atayan devletlerden biri olmuştur.²⁴⁹ Bölgede bilimsel araştırmalar yapmak ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak gibi politika hedefleri bulunmaktadır.²⁵⁰

Fransa bölgeye olan ilgisini coğrafi keşifler dönemindeki keşiflerinden olan Paul-Emile Victor ile Jean Baptiste Charcot'a dayandırmaktadır. Buna ek olarak 1963 yılında Svalbard Takımadaları'nda bilimsel araştırma üssü kurmuştur. Arktika'nın bir araştırma alanından çok daha fazlası olduğu görüşünü benimseyen Fransa Silahlı Kuvvetler Bakanlığı, 2017 yılındaki Stratejik Belgesi'nde bölgenin bir gün sıcak çatışmaların merkezinde olabileceğini dile getirirken, eski Fransa Başbakanlarından Michel Rocard (1988-1991) bölgeyi "ikinci bir Orta Doğu" olarak nitelendirmiştir. Fransa Arktika Bölgesi'nin kimsenin aidiyetinde olmadığı fikrini savunurken, bölgede uluslararası politika açısından önem arz eden konuların doğal kaynakların çıkarılması, seyrüsefer serbestisi, bölgede özgürlüklerin devamının sağlanması ve iklim değişikliğine karşı önlemlerin alınması gerekliliği olduğunu savunmaktadır. Bu sebeple bölge politikalarını belirlemek için 2016 yılında bir yol haritası çizmiştir.²⁵¹ Tüm bunları yenilikçi projelerle devam ettirme çabası içerisindedir. Ayrıca çevrenin korunması, denizcilik faaliyetlerinin güvenle sağlanması, Arktika Konseyi gözlemci statüsünde bir devlet olarak bölgedeki bilimsel araştırmaların devamlılığını savunmaktadır. Bölgedeki Fransa Silahlı Kuvvetleri'nin faaliyetleri incelenecek olursa 25 Ekim-7 Kasım 2018 tarihlerinde Norveç ve İzlanda ile Kuzey

---

²⁴⁸Joint Communication to the European Parliament and The Council: An Integrated European Union Policy For The Arctic, p.6.

²⁴⁹France, The Arctic Institute, <https://www.thearcticinstitute.org/countries/france/> (Erişim tarihi:02.05.2020)

²⁵⁰Chantier Arctique Français, *French Arctic Initiative 2015-2020*.

²⁵¹Bkz: https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/frna_-_eng_-_interne_-_prepa_-_17-06-pm-bd-pdf_cle02695b.pdf

Atlantik NATO tatbikatında 2.700 askeri personeli görevlendirilmiş, bu tatbikata katkıda bulunan ikinci devlet konumunda olmuştur.²⁵²

Buraya kadar incelediğimizde, bölgeyi “ikinci bir Orta Doğu” olarak nitelendirmelerinin arkasında, bölgenin jeopolitik öneminin farkında olan bir devlet oldukları açıktır. Bölgedeki olası askeri güvenlik tehditlerinin de farkındadırlar ve NATO tatbikatlarında yer alması ile tatbikatlara en büyük katılımı sağlayan ikinci devlet konumunda olması durumundan Fransa’nın gerektiğinde bölgedeki stratejik çıkarları için her türlü askeri önlemi almaktan çekinmeyeceğini söyleyebilmekteyiz.

3.2.3. Almanya Federal Cumhuriyeti

Almanya Federal Cumhuriyeti’nin Arktika Bölgesi’nde güvenlik, çevre, bilimsel araştırmalar, sanayi ve teknoloji, enerji ve hammadde, ulaşım ve balıkçılık konularında stratejik hedefleri bulunmaktadır.²⁵³

Almanya, Arktika Bölgesi’ne iklim değişikliğinden etkilenen bir bölge olarak değil, o bölgeyi dünyanın iklim sisteminin önemli bir parçası olarak görmektedir. Bu sebeple bölgedeki değişimlerin etkilerinin, aynı zamanda Almanya’yı etkilediği görüşünü kabul etmektedir.²⁵⁴

Federal Alman Hükümeti ve AB ülkeleri ile iklim krizinin etkilerini azaltma hedeflerini barındırmaktadır. Bu kapsamda Federal Hükümeti İklim Eylem Planı 2030 ve 2050 hedeflerini oluşturmuştur. Hedefleri arasında Arktika Bölgesi’nin eşsiz doğal ortamının, yaşam koşullarının ve biyolojik çeşitliliğinin korunması hükümetin yüksek öncelikleri arasında yer almaktadır.²⁵⁵

Arktika Konseyi gözlemci üyeler arasında olan Almanya, Arktika Bölgesi’nde artan ilginin yanında, bölgede herhangi bir anlaşmazlık yaşanması durumunda BMDHS hükümlerinin hayati öneme sahip olduğu inancındadır. Almanya, bölgedeki kıta

---

²⁵² France and The New Strategic Challenges in The Arctic, Ministry For The Armed Forces, 2019, p.1-8.

²⁵³Germany’s Arctic Policy Guidelines: Assuming Responsibility, Creating Trust, Shaping the Future, The Federal Government of Germany, August 2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2240002/eb0b681be9415118ca87bc8e215c0cf4/190821-arktisleitlinien-download-data.pdf> (Erişim Tarihi:23.12.2019)

²⁵⁴Germany’s Arctic Policy Guideline, p.7.

²⁵⁵Germany’s Arctic Policy Guidelines, p.13.

sahaneliğı, denizcilik hakları, transit geçiş hakkı, denizlerde bilimsel araştırma özgürlüğü, canlı hakların korunması ile deniz evre kirliliğinin önlenmesi gibi konularda bu anlaşmanın esaslarını savunmaktadır.²⁵⁶

Dünyanın dördüncü büyük ekonomisi olan Almanya, dünyanın nc en büyük ithalatçı ve ihracatçı devletidir.²⁵⁷ Denizcilik faaliyetleri açısından Arktika Bölgesi'ndeki değişimler sunduğu yeni rotalar Almanya'nın özellikle Doğu Asya ile arasındaki denizcilik faaliyetlerinde önemli bir kazanç sağlamaktadır. Denizcilikle ilgili faaliyetlerin güvenle sağlanması, bu faaliyetlerin aktif olarak sağlanması ve Uluslararası Denizcilik rgt ile işbirliği ile yürütülmesi taraftardır.²⁵⁸

Bölgede değişen iklim ile birlikte askeri dengeler de değişmektedir. Bölgedeki olası bir güvensizlik, Almanya'nın bahsedilen stratejik çıkarlarını etkileyeceği için önem arz etmektedir. Almanya kendi güvenlik stratejilerini açıkladığı, 2016 Federal Hükümetin Beyaz Kitabı ve Silahlı Kuvvetlerin Geleceđi²⁵⁹ (Federal Government's 2016 White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr) ile güvenlik politikalarını ortaya koymaktadır. Arktika Bölgesi incelendiğinde ise, bölgedeki olası çatışmalara karşı işbirliklerini savunmaktadır. Bölgenin yoğun olarak askerileşme faaliyetlerine karşı çıkmaktadır. Almanya, bölgede BMDHS'nden doğan haklarını savunmaktadır ve bölgede AB ve NATO'dan doğan ittifaklık bağlarının olduğunu dile getirmektedir.²⁶⁰

3.2.4. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık Arktika Bölgesi ile ilgili ilk politika çerçevesini 2013 yılında belirlemiştir. Sonrasında düzenli olarak bu politikayı güncellemişlerdir. Temel olarak İngiltere 2018 yılında Kuzey Kutup politikalarını belirleyen belgeyi açıklamıştır. İngiltere Arktika Bölgesi ile ilgili politikalarını, bölge devleti olmasa da bu bölgedeki politikalarını saygı ve işbirliği ilkeleri çerçevesinde kurduğunu dile getirmektedir. Evrensel olarak kabul edilmiş bir Kuzey Kutup sınırı olmadığını bu alanın tüm

²⁵⁶Germany's Arctic Policy Guidelines, p.17-18.

²⁵⁷<https://www.almanyakonsoloslugu.com/hakkinda/> (Erişim tarihi:01.05.2020)

²⁵⁸<https://www.dw.com/tr/almanya-ile-kuzey-%C3%BClkelerinin-arktika-ortakl%C4%B1%C4%9F%C4%B1/a-50103997> (Erişim tarihi:01.05.2020)

²⁵⁹Bkz: <http://www.gmfus.org/publications/white-paper-german-security-policy-and-future-bundeswehr>

²⁶⁰Germany's Arctic Policy Guidelines, p.24.

insanlığa ait olduğunu kabul eden Birleşik Krallık, bölgeye olan ilgi ve alakasını bu yönde değerlendirmektedir. Arktika topluluklarının ve kültürünün devamının sağlanması, bölge devletlerle ilişkilerini sürdürmek, ticareti devam ettirmek ve bölgeler arasında çeşitli çıkarlar ile çok taraflı yaklaşımları desteklemektedir. Arktika Konseyi gözlemci devletlerden biri olan Birleşik Krallık, bölgede çevre kirliliğinin önlenmesi, iklim krizinin etkilerini en aza indirilmesi, bölge halkının refahının korunması ile ticaret akışının bölgede güvenli sağlanmasından sorumluluk duyduğunu dile getirmektedir.²⁶¹

Birleşik Krallık Arktika'daki güvenliği, güvenlik politikalarının merkezine koymayı planlamaktadır. Birleşik Krallık bölgede özellikle Norveç ile kilit bir müttefik duruşu sergileyerek, düzenli olarak ortak askeri eğitimler vermektedirler. Ayrıca 2019 yılında ilk kez İzlanda hava sahasında, İngiltere Hava Savunma uçakları (Eurofighter Typhoon) uçuşlar gerçekleştirmiştir. Buna ek olarak bölgede artan denizaltı etkinliğine karşı, bölgede denizaltı savunma sistemini on yıl sonra ilk kez Amerika Donanması ile birlikte 2016 yılında Arktika Bölgesi'nde ICE X²⁶² tatbikatına katılarak sergilemiştir.²⁶³

3.2.5. Çin Halk Cumhuriyeti

Coğrafi konum olarak bölgede bağlantısı bulunmayan bir Asya ülkesi olan Çin Halk Cumhuriyeti 2018 yılında Kuzey Kutup politikalarını “Beyaz Kitap”²⁶⁴ adını verdiği strateji belgesi ile açıklamıştır. Bu belge Çin'in 2013 yılında başlatmış olduğu, Bir Kuşak Bir Yol (One Belt One Road –OBOR /Belt and Road Initiative-BRI) projesinin “Polar İpek Yolu” adı ile yer almaktadır ve ekonomik koridorlarını genişletmeyi amaçlamaktadır. Eriyen buzullarla birlikte bölgedeki değişimin etkilerinin farkındadır ve doğal kaynaklara erişim ile yeni açılacak ticaret yollarını kendi lehine kullanmaktan yana bir tavır sergilemektedir. Bunun en önemli

²⁶¹ Beyond the Ice UK Policy Towards The Arctic, Government of United Kingdom, (2018), https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/697251/beyond-the-ice-uk-policy-towards-the-arctic.pdf (Erişim tarihi:02.05.2020).

²⁶² https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=93648 (Erişim tarihi:02.05.2020)

²⁶³ <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-announces-new-defence-arctic-strategy>(Erişim tarihi: 03.05.2020)

²⁶⁴ Bkz: The State Council The People's Republic of China , *China's Arctic Policy*, http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm(Erişim tarihi: 03.05.2020)

göstergesi Polar İpek Yolu Projesi'dir. Bu proje ile Çin'den Arktika Bölgesi'ne uzanan bir deniz ticaret yolu geliştirilmek amaçlanmaktadır. Çin bölge devletleri ile uyumlu politikalar izlerken, bölgede bilimsel araştırma yapmak, denizaltı kabloları döşemek ve balıkçılık faaliyetleri gibi haklarını savunmaktadır. Arktika Bölgesi politikalarının temelinde 4 ilke bulunmaktadır. Bu ilkeler arasında saygı ve fikir birliği ile hareket etmek, ortak refah anlayışı oluşturmak, kazan-kazan işbirliklerini sağlamak ve bölge için sürdürülebilir kalkınma hedefi bulunmaktadır.²⁶⁵

Bölgedeki faaliyetlerini 1990'lı yıllarda kutup araştırmaları ile başlatmıştır. 2004 yılında Çin Kutup Araştırmaları Enstitüsü Norveç'in Svalbard Takımadalarında kalıcı bir araştırma üssü kurmuştur.²⁶⁶ 21.Yüzyılın yükselen devletleri arasında yer alan, ekonomik büyümesi istikrarsız bir yapıda seyreden ve enerji ihtiyacının %70'ini kömürden elde eden Çin, önemli ham petrol ithalatçıları arasında yer almaktadır.²⁶⁷ Çin dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumundadır. Çin bölgedeki hak iddialarını Arktika kaynaklarına ulaşım ve deniz yollarının serbestisine dayandırmakta ve bölgenin "insanlığın ortak mirası" olduğunu kabul etmektedir. Dünya ticaretinde geçiş güzergâhları arasında bulunan Malakka Boğazı'ndan yapılan transit taşımacılık faaliyetlerinin %60'ı Çin'e ulaşmaktadır. Yeni açılacak güzergâhlardan olan Kuzey Deniz Rotası ile Süveyş Kanalı üzerinden yapılmakta olan deniz ticareti %20 kısılacak ve bu durumda devletler için ekonomik kazançlar sağlayacaktır. 2013 yılında Arktika Konseyi'nde gözlemci statüyü elde eden Çin, bölge ile ilgili daha etkin bir rol izlemeye devam edecektir.²⁶⁸

3.2.6. Japonya

Bölge ile ilgili etkin politikalara sahip olan bir diğer devlet Japonya'dır. 1950 yılından beri bölgede bilimsel araştırmalar yapmaktadır ve çalışmaları bu tarihten itibaren artarak devam etmektedir. Küresel iklim değişikliğinin en çok etkisini gösterdiği bölgelerden biri olan Arktika Bölgesi'dir ve bu bölgedeki siyasi, ekonomik ve sosyal çeşitli değişiklikler vardır. Japonya bu etkilerin farkındadır ve

²⁶⁵Koong Soon Liam, China's Arctic Policy and the Polar Silk Road Vision, 2018, Arctic Yearbook.

²⁶⁶Shiloh Rainwater, "Race to the North: China's Arctic Strategy and Its Implications", *Naval War College Review*, Vol:66, No:2 Spring, 2013, p.3-4.

²⁶⁷<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/ulke-profilii/genel-ekonomik-durum> (Erişim tarihi:03.05.2020)

²⁶⁸ Ateş, a.g.t, s.41-42.

bölgenin küresel olarak öneminin daha da artacağı inancına sahiptir. Bu sebeple 2013 yılında Japon Kabinesi tarafından kabul edilen Okyanus Politikası Temel Yasası'nı yayınlamıştır.²⁶⁹ Bu kapsamda temel politika hedefleri küresel bir bakış açısıyla bölgedeki araştırmaların devam etmesi, bölgede uluslararası işbirliğinin sağlanması ve Kuzey Deniz Rotası'nın güvenle kullanılabilirliğinin sağlanmasıdır.²⁷⁰ 2009 yılında Arktika Konseyi'nde gözlemci olmak için çalışmalar başlatan Japonya, bu statüyü 2013 yılında elde etmiştir. Bölgedeki çalışmalarını diplomasi, bilim ve ticaret olmak üzere üçlü sacayağı ile belirlemiştir.²⁷¹

3.2.7. Güney Kore

Güney Kore, 2000'lerin başından beri bölge ile ilgilenmektedir ve bölgede uluslararası işbirliğini güçlendirmek, bilimsel ve yeni deniz rotalarının potansiyelleri üzerinde araştırmalar yapmak gibi amaçları olduğunu vurgulamaktadır. 2013 Yılında Arktika Konseyi'ne gözlemci statü kazanan Güney Kore, 1900'lü yıllardan beri bölgeye ilgisini sürdürmektedir. 2012 yılında Kutup Bölgesi Politikasını Geliştirmeye Yönelik Önlemleri açıklamış 2013 yılında ise devlet resmi Arktika politikasını yayınlamıştır.²⁷² Üç temel politika hedefi bulunmaktadır. Bunlar arasında Arktika'da devletler ve şirketler arasından işbirliklerinin sağlanması, bilimsel araştırmaların güçlendirilmesi ile iklim krizinin etkilerini önleme faaliyetlerinin artırılması ve yeni açılacak Arktika deniz rotalarının desteklenmesi ile ortaklaşa liman inşaatlarının güçlendirilmesi bulunmaktadır. Lider bir kutup devleti olma vizyonunu takip eden Güney Kore, Arktika Ekonomik Konseyi'ne (Arctic Economic Council) ilk bölge dışı devlet olarak katılmıştır.²⁷³ Kuzey Deniz Rotası'nın sunduğu ekonomik, ticari ve mali olumlu etkilerinden yararlanma çabası içindedir ve bu yöndeki faaliyetlerini artırmayı amaçlamaktadır. Enerji ihtiyacının %96'sını enerji ithalatından sağlamaktadır ve bölge ile ilgili stratejik çıkarları bulunmaktadır. 2002 yılında Norveç'in Svalbard Takımadası'na Ny-Ålesund Araştırma Merkezi'ni

²⁶⁹Bkz: https://www8.cao.go.jp/ocean/english/plan/pdf/plan03_e.pdf

²⁷⁰Japan's Arctic Policy, The Headquarters for Ocean Policy, 2015, p.2.

²⁷¹Fujio Ohnishi, "Does the Sun also Rise in The Arctic? Three Pillars of Japan's Arctic Policy", *Arctic Yearbook*, 2015, p. 410.

²⁷²Dongmin Jin, Won-sang Seo, Seokwoo Lee, "Arctic Policy of the Republic of Korea", *Ocean and Coastal Law Journal*, Vol:22 No:1, 2017, p.88.

²⁷³<https://arcticportal.org/ap-library/news/2003-why-a-south-korean-shipping-group-has-just-become-the-first-non-arctic-member-of-the-arctic-economic-council> (Erişim tarihi:03.05.2020)

kurmuştur. Ayrıca bölgede 2004'ten beri faaliyette olan Kore'nin ilk Arktika araştırma istasyonu olan Arktika Dasan İstasyonu²⁷⁴ (Actic Dasan Station) bölgede çalışmalarına devam etmektedir. Bölgede iklim krizinin çevresel olarak zararlarının farkında olup, bu yönde bilimsel araştırmalar yapılmaktadır.²⁷⁵ 2009 yılında kendi üretimleri olan ilk Buz Kırın araştırma gemisi Araon bölgedeki ilk seferini tamamlamıştır.²⁷⁶

3.2.8. Hindistan Cumhuriyeti

Dünyanın en kalabalık nüfusa sahip ülkelerinden biri olan Hindistan, uzun bir sahil şeridine sahip ülkelerden biridir ve deniz aşırı ticaret katılımı yüksek orandadır. 2013 yılında Arktika Konseyi gözlemci üyesi olmuştur.²⁷⁷

Hindistan'ın Arktika Bölgesi'ne katılımı tıpkı Fransa, Japonya, Çin, Hollanda İngiltere gibi devletlerinde katılımıyla, 1920'de Paris'te imzalanan Svalbard Anlaşması'na dayanmaktadır. Hindistan bölgede küresel ısınmanın yol açtığı buzul erimesiyle uluslararası toplum için ortaya çıkacak olan yeni fırsatlar ve yeni risklerin farkındadır ve bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmektedir. Bugün Hindistan'ın bölgedeki çıkarları bilimsel, çevresel ve stratejik olarak tanımlanmıştır. 2007'de Arktika Bölgesi Hint Araştırmalarını başlatmıştır. Bu araştırmaların başlıca hedefleri arasında buzul ikliminin analizi, deniz buzunun incelenmesi, deniz seviyesindeki artışın etkisini incelemek, Arktik flora ve faunasını değerlendirmektir. Bu araştırmalar için 12 milyon \$ bütçe ayırmışlardır. 2013 yılında ise Arktika Konseyi gözlemci üye statüsünü almıştır.²⁷⁸ Bölgede Rusya ve Hindistan şirketleri ortaklaşa petrol ve doğalgaz arama-çıkarma çalışmaları yapmaktadır. Bu durum Hindistan'ın enerji çeşitliliğini artırma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bölgenin zengin mineral kaynakları, Hindistan'ın ileri teknoloji ürünleri imalatında

²⁷⁴Bkz: <https://www.kopri.re.kr/eng/html/infra/020201.html>

²⁷⁵Korean Arctic Policy, A Korean Route Towards the Arctic Frontier, https://www.arcticfrontiers.com/wp-content/uploads/downloads/2013/Policy/21%20January%202013/10_Byong_Hyun_Lee.pdf (Erişim tarihi:03.05.2020)

²⁷⁶<https://www.thearcticinstitute.org/countries/south-korea/> (Erişim tarihi:03.05.2020)

²⁷⁷<https://www.thethirdpole.net/2019/02/04/what-role-for-china-and-india-in-the-arctic/> (Erişim tarihi:03.05.2020)

²⁷⁸<https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?21812/India+and+the+Arctic> (Erişim tarihi:03.05.2020)

gereklidir.²⁷⁹Kuzey Deniz Rotası ile Süveyş Kanalı'nın kullanımının azalması, Hint Okyanusu'nun olası canlılığını kaybetmesi ihtimali bu güzergah üzerinde limanları bulunan Hindistan için dezavantajlı bir durum sergilemektedir. Bu yeni rotaları kendi ticari lehinde değerlendirmeye çalışmaktadır. Deniz ithalat ve ihracatına son derece bağımlı olan Hindistan, gemi üretim faaliyetlerinde önemli anlamda teknoloji birikime sahiptir. Bu durum ise kendisi için avantajlı bir durum oluşturmaktadır.²⁸⁰

3.2.9. NATO

Arktika Bölgesi NATO'nun 2. Dünya Savaşı sonrası Amerika ve Danimarka'nın devreye girmesi ile strateji alanlarından biri haline gelmiştir.²⁸¹ Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ile NATO müttefiki devletler arasında bu bölge en kısa mesafeyi oluştururken, sıcak çatışmanın yaşanmadığı ama gerginliklerin var olduğu bir bölge olmuştur. Soğuk Savaş sonrası ise iki taraf arasında gerginlikler azalmıştır. Günümüzde ise bölgedeki iklim değişikliği ile jeopolitik konumu artan bu bölgedeki artan rekabet, NATO içinde önemli bir hal almıştır.²⁸²

Sekiz Arktika devletinden beşi (ABD, Kanada, Danimarka, İzlanda, Norveç) NATO üyesidir.²⁸³ NATO'nun kuzey kanadını oluşturan ülkeler dışında, İsveç NATO üyesi olmasa da bu kuruluş kapsamında kimi zaman birçok faaliyette yer almaktadır.²⁸⁴

NATO'nun bölgedeki genel politikaları, bölgedeki üye devletler aracılığıyla yürütülmektedir. Bunun yanı sıra bölgede denizcilik faaliyetlerinin güvenle sağlanması, beş kıyıdaş müttefikin devlet egemenliklerinin korunması, iklim değişikliğinden kaynaklı küresel ekonomiye olumsuz etkilerinin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması, bölgede barış ve işbirliğinin sürdürülebilir olması ve

---

²⁷⁹Devikaa Nanda, "India's Arctic Potential", *Observer Research Foundation (ORF) Occasional Paper*, 2019, p.7.

²⁸⁰Nanda, *a.g.m.*, p.9-11.

²⁸¹Thule Air Force Base in Thule, Greenland, <https://militarybases.com/overseas/greenland/thule/> . (Erişim tarihi:02.05.2020)

²⁸² Gerald E. Connolly, "NATO and Security in The Arctic", *NATO Parliamentary Assembly Political Committee*, October 2017, p.1.

²⁸³Connolly, *a.g.m.*, p.1.

²⁸⁴Conley ve diğerleri.,*a.g.m.*, p.31.

bölge devletleri arasındaki sorunlarda BMDHS ile Uluslararası Denizcilik Örgütü ilkelerine göre düzenlemeler yapılmasından taraftır.²⁸⁵

2007 yılında Rusya Federasyonu'nun Sibiry'a'nın bir uzantısı olduğu gerekçesiyle Arktika Okyanus tabanına titanyum bayrak dikmesi ile devletler ve uluslararası kuruluşların bölge politikalarının yeniden gözden geçirilmesine sebep olmuştur. Bu süreçte bir taraftan bölgedeki NATO üyesi devletler birlikte tatbikatlar düzenleyerek Rusya'ya gözdağı verirken, diğer taraftan İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliği gündeme gelmiştir.²⁸⁶

Fakat Arktika Bölgesi'nde Rusya'nın karşısında bir NATO merci tam anlamıyla var denememektedir. Çünkü NATO'nun bölge ile ilgili kesin bir politika beyanı bulunmamaktadır. Ayrıca Kanada bölgede NATO'nun varlığından kaygılıyken, diğer ülkelerde Rus tehdidini artırdığı gerekçesiyle NATO'nun bölgedeki varlığından kaygılıdır.²⁸⁷

3.2.10. Türkiye Cumhuriyeti

Türkiye, Arktika Bölgesi ile ilgili politika hedeflerini Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022) olarak açıklamıştır. Bu vizyon doğrultusunda temel amaçlar arasında Kıtaya ulusal seferler düzenlemek, Ulusal Kutup Bilim Programı'nı uygulamak, Kutup bilimleri ile ilgili olarak işbirlikleri sağlamak ve bilim üslerine bilim insanlarımızı gönderebilmek, Antartika'da Türk bilim üssünün kurulmasını sağlamak bulunmaktadır. Temel hedefler arasında Türkiye'nin Antartika ve Arktika Bölgesi'nin geleceği ve kutupların korunmasında söz sahibi olmak, Arktika Konseyi'ne katılım yönünde yol haritası oluşturmak, bölge ile ilgili bilimsel ve teknolojik yetkinliği artırmak, Antartika Antlaşmalar Sistemi'nde danışman ülke statüsüne geçebilmek için bilimsel seferler düzenlemek bulunmaktadır. Öncelikli araştırma temaları bilimsel projeler, insan kaynakları, uluslararası işbirlikleri, eğitim, tanıtım ve halka erişim, bilim seferleri ve lojistik ile bilim üssü inşası düzenlemek

---

²⁸⁵Connolly, *a.g.m.*, p.4.

²⁸⁶<https://www.theglobeandmail.com/news/politics/ottawa-upbraids-russian-envoy-will-skip-arctic-council-moscow-meeting-over-ukraine/article18032205/> (Erişim tarihi:02.05.2020)

²⁸⁷Conley vd. *a.g.m.*, p.30.

vardır. Bu program 2018-2023 yıllarını kapsayarak 5 yıllık dönemler halinde yayınlanması planlanmaktadır.²⁸⁸

Ulusal Kutup Bilim Programı'na göre Türkiye'nin orta ve uzun vadeli Arktika Bölgesi hedefleri arasında Arktika Konseyi'ne katılım hedeflenmektedir. 2015 yılında Konsey'e başvuru yapılmış olsa da, hala konuyla ilgili bir sonuç alınamamıştır.

30 Nisan 2018 tarihinde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bir çalıştay düzenlemiştir. Bu çalıştay sonucunda gözlemci üyelik başvurusunun yenilenmesi kararı alınmıştır. Yine çalıştayda Svalbard Anlaşması'nın sağladığı, Norveç'in Svalbard Takımadalarına, karasularına, limanlarına giriş, adalarda oturma hakkı, balıkçılık ve avlanma faaliyetleri, madencilik ve ticari faaliyetlerde bulunma gibi hakların verildiği ve ABD, Afganistan, Arnavutluk, Avustralya, Belçika, Bulgaristan, Dominik Cumhuriyeti, Venezuela, Yeni Zelanda ve Yunanistan gibi birçok devletin imzaladığı bir anlaşmadır. Arktika Konseyi'ne katılım sürecinde Svalbard Anlaşması'na taraf olmasının sağlayacağı faydalar belirlenmiştir ve Dışişleri Bakanlığı ile koordine edilmesinin uygun olacağına karar verilmiştir. Buna ek olarak 2018 yılında Uluslararası Arktika Bilimleri Komitesi, Arktika Kongresi, Arctic Frontiers toplantılarına bilim insanlarımız tarafından bildiriler sunulmuştur, katkılar sağlanmıştır.²⁸⁹

Türkiye Kutup Bölgeleri ile ilgili olarak İstanbul Teknik Üniversitesi Kutup Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (PolRec) aracılığı ile çalışmalarını yürütmektedir. Türkiye'de Kutup araştırmaları için bölgelerinde, Antartika bölgesine öncelik verilmektedir. Türkiye Antartika'ya 2017 yılında ilk bilimsel seferini gerçekleştirirken, Arktika Bölgesi'ne ilk bilimsel seferi ise İş Bankası sponsorluğunda, 11-26 Temmuz 2019 tarihleri arasında gerçekleştirmiştir. Bu yolculuk

---

²⁸⁸Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022), Türkiye Cumhuriyeti Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, s.10-11.

(Bkz:http://kare.mam.tubitak.gov.tr/sites/images/kare_mam/ulusal_kutup_bilim_programi.pdf)

²⁸⁹<http://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/arktık-bolgesi-ve-yurutulen-calismalar/9747> (Erişim tarihi:10.05.2020)

sırasında Arktika deniz buzu tipi gözlemleri ve analizi yapılmıştır, bölgenin denizcilik meteorolojisi, gökyüzü kalite araştırması yapılmıştır.²⁹⁰

3.3. Arktika Bölgesi'nin Uluslararası Güvenlik Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde, birinci bölümde anlatılan uluslararası güvenlik teorilerinden yola çıkılacaktır. Arktika Bölgesi, bölgedeki siyasi, politik, ekonomik ve ticari ilişkilerin daha anlaşılır olması ve bölgedeki sorunların analizinin daha iyi anlaşılması için uluslararası güvenlik politikalarından olan neorealizm, neoliberalizm, Kopenhag Ekolü ve Aberystwyth Ekolü teorilerine göre analiz edilecektir. Her teori uluslararası ilişkilerde devlet politikalarının önceliği olan güvenlik kavramını inceleyerek kendi oluşturdukları argümanların analizini yapmaktadır. Bölgedeki devletler arası rekabetin, çatışmaların, bu çatışmaların çözümlerinin ve devletler arasındaki işbirliklerinin temellerinin daha anlaşılır olması açısından güvenlik teorileri ile bölgenin incelenmesi önem kazanmaktadır.

3.3.1. Arktika Bölgesi'nin Neorealizm Kapsamında İncelenmesi

Neorealizm'de devletler hayatta kalma arzusunu içerisinde barındıran, sistemdeki tek aktör olmasa da ana aktör konumunda yer almaktadır.²⁹¹ Arktika Bölgesi'nde ana aktörler bölge devletlerinden olan Rusya Federasyonu, Amerika Birleşik Devletleri, Norveç Krallığı, Kanada, Danimarka, İsveç Krallığı, Finlandiya, İzlanda'dır. Bölgedeki devlet politikalarının neorealizm ile incelenmesinin en önemli nedenlerinden biri bölgedeki çatışmalardır. Neorealizm'e göre uluslararası sistem anarşik bir yapıya sahiptir. Bunun sebebi ise devletler arasındaki çıkar çatışmalarıdır.²⁹² Bölgedeki devletlerin aralarındaki çatışmaların temeli ekonomik ve politik temelli çıkar çatışmalarından dolayıdır. Bölgedeki küresel ısınma ile eriyen buzulların taşıdığı riskler yanında, devletler için farklı fırsatları da beraberinde

²⁹⁰<http://www.itu.edu.tr/itu-hakkinda/haberler/2019/08/02/itu-liderliginde-ilk-turk-arktik-bilimsel-seferi> (Erişim tarihi: 10.05.2020)

²⁹¹Waltz, *a.g.m.*, p.93.

²⁹²Waltz, *a.g.e.*,p.91.

getirmektedir. Bunlar arasında enerji kaynaklarına, değerli minerallere, deniz mahsüllerine ulaşımın kolaylaşması, yeni açılacak ticaret yolları ile gemicilikle yapılan ticaret maliyetinin düşmesi ve zamandan tasarruf edilmesi vardır.²⁹³ Uluslararası ilişkilerde ve dış politikada belirleyici stratejiler arasında, enerji kaynakları ana belirleyici faktörler arasındadır. Bu durum 1. Dünya Savaşı ve 2. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Devletlerin dış politika hamle ve aksiyonlarının belirlenmesinde enerjiye sahip olma, enerjinin tedarikinde lojistiği ve lojistik güvenliğini sağlamak ve dünya enerji kaynaklarını denetim altına alma dürtüsü bulunmaktadır.²⁹⁴

Uluslararası politikada enerji ihtiyacının karşılanması konusu ile ilgili olarak, enerji kaynaklarının arz bölgeleri, tüketim bölgeleri ve transit bölgeler stratejik öneme sahiptir.²⁹⁵ Özellikle Arktika Bölgesi'nin 2030 yılı ve 2050 yılı olası buz erime seviyeleri²⁹⁶ dikkate alındığında, bu alandaki kaynaklara ulaşımın ve bölge jeopolitiğinin öneminin giderek artacağını söyleyebiliriz. Buna ek olarak 2008 yılında 85 milyon varil²⁹⁷ olan yıllık petrol talebinin 2030 yılında 105 milyon varil olması beklenmektedir. Mevcut petrol kuyularının kullanımı şu anda tepe noktasına ulaştığı için üretim miktarı azdır. Bu sebeple yeni petrol sahalarının bulunması, artan enerji arzını karşılamak için gereklidir.²⁹⁸ Arktika Bölgesi'ndeki anarşi düzenindeki temel devlet çıkarları bu yöndedir. Neorealistler sistemdeki savaş ve çatışmaların insan doğasından değil, uluslararası sistem yapısından kaynaklandığını savunmaktadır.²⁹⁹

Devletlerin uluslararası sistemdeki anarşi ortamında nihai amaçları ise, güvenliklerini sağlamak ve hayatta kalmaktır.³⁰⁰ Devletin hayatta kalması durumu güvence altında olduğu zaman, devlet güç ve çıkar temelli politikalarını inşa edebilmektedir. Bu durumda devletin bekası var olan gücüne bağlı durumdadır.³⁰¹ Arktika Bölgesi'nde

---

²⁹³Huebert, *a.g.e.*, p.23.

²⁹⁴Cenk Sevim, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, Seçkin Yayınları, İstanbul 2019, s.107-108.

²⁹⁵Sevim, *a.g.e.*, s.135.

²⁹⁶ <https://www.theguardian.com/world/2018/aug/21/arctics-strongest-sea-ice-breaks-up-for-first-time-on-record> (Erişim tarihi:06.05.2020)

²⁹⁷1 varil petrol yaklaşık 188,98 litredir. (0.9 yoğunluktaki bir varil yaklaşık 143 kilogramdır. 7 varil 1 ton ağırlığındadır.)

²⁹⁸ Sevim, *a.g.m.*, s. 235.

²⁹⁹Linklater ve diğerleri, *a.g.m.*, p.31.

³⁰⁰Waltz, *a.g.e.*, p.91.

³⁰¹Waltz, *a.g.e.*, p.126.

devletler anarşi sisteminde, bölgedeki diğer devletleri risk olarak görmektedir ve hayatta kalmalarını güvence altına almak için silahlanmaktadırlar. Çünkü devlet hayatta kalma amacını sürdürmek için belirli bir güce ihtiyaç duymaktadır. Bu güç unsurunu ise askeri güç ile sağlayarak, diğer aktörlere karşı uluslararası sistemde bir caydırıcılık yaratmaktadır.³⁰² Gilphin'e göre devletlerin güç kapasiteleri farklılık göstermektedir. Bu durumda uluslararası ilişkilerde ve uluslararası sistemde güçlü devletin politik hegemonya kurarak, bunu sürdürmesi ve koruması gerekmektedir.³⁰³ Arktika Bölgesi devletleri, diğer bölge devletlerine caydırıcı bir güç unsuru oluşturmak ve bölgedeki hegemonyalarını koruma amaçlı askeri tatbikatlar düzenlemekte, bölgedeki askeri üs ve donanma sayısını artırmaktadırlar.

3.3.2. Arktika Bölgesi'nin Neoliberalizm Kapsamında İncelenmesi

Neoliberalizm'e göre sistemdeki tek aktör devlet değildir. Devletler ile birlikte sistem aktörleri arasında çok uluslu şirketler, sendikalar ve uluslararası kuruluşlar vardır. Uluslararası sistemde uluslararasılık (transnational) durumu vardır. Devletler bu şekilde birbirlerine karşı bağımlı hale gelmektedir ve mal, hizmet, bilgi ve teknoloji konularında işbirlikleri ile hareket etmelerine neden olmaktadır.³⁰⁴ Arktika Bölgesi incelendiğinde bölgedeki tek aktör devletler değildir. Bölgede Arktika Konseyi ve Konsey içerisindeki yerli halkları temsil eden kuruluşlar uluslararası sistem aktörleri arasındadır. Bunun dışında bölgedeki enerji şirketlerinden Shell, British Petrol, Exxon Mobile, Gazprom, Statoil, Imperial Oil gibi şirketler yine bölge aktörleri arasındadır.

Neoliberalizm sistemin anarşik yapısının çatışmalar ve savaş üzerine kurulu olduğun inancını kabul etmemektedir. Devletler askeri ve ekonomik sorunları birbirinden ayırarak, işbirliğini şu unsurları değerlendirerek sağlamaktadır. Bunlar;

1. Uzun vadeli hedefler;
2. Risk oranı;
3. Diğerlerinin eylemleri hakkındaki bilginin güvenilirliği;

---

³⁰²Morgenthau, *a.g.e.*, s.92.

³⁰³Guzzini, *a.g.m.*, p.7.

³⁰⁴Nye, Keohane, *a.g.m.*,p.331.

4. Diğerlerinin eylemlerindeki değişiklikler hakkında süratle geribildirim alınması.

Bu dört öge devletlerin uluslararası siyasal ekonomik sorunlarının uluslararası güvenlik sorunlarından işbirliği ile çözümlenmekte analiz etme özelliği kazandırmaktadır.³⁰⁵ Devletler karşılıklı güven hissini pekiştirmek ve iyi niyetlerini birbirlerine göstermek için uluslararası kuruluşlara, kurumlara, hukuk ve normlara ihtiyaç duymaktadırlar. Uluslararası kuruluşlar aracılığı ile devletler karşılıklı taahhütler ve sözler altına girerek, güven hissini oluşturmaktadırlar. Uluslararası kuruluşlar ile devletler ortak amaçlar ve çıkarlar oluşturmaktadırlar.³⁰⁶

Arktika Bölgesi içerisinde devletler arasındaki en önemli işbirliği enerji kaynaklarının çıkarılmasıdır. Rusya'nın Sovyetler Birliği döneminde petrol ve gaz üretiminin çoğu karada (onshore) yapıldığı için, Arktika Bölgesi'ndeki hidrokarbonlara erişimini genellikle denizde (offshore) olarak gerçekleştirmek için birçok devletle uluslararası işbirliğine ihtiyaç duymaktadır.³⁰⁷

Bunların dışında devletler çevresel konular, yerli halkların refahının devamı, sürdürülebilir ekonominin sağlanması, arama ve kurtarma çalışmaları gibi konularında işbirlikleri yapmaktadır. Aynı zamanda bölge devletleri uluslararası hukukun eksik kaldığı yerlerde kendi aralarında işbirliklerini devam ettirmektedirler. Bunun en iyi örneği 28 Mayıs 2008 yılında bölge devletleri arasında Ilulissat Deklarasyonu'nun imzalanmasıdır.³⁰⁸ Bu anlaşmaya göre A5 devletleri Arktika Okyanusu boyunca iklim değişikliği, deniz çevresinin korunması, deniz güvenliğini ve yeni nakliye rotalarının açılması durumunda acil eylem planlarını geliştirmeyi hedeflemişlerdir. Bu deklarasyonun temel amacı Arktika Okyanusu ile ilgili meselelerde uluslararası hukuk rejimlerinin yetersiz kalması olmuştur. Konferansa İsveç, Finlandiya ve İzlanda ile herhangi bir Kuzey yerli halkları topluluğu

³⁰⁵ Robert Azelrod, Robert O. Keohane, "Anarşi Koşullarında İşbirliğinin Sağlanması: Stratejiler ve Kurumlar", Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kelimeler, s.341-342.

³⁰⁶ Oğuzlu, *a.g.m.*, s.148.

³⁰⁷ İlbuğa, *a.g.m.*, s.75.

³⁰⁸ Bkz: <https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2017/07/2008-Ilulissat-Declaration.pdf>

katılmamıştır. Bu anlaşma ile devletlerin bölgedeki egemenliklerini koruması amaçlanmıştır.³⁰⁹

3.3.3. Arktika Bölgesi'nin Kopenhag Ekolü Kapsamında İncelenmesi

Kopenhag Ekolü güvenliğin kapsamını genişleterek, beş boyutta incelemektedir. Bunlar arasında askeri güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, çevresel güvenlik, sosyal güvenlik vardır.³¹⁰ Güvenlik sorununun nasıl oluştuğu yani meselenin güvenikleşmesi ile ve bu sorunun nasıl aşıldığı, normalleştiği yani güvenlik dışılaştırıldığı incelemelerini yapmışlardır.³¹¹ Güvenlik dışılaştırma, daha önce tehdit olarak kabul edilen bir şeyin artık tehdit olarak inşa edilmemesidir.³¹²

Ekolün kuramsal argümanına göre, güvenlik sorunu insanların meseleyi değerlendirme şekilleri ile oluşmaktadır.³¹³ Her sorun, bir güvenlik sorunu anlamına gelmemektedir. Güvenlik siyasi bir kavramdır ve güvenlik sorununun oluşması, nasıl değerlendirildiği ile ilgilidir. Barry Buzan güvenikleştirmeyi, “Bir şeyin değerli olduğu kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit olarak kurgulanması ve bu kurgulanmanın buna mukabil alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılması” olarak açıklamaktadır.³¹⁴ Güvenlik sorunları aktörlerin bir meseleyi değerlendirme şekline göre şekillenmektedir. Aktörler, bir sorunu güvenlik sorunu haline getirmeyi seçerlerse, güvenlik siyaseti belirlenmiş olur.³¹⁵ Güvenlik sorunu nesnel değildir. Özneler arası (intersubjective) bir değerlendirme sonucu güvenlik sorunları oluşmaktadır. Bir sorunun güvenikleştirilmesinin seçilmesi yani siyasi bir tercih haline gelmesi, sorunun aktöre kazandırdığı güçtür. Aktör, bu güç sonucu güvenliğin sağlanması amacı ile bütçeden kaynak ayırmak, şiddet içeren eylemlerini meşrulaştırmak ve özgürlüklerin kısıtlanmak gibi eylemleri uygulayabilmektedir.³¹⁶

³⁰⁹ Albert Buixadé Farré, Scott R. Stephenson, Linling Chen et al. “Commercial Arctic Shipping Through The Northeast Passage: Routes, Sources, Governance, Technology and Infrastructure”, *Polar Geography*, 2014, Vol:37, No:4, p.306.

³¹⁰ Waever, Buzan ve Wilde, *a.g.e.*, p.21-49.

³¹¹ Çiçekçi, *a.g.e.*, s.42.

³¹² Buzan, 2008, *a.g.m.*, s.108.

³¹³ Waever, *a.g.e.*, p.46.

³¹⁴ Barry Buzan, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:5, Sayı:18, 2018, s.108.

³¹⁵ Waever, *Securitization and Desecuritization*, p.75.

³¹⁶ Waever, *Securitization and Desecuritization*, p.48-56.

Arktika Bölgesi'nde devletler arasındaki çatışmalar incelendiğinde, bölge devletleri birbirlerini kimi zaman risk olarak görmektedir. Devletler kıta sahanlıklarını genişletme çabalarının sebep olduğu egemenlik çatışmaları, balıkçılık ve yeni deniz güzergâhları ile ilgili olarak yaşadıkları sorunları, ulusal çıkarlarını korumak için strateji ve doktrinlerle çıkarlarını tanımlarlarken bölgenin askerileşmesine neden olmaktadır. Bölgedeki güvenlikleştirme 2. Dünya Savaşı sırasında 1940 yılı yaz mevsiminde bir Alman yardımcı kruvazatörün³¹⁷ Arktika Okyanusu Kuzey Geçidi'ni kullanarak Bering Boğazı'ndan Pasifik okyanusuna geçmesi ile başlamıştır.³¹⁸ Böylece devletler bölgede askeri unsurlar buldurmaya ve Arktika'yı güvenlikleştirmeye başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde devletler arasındaki işbirlikleri çevresel, toplumsal ve ekonomik güvenlik alanlarına yönelirken, askeri güvenlik konusunda devletler stratejilerini ve doktrinlerini sürdürmeye devam etmiştir ve bölge ile ilgili güvenlik paradigmalarını sorgulamaya başlamışlardır. Buna ek olarak 2007 yılı bayrak krizi ve beraberinde Rusya'nın 2014 Kırım ilhakı ile Ukrayna krizi bölgedeki ilişkiler gerginleşmiştir, siyasi ve askeri krizler yaşanmıştır, devletlerin Arktika Bölgesi'ndeki güvenlikleri üzerinde baskılar oluşmuştur. Hatta Suriye krizinin baş aktörlerinden Rusya ve Amerika arasındaki rekabet, işbirliği ve çatışmalar sarmalındaki çıkar mücadelesinin bile bölgede etkili olduğu görülmektedir.³¹⁹

Bu noktaya kadar değerlendirmek gerekirse şu anda çatışma konuları arasında olan kıta sahanlıkları çakışması, balıkçılıkla ilgili anlaşmazlıklar ile deniz güzergahlarındaki sorunlar devletler arasında işbirlikleri ile aşılabılırsa eğer, bölgede güvenlikleştirilen konuların güvenlik dışına çıkarılabileceği söylenebilmektedir. Fakat bölgenin tahmini olarak gelecek yıllarda artacak olan stratejik önemi düşünüldüğünde, bu durumun ne kadar gerçekçi olacağı ise bir tartışma konusudur diyebiliriz.

---

³¹⁷ 2. Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası, müttefiki olduğu SSCB sancağı takarak kılık değiştirmiştir. (Hasanoğlu, Demirkılınç, *a.g.m.*,s.44)

³¹⁸Huebert,2010, p.2.

³¹⁹Hasanoğlu, Demirkılınç, *a.g.m.*, s.43.

3.3.4. Arktika Bölgesi'nin Aberystwyth Ekolü Kapsamında İncelenmesi

Aberystwyth Ekolü (Galler ekolü olarak da bilinmektedir) güvenlik çalışmalarında, güvenliğin siyasi karakterini ortaya koymaktadır. Güvenliği siyasallaştırılarak, siyaset teorisi alanına çekilir, bu ise güvenlik sorununu insanların yararına çözmektedir. Güvenliği siyasallaştırmak, mevcut güvenlik ve güç ilişkilerini sorgulamaktır ve güvenliği yeniden inşa etmek için bir sentez oluşturmaktır.³²⁰

Güvenliğin siyasiliği kavramına göre, sorunun güvenlik dışına çıkarılması, güvenlik ile ilgili alınacak kararların, güvenlik sorunu belirleyen aktörün (siyasi ya da askeri elit) tekelinde olacağı kaygısı taşımaktadır. Güvenliğin temelinde bireysel özgürlüğü savunan bu ekole göre, güvenlik politikaları, güvenlik politikalarını yapmakta olan bir zümre tarafından belirlenmektedir. Güvenlik politikalarının analizi, güvenliğin siyasiliği ortaya konularak oluşturulmaktadır. Devlet bir sorun yaratırken, siyasi bağlamda güvenlik gündeminde, otoritesi resmi olarak militarist, devletçi ve şiddet içeren eylemleri gerçekleştirebilecektir.³²¹

Güvenliğin türetilmiş bir kavram olduğunu kabul eden bu ekole göre, her devletin güvenlik anlayışı, o devletin siyasi bakış açısı ve felsefi görüşüne göre şekillenmektedir. Bu durum güvenliğin siyasiliğini ortaya koymaktadır.³²² Arktika Bölgesi'ndeki durum ele alındığında, güvenlik sorunları her devletin siyasi bir meselesini oluşturmaktadır. Her devletin güvenliği, bölgedeki çatışmaların özelinde siyasallaştırılmıştır. Güvenlik politikaları ile güvenliğin siyasiliği ortaya konularak, politika esasları sorgulanmaktadır. Ekol güvenliğin nasıl kullanıldığı ve politikaların kökeni ile askeri anlayışın şekillenme biçimini analiz ederlerken, güvensizliğin kaynağının, güvenliğin siyasiliğinden kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Önemli olan güvenliği karşılıklı memnuniyet düzeyinde ilerletmektir. Güvenlik ile ilgili kararlar her aktörün kendi taleplerini yansıtmaktadır. Bu nedenle siyasal angajmanlar ile diyaloglar artırılmalıdır. Güvenlik sadece devlet ve ordulara mal edilmemelidir. Güvenlik özgürleşmeli, bireyin sıkıntı ve güçlüklerinden arınmalıdır.³²³ Bu noktadabölge halkının sıkıntı ve güçlüklerinden kurtulması, mutluluğunun artması

³²⁰ Bilgin, 2008, *a.g.e.*, p.98-100.

³²¹ Bilgin, 2010, *a.g.m.*, s. 44-45.

³²² Booth, *a.g.m.*, p.319.

³²³ Sibel Turan, Nergiz Özkural Köroğlu, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramları ve Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, e-Kitap, s.143-144.

özgürleşmedir. Fakat sanayileşme, sosyal değişiklikler ve iklim krizi ile ilgili çevresel sorunlar, bu halkların geçim kaynaklarının ve kültürlerinin devamlılığı için risk oluşturmaktadır.³²⁴ Bölgede yerli halklar avcılık, hayvancılık ve balıkçılık ile geçimlerini sağlamalarıdır. Değişen iklim koşullarına ayak uyduramayan canlı ve bitki türlerinin devamlılığı sorun oluşturacaktır, eriyen buzullar ile adalarda yaşayan halklar göç etme zorunluluğu altına girecektir.

Yine eriyen buzullarda daha önce bilinmeyen bakteri ve virüslerin insan sağlığı üzerindeki etkilerdir. Bölgede 75 yıl önce şarbon hastalığından ölen bir geyik cesedinin çözülen buzullar sonucu yüzeye çıkmasına bağlı olarak, 12 yaşında bir çocuk şarbon hastalığından ölmüştür. Şarbon bakterisi toprağa ve suya karışmış ve bölgedeki iki bin geyik hastalanmıştır. 2014 yılında Sibirya’da yapılan araştırmalar sonucunda ise 30 metre derinlikte, 30 bin yıllık iki büyük virüs (Pithovirus sibericum ve Mollivirus sibericum) yeniden canlanmış halde bulunmuştur.³²⁵ Tetanoz bakterisi, felce ve ölüme sebep olan botulizm bakterisi ile bazı mantarlar uzun süre buz tutmuş halde canlılığını korumaktadır. Bunlar dışında her bakteri için elbette canlılığını koruduğu söylenemese de bunlar bilinen riskler arasındadır. Aynı zamanda buzulların erimesinden farklı olarak insani faaliyetler sonucu da çeşitli bakteri ve virüsler yeryüzüne çıkmaktadır. Bölgede artan maden, mineral, petrol ve doğalgaz çalışmaları da eski bakterilerin ve virüslerin yeniden canlanması riskini taşımaktadır. 2019 Aralık ayında Çin Halk Cumhuriyeti’nin Wuhan eyaletinde ilk kez karşılaşılan Covid-19 virüsü sonucu tüm dünyayı etkisi altına alan pandemide olduğu gibi, Arktika Bölgesi’nde de bilinmeyen bakteri ve virüslerin insan sağlığı açısından çeşitli riskleri bulunmaktadır. Ayrıca sadece yer altında gizli kalmış bakteriler ve virüsler değil, küresel ısınma ile kuzeydeki devletler sıtma, kolera, dang humması gibi daha sıcak iklimlerde görülen hastalıklara da maruz kalma riskini barındırmaktadır.

Tüm bunlardan hareketle bölge halkının özgürleşmesi için öncelikli olarak bu konular siyasallaştırılmalıdır. Birey güvenliğini, devletin güvenliğinden ön plana koyan bu ekole göre, bireyler güvenlik sıkıntısı olmadan yaşamlarını devam ettirmelidirler.

³²⁴<https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Arctic-Indigenous-Peoples> (Erişim tarihi: 20.02.2020)

³²⁵<https://www.bbc.com/turkce/vert-earth-39874249> (Erişim tarihi:19.05.2020)

3.3.5. Arktika Bölge'sinin Kopenhag Ekolü ve Aberystwyth Ekolleri Kapsamında Karşılaştırması

Eleştirel güvenlik çalışmaları ilk olarak güvenliğin sağlanmasına değil de güvenlik sorununun kaynağına odaklanmıştır. Nasıl ki bir insanın sağlığı hasta olmasından ötede anlamlar taşımaktaysa, bir devletin düşmanlıkları, çatışmaları ya da savaşları çok farklı anlamlar taşımaktadır. Bu nedenle güvenlik bir düşmanın olması ya da düşmanlıkların yaşanmasından bağımsız olarak bir barış hali (negatif güvenlik) anlamı taşıyor gibi gözükse de sosyal, ekonomik ve kültürel yapıları kapsayan bir durum (pozitif güvenlik) olmalıdır ve böylece güvenlik kavramı derinleşmektedir. Eleştirel güvenlik yaklaşımlarında doğal olarak bir tehdit yoktur. Temelde hiçbir şey bir tehdit içermemektedir. Olgular sosyal ya da siyasi kontrollerden çıkarak birer tehdit haline gelmektedir.³²⁶ Bu noktada değerlendirildiğinde bir meselenin kendiliğinden bir güvenlik sorunu olarak güvenliklemediğini hem Kopenhag Ekolü hem de Aberystwyth Ekolü kabul etmektedir. Bunu sorun haline getiren güvenlik politikasını oluşturan elitlerdir.

Kopenhag Ekolü devlet olgusunu genellikle analiz merkezine almaktadır. Ekolün temsilcilerinden olan Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap De Wilde güvenliği sektörel olarak analiz etmişlerdir. Güvenlik kavramının anlamını genişletmişlerdir ve güvenliği siyasi, çevresel, toplumsal, ekonomik ve askeri olarak ele almışlardır. Bir bakıma askeri ve askeri olmayan güvenlik ayrımını yapmışlardır.³²⁷ Arktika Bölgesi Kopenhag Ekolünün sektörel güvenlik analizi ile değerlendirildiğinde, Arktika Konseyi'nin çalışma gruplarının eylem planları örnek olarak verilebilir. Bunlar arasında kirletici maddeler eylem planı, deniz çevresinin korunması, sürdürülebilir kalkınma planları, bölgedeki bitki örtüsü ve hayvanların korunması ile ilgili tüm bu çalışmalar devletler arasında işbirliği ile yürütülen bölgede çeşitlendirilmiş olan güvenlik konularıdır.³²⁸ Aberystwyth Ekolü insan odaklı güvenlik yaklaşımına göre incelendiğinde ise, bölgesel işbirliği noktasında yine bu çalışma grupları örneğini verebiliriz.

³²⁶ Fikret Birdişi, "Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü", *Güvenlik Stratejileri*, Yıl:10, Sayı:20, s. 234.

³²⁷ Çiçek, *a.g.e.*, s 42-45

³²⁸ <https://arctic-council.org/en/about/working-groups/> (Erişim tarihi:10.05.2020)

Aberystwyth Ekolüne göre güç ilişkileri ve bencillik uluslararası sistemin doğal sonucu değildir. Bu ekol güvensizliğin kaynağının eşitsiz ve hiyerarşik bir düzene sahip olan, uluslararası sistemdeki hegemonyayı irdelemektedir. Bu yapıyı stratejik kültür dediğimiz devletlerin ya da hükümetlerin tehdit algılarını şekillendiren ve güç kullanma yöntemlerini içeren güvenlik politikaları şekillendirmektedir.³²⁹

Kopenhag Ekolü güvenliğin devlet bazında tutulması gerektiğini savunmaktadır. Eğer güvenlik devletin bekasından farklı konularla ilgili olursa, bu güvenlikle ilgili olan herhangi bir sorunun çözümü de zorlaşacaktır ve devletin şiddet içeren eylemleri uygulayabilme otoritesi genişleyecektir. Aberystwyth Ekolü özgürleştirici güvenlik anlayışından hareket ederek, güvenlik merkezine bireyi koymaktadır. Herhangi bir güvenlik sorununa karşı alınacak olması muhtemel tedbirler arasında olan şiddet içeren eylemlerin genişleyebilmesi ihtimalinin farkındadır ve bu noktada bireyin güvenliğinin önemini vurgulamaktadır. Şiddet içerecek eylemlerin en aza indirgenerek farklı yöntemlerin uygulanması taraftarıdır.³³⁰

Kopenhag Ekolü ile Aberystwyth Ekolü arasındaki en temel farklılık etik-politik argümanıdır. Bir güvenlik sorununun çözümü noktasında konu “güvenlikleştirilmeli mi” yoksa “güvenlik dışılaştırılmalı mı” meselesidir. Kopenhag Ekolünün bu noktada önerdiği güvenlik sorununun “normal” bir politik süreç içerisinde değerlendirilerek, güvenikleşmiş olan meselenin güvenlik dışına çıkarılmasıdır. Aberystwyth Ekolü ise “güvenliğin siyasiliği” vurgusunu yapmaktadır. Güvenliği türetilmiş bir kavram olarak gören bu ekol, güvenliğin siyasi olarak algılandığını ve bu noktada meselenin güvenlik eliti tarafından öznel olarak değerlendirildiğini ve konunun siyasi olarak algılandığını savunmaktadır.³³¹ Akademik kavramlar ve siyasi gündem ilişkisini ortaya koyarak, sorunların kendi kendine bir “güvenlik meselesi” olmadığını, bunun aktörler tarafından gerçekleştirildiğini açıklayarak “güvenliğin siyasiliğini” ortaya koyar. Yani sorunun normalleşmesi, açığa çıkması ve sorunun

---

³²⁹Birdişli, *a.g.m.*, s.247.

³³⁰ Bilgin, Booth, Jones, *a.g.m.*, p.131-134.

³³¹ Yılmaz, *a.g.m.*, s.90.

konusulabilir hale gelmesini savunur.³³² Bu noktada “güvenlik dışına çıkarma” çağrısı yapan Kopenhag Ekolünden ayrılır.³³³

Bölgede her iki ekole göre de güvenlikleştirme kavramı gerçekleşmiştir. 2. Dünya Savaşı’ndan itibaren devletlerin izlediği politikalar ve en sonunda 2007 bayrak krizi ile ve devamında devletlerin düzenli olarak yaptıkları askeri tatbikatlar, bölgedeki askeri faaliyetlerini artırmaları birer askerileşme örneği olup, güvenlikleştirmenin birer kanıtı niteliğindedir.

Güvenlik dışılaştırma örnekleri arasında bölge için en güzel örnek 1929 tarihli Svalbard Antlaşması’dır. Çünkü bu anlaşma ile bölge devletleri arasındaki Svalbard Takımadası sorunu kısmen çözülmüş olmakla birlikte, bölge dışı aktörler de bu takımadalar çevresinde bilimsel araştırmalar yapabilme, avlanma ve balıkçılık faaliyetlerini düzenleme, adalarda ikamet etme, bilimsel araştırmalarını gerçekleştirme ve bilimsel üs kurma hakları kazanmıştır, bölge tamamen askerisizleştirilmiştir.³³⁴ Yine Amerika ve Kanada arasında 1984 yılında Maine Körfezi BM Uluslararası Adalet Mahkemesi tarafından incelenerek, Maine Körfezi’nin üçte biri Kanada’ya üçte ikisi Amerika’ya ait kabul edilerek, anlaşmazlık çözülmüş³³⁵ ve konu güvenlik dışılaştırılmıştır. Bu durumun bölgedeki diğer çatışmaların güvenlik dışılaştırılması için birer umut olduğunu söyleyebiliriz.

Güvenliğin siyasiliğinin farkına varma kısmı ele alındığında, bölgedeki her güvenlik faaliyetinin aslında birer siyasi faaliyet olduğunu söyleyebilmekteyiz. Devletler dönemselsel olarak devlet çıkarlarındaki argümanları bölge ile ilgili politika beyanları ile dönemselsel olarak güncellemektedirler. Aberystwyth Ekolu sorunun normalleşmesi, açığa çıkması ve sorunun konuşulabilir hale gelmesini savunurken, bölgedeki her güvenlik problemi siyasallaştırılmamaktadır. Bunun en iyi örneği 2007 bayrak krizi sonrası devletlerin sorunu konuşabilecekleri bir ortamda bir araya gelmeyerek, gerekirse basın açıklamaları ya da askeri operasyonları ile Rusya’ya gözdağı vermesidir. Bu ve pek çok sorun aslında devletlerin güvenlik sorunlarını

---

³³² Booth, *a.g.e.*, p.47.

³³³ Ole Waever, *Securitization and Desecuritization*, On Security, (Editor: R.D.Lipschutz), Columbia University Press, New York 1995, p.46-86.

³³⁴ The Svalbard Treaty, http://library.arcticportal.org/1909/1/The_Svalbard_Treaty_9ssFy.pdf

³³⁵ Mazur, *a.g.e.*, s.154.

normalleştiremediği, Aberystwyth Ekolü'nün önerdiği şekilde güvenliğin siyasilığının farkına varılmadığının, sorunların güvenlik dışına çıkarılmadığının ve neredeyse her konunun güvenlikleştirildiği gözlemlenmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada Arktika Bölgesi, uluslararası güvenlik çerçevesinde çevre, enerji, ekonomik, siyasi ve askeri konularda incelenmiştir. Arktika Bölgesi'nin stratejik önemi ve uluslararası kamuoyunun güvenliği açısından ne ifade ettiği incelenerek, literatüre katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bu amaçla ilk olarak güvenlik kavramının gelişimi tarihsel süreç içerisinde incelenmiş, ardından uluslararası ilişkiler disiplini çalışma alanlarından olan uluslararası güvenlik teorileri ile kuramsal çerçeve kapsamında Arktika Bölgesi araştırılmıştır.

Bölge ile ilgili olarak daha önce yapılan tez çalışmaları incelendiğinde, devlet temelli güvenlik politikalarının incelendiği ya da bölgeselleşme, küreselleşme gibi olgular çerçevesinde araştırmalar yapıldığı görülmüştür. Bu çalışma ise bilim alanına Arktika Bölgesi'ni uluslararası güvenlik kuramları ile inceleyerek katkı yapmıştır.

Tüm bu çerçevede bu tez çalışmasının temel hipotezine göre, Arktika Bölgesi, potansiyel kaynak zenginliği ile bir yandan ilgili devletler için rekabet unsuru oluştururken, diğer yandan bölgesel ve küresel açıdan uluslararası sistemde güvensizlik ortamı yaratmaktadır.

Bu tez çalışmanın hipotezini doğrulamak için sorulan temel sorulardan önce, konunun temelini konsolide etmek adına “Uluslararası güvenlik çalışmaları uluslararası ilişkiler disiplini nasıl yer edinmiştir?” sorusuna yer verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası ilişkiler disiplini bağımsız bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası güvenlik ise, disiplin içerisinde ilk olarak farklı bir kuram olarak değil de, askeri ve insani anlamda yıkıcı etkileri olan Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşları arasında, dünya barışını sağlamak üzerine yapılan araştırmalarla ilişkilendirilmiştir. Soğuk Savaş döneminde NATO ve Varşova Paktı etrafında şekillenen güvenlik anlayışı, devletler için başta ideolojik olmak üzere askeri, siyasi, ekonomik ve teknoloji temelli birçok güvenlik tehdidi ile karşılaşmıştır. Bu dönemde ad-hoc koalisyonlarla uluslararası alanda güvenlik sağlanmaya çalışılmıştır. Soğuk Savaş sonrası güvenlik kavramı tekrar bir dönüşüm sürecine girmiştir ve güvenlik tehdidinin tek boyutlu olmaktan çıkıp, asimetrik bir hal aldığı ve kaynağının, zamanının, şeklinin önceden belirlenmez bir durumda olduğu anlaşılmıştır.

Bu çalışmada ilk olarak “Bölge hangi kaynaklara sahip ve ne tür bir güvensizlik ortamı yaratıyor?” ile “Bölgesel ve küresel risk ve tehditler nelerdir?” sorularına cevap aranmıştır. Arktika Bölgesi incelendiğinde bölge, Antartika Bölgesi’ndekine benzeyen, herhangi bir uluslararası tanıma sahip değildir. Bölge etrafı kara parçaları ile çevrili okyanus ve kara parçalarından oluşmaktadır. Bölge tam ortasında yüzen ve sürekli don halde bulunan bir su kütesine sahiptir. Fakat küresel ısınmanın etkileri ile önümüzdeki 10 ila 20 yıl içerisinde buzla kaplı olan bu alanın yaz mevsiminde artık buz tutmayacağına yönelik çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu durum bölgedeki rekabetin artmasının sebeplerinden biridir.

Bir diğer rekabet sebebi ise yine yapılan araştırmalar sonucunda bölgenin maden, değerli mineral ve petrol ile doğalgaz gibi hidrokarbon kaynaklarınca zengin olmasıdır. Bölgede, dünya petrolünün %10’u ve gazın %25’i çıkarılmaktadır. İklim değişikliğinin bir sonucu olarak, petrol ve gaz sektörü etkilenecektir. Deniz buzunun küresel ısınma ile incilmesi sonucu, ince buz üzerinde petrol arama faaliyetleri içerdiği riskler açısından (buzun ağır vasıta makinelerine dayanamayıp kolay kırılabilir

olması gibi), maliyeti artıracak olsa da, açık denizlerde petrol arama ve çıkarma faaliyetleri artacaktır.

Dünyada teknolojinin her geçen gün gelişmesi de bölgedeki rekabeti etkilemektedir. Özellikle daha popüler bir kullanım alanını kapsamaya başlayan ve çevreye daha az zarar veren elektrikli araçların kullanımının artması bu duruma bir örnektir. Elektrikli araçların akülerinin yapımında gerekli olan bakır, kobalt, nikel, grafit, lityum gibi madenler ile değerli minerallerin Arktika'dan temin edilmeye çalışılması bölgenin geleceği için önem arz etmektedir.

Ayrıca yine eriyen buzullar sonucunda bölgedeki ulaşım, ticaret ve lojistik imkanlarının gelişerek, yeni ticaret güzergahlarının açılması da diğer etkenler arasındadır. Tüm bunlar devletler arasında birer tehdit ve risk unsurudur.

Tüm bunlara ek olan bölge devletlerinin kendi aralarında uzun yıllardır yaşamakta oldukları kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sorunları bulunmaktadır. Küresel ısınma ile bu bahsedilen unsurların devletlerin bölgedeki kendi hegemonyalarını güçlendirmeleri için stratejik önemi gitgide artmaktadır.

Arktika'da balıkçılık faaliyetlerine değinilirse, bölge halkının besin ihtiyacını karşılaması ve ihracatta önemli bir pay almasından dolayı, bölgedeki ekonomik faaliyetler açısından dikkat çekici bir sektördür. Dünyada balıkçılığın %10,1'i sadece bu bölgeden sağlanmaktadır.

Küresel ısınmanın hava sıcaklığındaki etkisi, Arktika'nın buzullarla kaplı iklim örtüsünün erimesine ve bunun bir sonucu olarak deniz seviyesinde artışa neden olmaktadır. Deniz buzunun hem sıcaklık sonucu eriyerek incilmesi hem de buzla kaplı olan okyanusta gemilerin buzları kırarak bu alanı parçalaması sonucunda buz suyunun okyanusa karışması ile denizlerin asit seviyesi değişmektedir. Değişen ortamlara uyum sağlayamayan balık nesillerinin tükenmesi, mercan kayalıklarının yok olması beklenen olumsuz etkiler arasındadır. Artan hava sıcaklığı sonucu deniz buzunun incilmesi ve okyanusun üst katmanlarının tuzluluk oranının azalması ise kıyı erozyonu problemine sebep olmaktadır.

Arktika Bölgesi'ndeki diğer bir risk ve tehdit unsuru insan sağlığı ile ilgilidir. Bölgede yıllardır donmuş haldeki topraklar ve buzla kaplı alanların erimesiyle ortaya çıkacak olan birçok bakteri ve virüslerin var olduğu bilinmektedir. Ağustos 2016'da 12 yaşındaki bir çocuk şarbonun ölmüştür ve ölümü 75 yıl önce şarbon hastalığından ölen bir geyik cesedinin çözülmesi sonucu yüzeye çıkmasına bağlanmıştır. Şarbon bakterisi toprağa ve suya karışarak, bölgedeki iki bin geyiğin hastalanmasına neden olmuştur. Yine 2014 yılında Sibiriya'daki araştırmacılar 30 metre derinlikte 30 bin yıllık iki büyük virüsü (Pithovirus Sibericum ve Mollivirus Sibericum) yeniden canlanmış halde bulmuşlardır. Aralık 2019'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin Wuhan eyaletinde korona virüsü ortaya çıkmıştır ve dünyanın her yerinde ciddi hayati tehlikeler ile can kaybına sebep olmuş ve hala bu risk devam etmektedir. Arktika'da da olası bir salgın riskinin bölge ve hatta dünya için bir güvenlik tehdidi oluşturacağı ihtimal dâhilindedir.

Çalışmanın üçüncü sorusu olan “ Bölgedeki risk ve tehditlerden etkilenen aktörler kimlerdir?” sorusudur. Bölgedeki değişimlerden ilk olarak etkilenenler, bölgede yaklaşık 13.1 milyon nüfusa sahip, yerleşimleri küçük, dağınık topluluklar şeklinde olan Saamiler ile Nenets, Inuit, Yupik, Evenk, Khanty, Chukchi halklarıdır. Bu halklar kültürel, tarihi ve ekonomik farklılıklara sahiptirler. Bölgede avcılık, hayvancılık ve balıkçılık ile geçimlerini sağlamaktadırlar. Bölgedeki sanayileşme, sosyal değişiklikler ve iklim krizi ile ilgili çevresel sorunlar (deniz suyu seviyesindeki artış sonucu yaşadıkları adaları terk etmeleri gibi), bu halkların geçim kaynaklarının ve kültürlerinin devamlılığı için risk oluşturmaktadır. Diğer etkilenen aktörler arasında ise dünya devletleri ve bu devletlerin halkları bulunmaktadır. Bölgedeki potansiyel enerji kaynakları devletler arasında askeri rekabeti artırmakta ve bir çatışma riskini oluşturmaktadır.

Son olarak bu çalışma “Arktika Bölgesi'nde uluslararası güvenlik kuramlarından yola çıkılarak ne tür bir barış ortamı sağlanabilir?” sorusuna cevap aramıştır. Bu cevap özellikle uluslararası güvenlik kuramlarından yola çıkılarak aranmıştır. Bu noktada çalışmada neorealizm, neoliberalizm, Kopenhag Ekolü ve Aberystwyth Ekolü aracılığı ile bölgedeki çatışmaların nedenleri incelenmiş, bölge analiz edilmiş ve barış ile huzurun sağlanması için neler yapılabileceği tartışılmıştır.

İlk olarak ele alınan teorilerden biri olan neorealizm; iç ve dış etkileri ile birlikte devleti incelemesi, stratejik kültür ve algı konularına realizmi dâhil etmesi, uluslararası sistemde liderliği ön plana çıkararak, günümüz devletlerinin dış politika davranışlarını kendinden önceki realist yaklaşımdan daha iyi açıkladığı için ele alınmıştır. Bölgenin neorealizm ile incelenmesinin temel nedeni bölgedeki çatışmalardır. Neorealizm sistemdeki anarşinin devletleri çıkar çatışmalarına yönlendirdiğini dile getirmektedir. Bölgedeki temel çıkar çatışmaları ise ekonomik ve politik temelli olmak üzere, bölgedeki enerji kaynaklarına ulaşmak, yeni ulaşım güzergâhlarında stratejik unsurlar elde etmek gibi hegemonyalarını güçlendirebilecekleri faaliyetleri gerçekleştirme arzusudur. Özellikle uluslararası ilişkilerde ve dış politika ele alındığında devletlerin enerji kaynaklarının tedariki, bu enerjinin lojistik güveninin sağlanması ve dünya enerji kaynaklarını denetim altında tutma fikri politikada hamle ve aksiyonları belirleyici stratejiler arasında yer almaktadır. Enerji kaynaklarının bu kadar yoğun olduğu bir bölgede ise yeni açılacak güzergâhlarda devletlerin stratejik limanları bölgedeki jeopolitiğe etki edecektir.

Bölge neoliberalizm ile incelendiğinde bölgenin güvenliği, uluslararası normlar ve kurallar ile uluslararası aktörlerin arasında işbirliği kurularak sağlanabilmektedir. Bu bölgedeki bağımlılık ekonomik olarak sağlanmalı, bunun sürdürülebilir olması sağlanmalıdır. Karşılıklı bağımlılık sağlandığında, devletler arasında siyasal olarak belirli problemler olsa da, devletler bu sorunları kendi sorumlulukları ile çözecek ve kendi faydaları için diğer aktörlerle işbirliğini seçebilecektir. Tüm bu anlatılanlar dikkate alındığında Arktika Bölgesi'ndeki çatışmaların çözümü için en gerekli yapı, uluslararası işbirliğinin sağlanmasıdır. Bu işbirliği ise doğal kaynakların çıkarılması, işletilmesi ve ticaret güvenliğinin oluşması, iklim krizinin çevreye ve bölgedeki canlı çeşitliliğine etkileri gibi konularda işbirliğinin yapılması ile sağlanabilir.

Arktika Bölgesi eleştirel teoriler içerisinde yer alan Kopenhag Ekolü ile Aberystwth Ekolüne göre değerlendirildiğinde, bölge İkinci Dünya Savaşı'ndan beri güvenlikleştirilmiştir. Devletler dönemsal olarak uluslararası politikada ve Arktika Bölgesi'nde kimi zaman iyi ilişkiler şeklinde devam etmişse de devletlerin yoğun askeri faaliyetler gösterdiği dönemlerde şiddetini artırarak devletlerin güvenlik politikalarını revize etmelerine sebep olmuştur. Bu durum güvenliğin siyasiliğine

dayanmaktadır. Her devlet, kendisi için tehdit oluşturduğunu düşündüğü konuyu güvenlikleştirirken, kendi politika kökenleri ve askeri anlayış biçimine göre analiz ettiği güvenlik sorununu siyasallaştırmaktadır. Bölgede yapılması gereken güvenlik dışılaştırma değildir. Bunun en iyi örneklerinden biri olan 1920 tarihli Svalbard Anlaşması'nda olduğu gibi, bölge devletleri arasında sorunların çözülmesi için ikili ya da çoklu anlaşmalar ile bölgedeki uluslararası kuruluşlar ve şirketler aracılığıyla, siyasi diyalog mekanizmaları oluşturulmalıdır. Güvenlikleştirilmesi gereken konular bölgedeki iklim krizinin sebep olduğu buzul erimesi, bölgedeki hayvan ve bitki çeşitliliğinin devamının sağlanması, nesli tükenmekte olan canlıların korunması gibi çevresel ve ekolojik sorunlar olmalıdır. Yine bölgedeki buzulların erimesiyle birlikte büyük buz kütlelerinin okyanus civarında kontrolsüz bir şekilde gezinmesi bölgedeki denizcilik faaliyetleri için birer risk oluşturmaktadır. Denizcilik faaliyetlerinin güvenle sağlanması için Arktika Okyanusu etrafındaki devletler ortaklaşa güvenlik önlemlerini artırmalıdır. Devletlerin güvenlikleştirmesi gereken sorunların bunlar olduğu açıktır. Bunun dışındaki konular karşılıklı anlaşmalar ile güvenlik dışına taşınmalıdır.

Bölgede Arktika Konseyi'nin faaliyetlerini inceleyecek olursak eğer, bölgedeki en aktif hükümetler arası formdur. Bölgede yaptığı çalışmalar arasında olan bilimsel ve sosyo-ekonomik faaliyetler, hem bölge hem de bölge dışı devletler açısından önemli sorumluluklar doğurmaktadır ve bu durum devletlerin bölge ile ilgili sorunlarına karşı devlet kamuoyunun bilinçlenmesine de neden olmaktadır. Konseyin askeri güvenlikle ilgili herhangi bir faaliyet alanı bulunmazken, devletler arasında sorun çözücü bir mekanizmayı bünyesinde barındırmamaktadır.

Bölgedeki en uzun sınıra sahip olan Rusya Federasyonu'nun özellikle 2007 bayrak krizi sonrası bölgede izlediği politikalar ele alındığında, bölgede her zaman aktif bir reelpolitik tavır sergileyeceğini söyleyebiliriz. Rusya enerjiyi, güçlü silahları ve ordusu gibi kullanabilmektedir. Kuzey Deniz Rotası'nın kullanımının artması ile bu rotadaki limanlarda üstünlüğünü artıracaktır. Bölgede kendi hegemonyasını sürdürmek için bölgede güçlenmeye devam edecektir.

ABD ve Rusya'nın coğrafi komşu oldukları bu bölgede sürekli çatışma içerisinde olacağını söyleyebiliriz. ABD hem bölgedeki konumu hem de Danimarka ve

İzlanda'da bulunan askeri üsleri ile bölgede askeri faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. NATO'nun bölgedeki etkisini özellikle Amerika, Norveç, Kanada gibi ülkeler aracılığı ile devam ettireceği açıktır. NATO bölgede Rusya'nın eylemlerini birer tehdit olarak görmektedir. İsveç ve Finlandiya, NATO üyesi olmasalar da bölgede bu kuruluş ile askeri güvenlik konularında ortak hareket edeceklerini söyleyebiliriz. Rusya'nın askeri faaliyetlerine sert tepkiler Amerika, Kanada ve Norveç gibi ülkelerden gelmektedir. Bölgede çevreci bir kimlikle daha tanınır olan Norveç ve İsveç gibi devletler iklim krizi ile ilgili konularda daha aktif politikalar izlemektedir. Bölgedeki askeri güvenlik faaliyetlerinin çevresel konulara kaymalarında Arktika Konseyi ile ortak izleyecekleri politika hedefleri ile bölge devletlerini yönlendirebilirler. Grönland, özerk bir yapı olarak kendi ekonomik unsurlarını güçlendirmeye çalışacaktır. Bu amaçla doğal kaynakları bir güç unsuru olarak kullanmak için çabalayacaktır. Danimarka, Grönland'ın güçlenmesini kendi iç dengelerini sağlayarak destekleyecektir.

Bölge dışı aktörler bölge faaliyetlerini insanlığın ortak mirası şeklinde değerlendirmektedirler. Bu alanda derin deniz yatağı olan bölgelerde denizaltı kablosu döşeme, bilimsel araştırma yapma ve doğal kaynakları kullanma haklarına sahiptirler. Avrupa Birliği bölgede üye ülkeler aracılığıyla politikalarını sürdürmektedir. Rusya'nın Ukrayna ve Kırım krizlerinde izlediği politikardan dolayı küresel bir güvensizlik oluşturduğunu kabul etmekle birlikte, bölgedeki küresel bir aktör olması için bu devletle iyi ilişkiler sürdürmesi gerekliliğinin farkındadır. Fransa eski devlet başbakanı bölgeyi "ikinci bir Ortadoğu" olarak nitelendirirken, bölgenin enerji potansiyelinin yanında olası çatışmalar için oluşturacağı riskin farkındadır. Almanya bölgeyi iklim sisteminden etkilenen bir coğrafya olarak değil, bölgeyi dünyanın iklim sisteminin önemli bir parçası olarak görmektedir. Bölgedeki yoğun askerleşme faaliyetlerine karşı çıkmaktadır ve denizcilik faaliyetlerinin güvenle sağlanması Almanya için önemlidir.

Birleşik Krallık bu coğrafyada Norveç ile birlikte tatbikatlar düzenlemektedir ve bölge halklarının refahı, iklim krizinin etkilerinin azaltılması ve ticaretin sürdürülebilirliği ile ilgilenmektedir. Japonya ve Güney Kore deniz rotalarının kendilerine getireceği yararlarla ilgilenirken, bölgede bilimsel araştırmalar

yapmaktadırlar. Hindistan enerji çeşitliliğini artırma amacıyla bölgede faaliyetlerini sürdürürken, yeni ticaret rotaları ile Süveyş Kanalı'nın kullanımının azalması ile Hint Okyanusu'nun canlılığını kaybetmesi ihtimaline karşı, yeni rotaları kendi ticaret lehine çevirmeye çalışmaktadır. Enerji ihtiyacı git gide artan ve ekonomik büyüme hızı istikrarsız bir yapıda olan Çin, Kuşak-Yol Girişimi kapsamındaki Polar İpek Yolu ile bölgede kendi stratejik çıkarlarını belirlemiştir. Çin'in bölgedeki faaliyetleri genellikle ekonomiktir ve Rusya ile enerji işbirliğine odaklanmaktadır. Kuzey Deniz Rotası'nın gelişmesi Çin'e denizcilik faaliyetleri için ayrıcalıklar tanımaktadır. Türkiye'nin ise bölgede bilimsel araştırmalar yapmak, kutupların korunmasına öncülük etmek ve Arktika Konseyi'ne katılmak gibi amaçları bulunmaktadır. Bölge ile ilgili olarak bakanlık düzeyinde çalıştaylar düzenleyerek, bölge politikalarını güncel tutmaktadır.

Tüm bunlardan hareketle bölgede sıcak bir çatışmanın gerçekleşmesi şu an muhtemel olarak görülmemektedir. Devletler yumuşak güç unsuru ile karşılıklı diyalog mekanizmaları uygulamaktadırlar. Fakat bölgedeki askerileşme hareketlerinin, karşılıklı olarak devletlerin politikalarına bağlı şekilde ilerleyeceği görülmektedir. Bölgedeki askeri güvenliğin ekonomik çıkarlara bağlı olduğu gerçeği aşikârdır. Gelecekte olma olasılığı olan bir nükleer savaştansa, iklim krizi bugünümüzün ve yarınlarımızın bir gerçeğidir. Devletlerin bölgede odaklanması gereken temel mesele iklim krizinin doğuracağı bölgesel ve küresel etkilerdir.

KAYNAKÇA

Action Plan For the Update of the Arctic Strategy, Finland's Prime Minister's Office, 2017.

AKKUTAY, Ali İbrahim, "Uluslararası Hukuk Bakımından Derin Deniz Yatağında Yer Alan Kaynakların Araştırılması, Keşfi ve İşletilmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, 2016, ss.157-193.

Arctic Offshore Oil and Gas Guidelines, *Protection of the Arctic Marine Environment Working Group, Arctic Council*, 29 April 2009.

Arctic Shipping Throught The Northeast Passage: Routes, Sources, Governance, ARİBOĞAN, Deniz Ülkü, *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna*, Timaş Yayınları, İstanbul 2003.

ATEŞ, Oktay, “Rusya Federasyonu Arktika Politikası”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, Cilt:6 Sayı:1, 2017, ss.57-95.

ATEŞ, Oktay, *Rusya Federasyonu’ nun Arktik Politikası*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2017.

ATLAND, Kristian, “Russia and its Neighbors: Military Power, Security Politics, and Interstate Relations in the Post-Cold War Arctic”, *Arctic Review on Law and Politics*, 2010, Vol:1, No:2, pp.279-298.

AYDIN, Mustafa, “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:1, Sayı:1, Bahar 2014, ss.33-66.

AZELROD, Robert, KEOHANE, Robert O., “Anarşi Koşullarında İşbirliğinin Sağlanması: Stratejiler ve Kurumlar”, *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kelimeler*, Der Yayınevi, İstanbul 2017, ss.341-370.

BAYLİS, John “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:5, Sayı:18, Yaz 2008, ss.69-85.

BİLGİN, Pınar, “Critical Theory”, *Security Studies: An Introduction*, (Ed: Paul Williams), Routledge 2008, ss.89-102.

BİLGİN, Pınar, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, *Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi*, Cilt:8 Sayı:14, Ocak 2010, ss. 33-53.

BİLGİN, Pınar, “Individual and Societal Dimensions of Security”, *International Studies Review*, Sayı:5, 2003, pp. 203-222

BİRDİŞLİ, Fikret, ‘Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü’, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt:10 Sayı:20, 2014, ss. 229-256.

BİRDİŞLİ, Fikret, *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik Kavram-Teori-Uygulama*, Seçkin Yayınları, Ankara 2019.

BOOTH, Ken, “Security and Emancipation”, *Review of International Relations*, Vol:17, No:4, 1991, pp. 313-326.

BOOTH, Ken, *Critical Security Studies and World Politics*, Lynne Rienner Publisher, Colorado 2005.

BUZAN, Barry, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:5, Sayı:18, 2018, ss.107-123.

BUZAN, Barry, WAEVER, Ole, WİLDE, Jaap De, *Security: A New Framework of Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Colorado Boulder 1998.

Chantier Arctique Français, *French Arctic Initiative 2015-2020*.

Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gaz North of the Arctic Circle, *U. S. Geological Survey (USGS)*, 2008.

ÇİÇEKÇİ, Ceyhun, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kuramı*, Kriter Yayınları, İstanbul 2012.

DEDEOĞLU, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul 2018.

Department of Defense Arctic Strategy, United State of America, 2019.

ERHAN, Çağrı, “Soğuk Savaş Sonrası Amerika’nın Güvenlik Algılamaları”, *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, (Editörler: Refet Yinanç, Hakan Taşdemir), Seçkin Yayınları, Ankara 2012, ss.57-64.

ERTOY, Birkan, “Uluslararası İlişkilerde Realist Geleceğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm”, *Anadolu Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2019, ss.1-26.

FARRÊAlbert Buixadé, STEPHENSON, Scott R., CHEN, Linling, et al. “Commercial Arctic Shipping through the Northeast Passage: Routes, Resources, Governance, Technology, and Infrastructure”, *Polar Geography*, Vol:37, No:4, 2014, pp.298-324.

France and The New Strategic Challenges in The Arctic, Ministry For The Armed Forces, 2019.

GEOFFREY, Peter, GLARE, William, *Oxford Latin Dictionary*, Clarendon Press, Oxford 2005.

Gerald E. Connolly, “NATO and Security in The Arctic”, *NATO Parliamentary Assembly Political Committee*, October 2017.

Germany’s Arctic Policy Guidelines: Assuming Responsibility, Creating Trust, Shaping the Future, The Federal Government of Germany, August 2019.

GLASER, Charles L., “The Security Dilemma Resivited”, *World Politics, Fiftieth Anniversary Special Issue*, Vol:50, No:1, 1997, pp.171-201.

GORBAÇOV, Mihail, Murmansk Konuşması, (Çev. Süha Sert), Barış Yayınları, İstanbul 1988.

GUZZINI, Stefano, “ ‘Realizms at war’ Robert Gilpins’s Political Economy of Hegemonic War as a Critique of Waltz’s Neorealism”, *Copenhagen Peace Research Institute*, 2002.

HARTMAN, Eve, MESHBESHER, Wend, Kuzey Kutup Bölgesi’nde Petrol Aramaları, (Çev: Fatma Selda Somoncuoğlu), *Tübitak Popüler Bilim Kitapları*, 2014.

HEİNİNEN, Lassi, SERGUNİN, Alexander, YAROVOY, Gleb, “Russian Strategies in the Arctic: Avoiding A New Cold War”, Moscow September 2014, *Valdai Discussion Club*.

HOBBS, Thomas, *Leviathan*, (Çeviren: Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.

İLBUĞA, Tamer, “A5 Ülke Ekonomileri için Arktika Bölgesi’nin Önemi”, *Küresel Bakışla Kutup Çağı Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler*, (Editörler:Harun Gümrükçü, Aybüke İnan Şimşek, Güneş Ersoy), Efil Yayınevi, Antalya 2016, ss.67-85.

Japan’s Arctic Policy, The Headquarters for Ocean Policy, 2015.

JİN, Dongmin, SEO, Won-sang, LEE, Seokwoo, “Arctic Policy of the Republic of Korea”, *Ocean and Coastal Law Journal*, Vol:22 No:1, 2017, pp.85-96.

Joint Communication to the European Parliament and The Council: An Integrated European Union Policy For The Arctic, *European Commission, High Representative of The Union For Foreign Affairs And Security Policy*, Brussels 2016.

JONES Richard Wyn, *Promise: Toward a Critical Theory of Security, Security, Strategy and Critical Theory*, Lynne Rienner Publishers, Boulder Colorado 1999.

KÄPYLÄ, Juha, MİKKOLA, Harri, “The Global Arctic: The Growing Arctic Interests of Russia, China, The United States and The European Union”, *FIIA Briefing Paper 133*, Ağustos 2013.

KARDAŞ, Tuncay, “Güvenlik” *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (Editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı), Küre Yayınları, İstanbul 2014, s.325-337.

KEOHANE, Robert O., NYE, Joseph S., “Power and Interdependence”, *International Organization*, Vol:41, No:4, Autumn 1987, pp.725-753

KOÇER, Gökhan, “Soğuk Savaş Sonrasında Uluslararası Güvenlik Ortamı ve Türkiye’nin Ulusal Güvenliği”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:3, Sayı:5, 2005, ss.287-304.

KOLTE, Svend, “Greenland- an Arctic Society”, pp.1-13.

KURUBAŞ Erol, “Dünya Politikasının Dönüşümü ve Uluslararası İlişkiler Çağı: İlk Çağlardan 20.Yüzyıla” *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (Editörler: Faruk Sönmezoglu, Hakan Güneş, Erhan Keleşoğlu), Küre Yayınları, İstanbul 2013, ss.13-32.

LİAM, Koong Soon , *China’s Arctic Policy and the Polar Silk Road Vision*, 2018, Arctic Yearbook.

LİNKLATER, Andrew, DEVTAK, Richard, DONNELLY, Jack, PATERSON, Matthew, REUS-SMİT, Christian, TRUE, Jacqui, (Editör: Scott Burchill), *Theories of International Relations*, Palgrave Macmilallan, New York 2005.

MARSHALL, Tim, *Coğrafya Mahkumları*, Epsilon Yayınları İstanbul 2018.

MCMİLLAN, John, “Liberal Internationalism”, *International Relations Theory for the Twenty-First Century*, (Editor: Martin Griffiths), New York 2007, pp.21-34.

MEDALYE, Jacqueline, FOSTER, Ryan, “Climate Change and the Capitalist State in the Canadian Arctic: Interrogating Canada’s ‘Northern Strategy’”, *Studies in Political Economy*, Vol:90, No:1, 2012, pp.87-114.

MORGENTHAU, Hans J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Peking University Press, Beijing 1997.

NANDA, Devikaa, “India’s Arctic Potential”, *Observer Research Foundation (ORF) Occasional Paper*, 2019, pp.1-30.

NİŞANYAN, Sevan, *Sözlerin Soyağacı*, Everest Yayınları, İstanbul 2009.
Norway’s Arctic Strategy: Between Geopolitics and Social Development, Norwegian Ministry, 6 July 2017.

NYE, Joseph S., KEOHANE, Robert O., “Transnational Relations and World Politics: An Introduction”, *International Organization*, Vol: 25, No:3, 1971, p.331.

OĞUZLU, Tarık, “Liberalizm”, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (Editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı), Küre Yayınları, İstanbul 2014, ss.135-153.

OHNISHI, Fujio, “Does the Sun also Rise in The Arctic? Three Pillars of Japan’s Arctic Policy”, *Arctic Yearbook*, 2015.

RAINWATER, Shiloh, “Race to the North: China’s Arctic Strategy and Its Implications”, *Naval War College Review*, Vol:66, No:2 Spring, 2013, pp1-21.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2013.

SEVİM, Cenk Sevim, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, Seçkin Yayınları, Ankara 2019.

Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe, A Global Foreign And Security Policy, June 2016.

SİMON, Frederick J. ve Arends, Myra, “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: ‘Güvenlik’ Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, Cilt:6, Sayı:22, Ankara Yaz 2019, s.3-33.

STEPİEN, Adam, RASPOTNİK, Andreas, “The EU’s Arctic Policy: Between Vision and Reality”, *College of Europe Policy Brief*, Vol:5, No:19,2019, pp1-5.

Sweden’s Strategy for The Arctic Region, Government Office of Sweden, Ministry for Foreign Affairs, 2011.

ŞATANA, Nil, ÖZPEK, Burak Bilgehan, “ABD ve Türkiye’de Geçmişten Günümüze Güvenlik Çalışmaları”, *Ortadoğu Etütleri*, Cilt:1, Sayı:2,Ocak 2010, ss.75-114.

TANRISEVER, Oktay F, “Güvenlik”, *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, (Editör: Atila Eralp), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s.107-124.
Technology and Infrastructure”, *Polar Geography*, 2014,Vol:37, No:4, pp.298-324.

TURAN, Sibel, ÖZKURAL, KÖROĞLU, Nergiz, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramları ve Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, e-Kitap.

Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022), Türkiye Cumhuriyeti Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.

WAEVER, Ole, “Insecurity, Security, and Asecurity in the West European Non-War Community”, *Security Communities*, (Editors: Emanuel Adler, Michael Barnett), Cambridge University Press, Cambridge 2002, pp.69-118.

WAEVER, Ole, “Politics, Security, Theory”, *Security Dialogue*, Vol:42, No:4-5, 2011, pp.465-480.

WAEVER, Ole, “Securitization and Desecuritization”, *On Security*, (Editor: R.D.Lipschutz), Columbia University Press, New York 1995.

WAEVER, Ole, BUZAN, Barry, WİLDE Jaap De.,*Security-A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Boulder 1998.

WALTZ, Kenneth N., *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, 1979.

WOLFERS, Arnold, "National Security as an Ambiguous Symbol", *Political Science Quarterly*, Vol: 67, No: 4, 1952, pp.484-485.

YANIK, Lerna K., "Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:2, Sayı:46, ss.35-55.

YILMAZ, Sait Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik Teori, Pratik ve Gelecek*, Kaynak Yayınları, Ankara 2017.

Elektronik Kaynaklar

A Discussion on National Security Risk in the Changing Arctic, (9 June 2016), Council on Foreign Relations, Washington DC, <https://www.cfr.org/event/discussion-national-security-risks-changing-arctic> (Erişim: 02.05.2020)

Ahmad, O., (2019, February 4) What role for China and India in the Arctic? The Third Pole, <https://www.thethirdpole.net/2019/02/04/what-role-for-china-and-india-in-the-arctic/> (Erişim tarihi: 03.05.2020)

Almanya hakkında, Consultation for Federal Republic of Germany, <https://www.almanyakonsolosluu.com/hakkinda/> (Erişim tarihi: 01.05.2020)

Almanya ile Kuzey ülkelerinin Arktika ortaklığı, (2019, 20 Ağustos), DW Haber, <https://www.dw.com/tr/almanya-ile-kuzey-%C3%BClkelerinin-arktika-ortakl%C4%B1%C4%9F%C4%B1/a-50103997> (Erişim tarihi: 01.05.2020)

Anishchuk, A., (2014, April 22) Russia's Putin wants beefed-up presence in Arctic, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-russia-putin-arctic-idUSBREA3L1BN20140422> (Erişim: 07.04.2020)

Arctic Challenge Exercise 2015 Ends (2015, June 15) Second Line of Defense, <https://sldinfo.com/2015/06/arctic-challenge-exercise-2015-ends/> (Erişim: 07.04.2020)

Arktik Bölgesi ve Yürütülen Çalışmalar, Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, <http://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/arktik-bolgesi-ve-yurutulen-calismalar/9747>(Erişim tarihi:10.05.2020)

Canada and the circumpolar Arctic, Government of Canada, https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/arctic-arctique/index.aspx?lang=eng(Erişim: 04.03.2020)

Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Profili, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/ulke-profilu/genel-ekonomik-durum> (Erişim:03.05.2020)

Defence secretary announces new defence Arctic strategy, Government of United Kingdom, <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-announces-new-defence-arctic-strategy> (Erişim: 03.05.2020)

Demirci, M, C.,(2019, 6 Ekim), Trump Grönland Adası'nı neden satın almak istiyor, Euronews, <https://tr.euronews.com/2019/10/06/trump-gronland-adasini-neden-satin-almak-istiyor-danimarka-en-lerji-ve-cin-faktoru> (Erişim:04.05.2020)

EINARSDOTTIR, Gréta Sigríður, (2019), “In Focus Iceland and The Arctic”, *Iceland Review*,<https://www.icelandreview.com/politics/in-focus-iceland-and-the-arctic/>(Erişim: 03.05.2020)

European Union External Action ,(2017) *EU Arctic Policy*,https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/20956/arctic-short-introduction_en (Erişim: 20.05.2020)

Finland is an active and responsible partner, Finland Prime Minister's Office <https://vnk.fi/en/arctic-issues/finlands-arctic-policy> (Erişim tarihi: 03.05.2020)

France, The Arctic Institute, <https://www.thearcticinstitute.org/countries/france/> (Erişim tarihi:02.05.2020)

Fransa Ülke Profili, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/fransa/ulke-profilu/genel-ekonomik-durum> (Erişim tarihi:02.05.2020)

Government of United Kingdom , *Beyond the Ice UK Policy Towards The Arctic*, (2018),https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/697251/beyond-the-ice-uk-policy-towards-the-arctic.pdf (Erişim: 02.05.2020)

Highlights of Canada’s Arctic and Northern Policy Framework, Government of Canada, <https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1567697304035/1567697319793> (Erişim Tarihi:05.05.2020)

Iceland and the Arctic Region, Arctic Council, <https://arctic-council.org/en/about/states/iceland/> (Erişim tarihi:22.03.2020)

India and Arctic, Ministry of External Affairs, Government of India, <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?21812/India+and+the+Arctic> (Erişim:03.05.2020)

İTÜ Liderliğinde ilk Türk Arktik bilimsel seferi, (2019, 2 Ağustos), İstanbul TekNik Üniversitesi, <http://www.itu.edu.tr/itu-hakkinda/haberler/2019/08/02/itu-liderliginde-ilk-turk-arktik-bilimsel-seferi> (Erişim:10.05.2020)

Jacobsen, M., ,(2019, October 29), Greenland’s Arctic advantage,The Arctic Institute, <https://www.thearcticinstitute.org/greenlands-arctic-advantage/>(Erişim:20.03.2020)

Khorrani, N., Sweden’s Arctic Strategy: An Overview, *The Arctic Institute*, 2019, <https://www.thearcticinstitute.org/sweden-arctic-strategy-overview/>(Erişim: 03.05.2020)

Kilpatrick, K., (2014, April 15) Ottawa upbraids Russian envoy, skips Arctic Council meeting over Ukraine, <https://www.theglobeandmail.com/news/politics/ottawa-upbraids-russian-envoy-will-skip-arctic-council-moscow-meeting-over-ukraine/article18032205/> (Erişim:07.04.2020)

Kilpatrick, S., (2014, April 15), Ottawa upbraids Russian envoy, skips Arctic Council meeting over Ukraine, The Globe and Mail,

<https://www.theglobeandmail.com/news/politics/ottawa-upbraids-russian-envoy-will-skip-arctic-council-moscow-meeting-over-ukraine/article18032205/>

(Erişim:02.05.2020)

Korean Arctic Policy, A Korean Route Towards the Arctic Frontier,

https://www.arcticfrontiers.com/wp-content/uploads/downloads/2013/Policy/21%20January%202013/10_Byong_Hyun_Lee.pdf (Erişim:03.05.2020)

Navy Submarines arrive in Arctic for ICEX 2016, America's NAVY United States of America, https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=93648 (Erişim: 02.05.2020)

Østhage, A., (2012, December 19), Dimensions of Oil and Gas Development in Greenland, *The Arctic Institute*, <https://www.thearcticinstitute.org/dimensions-oil-gas-development-greenland/> (Erişim: 28.03.2020)

Østhagen, A., (2018, June 19), "How Norway and Russia avoid Conflict over Svalbard", <https://www.thearcticinstitute.org/norway-russia-avoid-conflict-svalbard/> (Erişim:22.03.2020)

Parfitt, T., (2007, 2 August) Russia plants flag on North Pole seabed, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic> (Erişim: 07.04.2020)

ROWE, Rebecca, "The Northwest Passage- What is its Status Under the International Law of the Sea?", <https://www.ukpandi.com/knowledge-publications/article/legal-article-the-northwest-passage-what-is-its-status-under-the-international-law-of-the-sea-147500/> (Erişim:04.05.2020)

Russia's Military capabilities in the Arctic, (2019, June 25), *International Centre for Defence and Security*, <https://icds.ee/russias-military-capabilities-in-the-arctic/> (Erişim:04.05.2020)

Rusya 'NATO yüzünden' deniz doktrinini yeniledi, (2015, 27 Temmuz), *Sputnik*, <https://tr.sputniknews.com/savunma/201507271016781957/> (Erişim: 08.04.2020)

Rusya, Arktik bölgesine savaş gemisi gönderdi, (2015, 18 Ağustos), Dünya Bülteni, <https://www.dunyabulteni.net/avrupa/rusya-arktik-bolgesine-savas-gemisi-gonderdi-h338370.html> (Erişim: 08.04.2020)

Rusya, Arktika bölgesine gidecek kruv gemileri inşa edecek, (2019, 16 Temmuz), Sputnik, <https://sptnkne.ws/7kA6> (Erişim: 08.04.2020)

Rusya, Arktika’da ilk kez askeri tatbikat düzenliyor, (2015, 5 Ekim), Sputnik, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201508241017295563/> (Erişim tarihi:07.04.2020)

Rusya, Kuzey Kutbu’nda “askeri internet” ağı oluşturdu, (2020, 8 Nisan), Savunma Sanayii Dergilik, <http://ssdergilik.com/tr/HaberDergilik/Rusya-Kuzey-Kutbu-nda-askeri-internet-agi-olusturdu>(Erişim:04.05.2020)

Rusya’dan Kuzey Kutbu’nda önemli askeri hamle, (2018, 30 Mart), Euronews, <https://tr.euronews.com/2018/03/29/rusya-dan-kuzey-kutbu-nda-onemli-askeri-hamle>(Erişim:04.05.2020)

Soldiers move out for Norex 15, learn to live, move, and function in the High Arctic, (2015, March 25), Government of Canada, Canadian Army, <http://www.army.forces.gc.ca/en/news-publications/central-news-details-page-secondary-menu.page?doc=soldiers-move-out-for-norex-15-learn-to-live-move-and-function-in-the-high-arctic/i7kv3fw4&wbdisable=true>(Erişim: 07.04.2020)

South Korea, The Arctic Institute, <https://www.thearcticinstitute.org/countries/south-korea/> (Erişim:03.05.2020)

Speech at meeting of the Russian security council on protecting Russia’s National Interests in the Arctic, (2008, September 17), President of Russia, <http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/48304> (Erişim:08.04.2020)

Sweden, The Arctic Institute, <https://www.thearcticinstitute.org/countries/sweden/> (Erişim tarihi:03.05.2020)

Şoygu: Rus ordusu Orta Asya bölgesinde geniş kapsamlı tatbikat düzenleyecek, (2020, 29 Nisan),Sputnik,

<https://tr.sputniknews.com/savunma/202004291041935692-soygu-rus-ordusu-ortasya-bolgesinde-genis-kapsamli-tatbikat-duzenleyecek/> (Erişim:04.05.2020)

şoygu: SSCB'den bu yana Kuzey Kutbu üzerinden Kuzey Amerika'ya ilk kez uçuş gerçekleştirdik, (2018, 28 Mart), Sputnik,

<https://tr.sputniknews.com/rusya/201803281032822245-soygu-sscb-kuzey-kutbu-kuzey-amerika-ilk-ucus/>(Eriřim:04.05.2020)

The Arctic Region, Government of Iceland,

<https://www.government.is/topics/foreign-affairs/arctic-region/> (Erişim: 03.05.2020)

The EU is poised to take a broader-and more proactive role in the Arctic, Arctic Today, <https://www.arctictoday.com/the-eu-is-poised-to-take-a-broader-and-more-proactive-role-in-the-arctic/>(Erişim tarihi:30.04.2020)

The European Parliament keeps an Arctic focus, Arctic Today,

<https://www.arctictoday.com/the-european-parliament-keeps-an-arctic-focus/>(Eriřim:30.04.2020)

The Svalbard Treaty,

http://library.arcticportal.org/1909/1/The_Svalbard_Treaty_9ssFy.pdf

Thule Air Force Base in Thule, Greenland,

<https://militarybases.com/overseas/greenland/thule/>(Eriřim:18.12.2019)

Trump, Grönland'ı satın almak istediğini doğruladı: 'Stratejik olarak ilgin, bir tür gayrimenkul anlaşması', (2019, 19 Ağustos), BBC

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49394488> (Erişim:04.05.2020)

Watts, J.,(2018, August 21), Arctic's strongest sea ice break sup for first time on record, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2018/aug/21/arctics-strongest-sea-ice-breaks-up-for-first-time-on-record>(Erişim tarihi:06.05.2020)

Why a South Korean shipping group has just become the first non-Arctic member of the Arctic Economic Council, (2017, 18 December), Arctic Portal,

<https://arcticportal.org/ap-library/news/2003-why-a-south-korean-shipping-group->

has-just-become-the-first-non-arctic-member-of-the-arctic-economic-council
(Erişim:03.05.2020)

Working Group, Arctic Council, [https://arctic-council.org/en/about/working-](https://arctic-council.org/en/about/working-groups/)
[groups/](https://arctic-council.org/en/about/working-groups/)(Eriřim:10.05.2020)

ÖZGEÇMİŐ

KİŐİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Aslıhan GENÇ

Doğum Yeri: Erzurum

Doğum Tarihi:15.06.1996

Medeni Hali: Bekar

EğİTİM BİLGİLERİ

Lise (2010-2014) Tevfik İleri Anadolu Lisesi

Lisans (2014-2017) Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Yüksek Lisans (2017-2020) Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans

Yabancı Dil: İngilizce